जल, जमीन र जंगल हाम्रो सरोकार, कृषि क्षेत्रको विकास अर्थतन्त्रको आधार

कृषि जर्नल

Agriculture Journal

मासिक

कृषि जर्नल २०८१ मंसीर (krishijournal–2024, (November-Decmber)

-दिगो र पर्यावरणमैत्री खेतीपाती राष्ट्रिय कार्यक्रम

-राष्ट्रिय किसान सञ्जालको समुदायस्तर कार्यक्रम

–Green Businesses for Biodiversity 27

–Brussels Bubbles with Activities 35

काठमाडौं जि.प्र.का.द.नं. १३६/०६२/०६३

जल, जमीन र जंगल हाम्रो सरोकार, कृषि क्षेत्रको अर्थतन्त्रको आधार

कृषि जर्नल
Agriculture Journal
मासिक

वर्ष–२०, अङ्क १२५ मंसीर ०८१

यस अङ्कमा

१. दिगो र पर्यावरणमैत्री खेतीपाती राष्ट्रिय सम्वाद ३
२. राष्ट्रिय किसान सञ्जाल ७
३. गण्डकी प्रदेशमा कृषि बीमा वापत २३ ...... १०
४. राष्ट्रिय किसान सञ्जालको समुदायस्तरको ११
५.युवा तथा महिला र सुदृढीकरणका १४
६. माटोबाट सर्ने रोग नियन्त्रण .... तालिम १७
७. संयुक्त राष्ट्र संघ पारिवारिक खेती दशक, ... १८
८. कृषिमा रासायनिक विषादीको ..... राजेन्द्र आचार्य २२
9. Green Businesses for Biodiversity 27
10. The PEF Methodology for Agri-Food ... 28
11. Beekeepers Battle Against 29
12. WFP Announces Major Surge 30
13. WFP Calls for the Safe passage of 31
14. WFP Requires US$16.9 Billion 32
15. African are Holding Back 33
16. Shaping EU Agrifood's Future: 34
17. Brussels Bubbles with Activities 35
18. Collaboration with COLEAD and 36

व्यक्तिगत मूल्य रु.१००/-
संस्थागत मूल्य रु.२००/-

प्रकाशक : कृषि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रकाशन प्रा.लि
सल्लाहकार : कृष्ण कोपिला, छविन्द्रराज कँडेल
प्रधान सम्पादक : धनबहादुर मगर, बजार व्यवस्थापन : रमेश श्रेष्ठ
मुख्य कार्यालय : बागबजार २८, टौखेल मच्छेगाउँ ९, चन्द्रागिरी नगरपालिका
फोन : ०१४२८८७४३, मोवाईल नं. ९८४१४४५७५३, मुद्रण : प्रिन्ट स्काई, भुरुङ्खेल, काठमाडौं
website : www.krishijournal.com.np, इमेल : krishijournal@yahoo.com

पेचिलो मुद्दा बन्दै जलवायूको सम्मेलन नेपालमा बढ्दो असर र नेपालको पहिलो कर्तव्य

सम्पादकीय

यतिबेला विश्वमा जलवायु मुद्दा पेचिलो बन्दै गएको छ । यो बहुप्रतिक्षित जलवायु सम्मेलन सम्पन्न भएपछि विश्वभर त्यसको वहस चल्न थालेको छ । जलवायुपरिवर्तनको असर बारे विश्वभर नै चर्चापरिचर्चा चुलिएको छ । भरर्खरै मात्र अजरवैजानको बाकुमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय संरचना महासन्धि पक्ष राष्ट्रहरुको २९ औं सम्मेलन (कोप-२९) सम्पन्न भयो । सम्मेलनमा नेपाली प्रतिनिधी मण्डलको नेतत्व राष्ट्रपति रामचन्द्र पौडेलले गर्नु भयो । जलवायुसंकटका अनेक मुद्दामा नेपालले आवाज मुखरित गर्‍यो । जलवायू परिवर्तनका असर विश्वभर छ । तर नेपाल जलवायू संकटका दृष्टिले अझ जोखिमतिर गईरहेको अध्ययन निष्कर्षसमेत आउन थालेको छ । नेपालको कृषि क्षेत्रमा जलवायू परिवर्तनको असर व्यापक हुँदै गएपछि । पेसाबाट कृषि प्रधान भनिदै आएको नेपालमा यस पेसाबाट जीवन धान्नै कठिन हुँदै गएपछि वैदेशिक रोजगारी वाध्यता हुने नै भयो । यसले जलवायू संकट न्यूनिकरणमा लाग्न सम्वद्ध निकाय एवं नीतिनिर्माताहरुलाई थप दबाव सिर्जना गरेको छ । एउटा पक्ष सँधै कार्वन उत्सर्जन गरिरहने र अर्को पक्ष त्यसको असर सँधै भोगीरहने अवस्थाको अन्त्य हुनु पर्ने यस सम्मेलनमा उठेको पाइन्छ ।

जलवायु परिवर्तन नेपालको चिन्ता र चाँसोको विषय मात्र होइन समस्त प्राणीको वासस्थानबाट लोपहुने अवस्थाको चिन्ता पनि हो ।

जलवायु परिवर्तनको असरका बारेमा हालै उच्चस्तरमा अनुसन्धान गरेको पाइएको छ । त्यसमा नेपालको केन्द्रीय विश्वविद्यालयको भूगोल केन्द्रीय विभागले जलवायू परिवर्तनको असरबारे एउटा महत्वपूर्ण अध्ययनको नेतृत्व गर्नु पुग्यो । नेपाल, भारत, चीन र बंगलादेशका पाँच विश्वविद्यालयका अनुन्धानकतासँग मिलेर सन् २०२२ देखि २०२४ सम्म तीन वर्ष लगाएर गरेको अध्ययन भर्खरै सम्पन्न भयो । प्रा.डा. प्रेमसागर चापागाईको नेतृत्वमा भएको अध्ययनले नेपालको रसुवा, नुवाकोट, चितवन, तनहुँ र कास्कीका २११ घरधुरी नमूना चयनलाई समेतेको थियो । अध्ययनले यो ३० वर्षमा तापक्रम बढेको पाइयो । वार्षिक वर्षा केही मात्रामा घटेको पाइयो भने खाद्यचक्रमा कुप्रभाव पर्दा आन्तरिक र वाह्य बसाई सर्ने क्रम बढेका देखियो । कृषि पेशा पशुपालनको दाँजोमा विप्रेशनको मात्रा बढ्दै गएको तथ्याङ्कले बढी निर्भरता वैदेशिक रोजगारीमा देखियो । यसले भावी दिनमा समेत नेपाल निकै ठूलो जलवायू परिवर्तनको असरको सामना गर्ने तयार हुनु पर्ने संकेत समेत गरेको छ ।

उत्त अध्ययन अनुसन्धान टोलीमा प्राज्ञहरु प्रा.डा.चापागाईसँग डा.शोभा श्रेष्ठ, डा वसन्त पौडेल, चीनका प्रा झाङ यिल, डा.लियु लिनसान र प्रा.सियानजोन यान, भारतका प्रा.डा.सुरेन्द्र राय र बंगलादेशका प्रा नुरुल इस्लाम संलग्न थिए । यो अध्ययनकर्ताले नेपालको मात्र होइन यस क्षेत्रकै जलवायू परिवर्तन असरको अध्ययन गरे । 'दक्षिण एशियाको विविध सामाजिक, सांस्कृतिक र भौगौलिक परिदृश्यमा जलवायु परिवर्तनका लागि घर परिवारको अनुकूलन क्षमताको मूल्याङ्कन शिर्षकमा गरिएको अध्ययन सान्दर्भिकता देखिएको छ । नेपालबाट दैनिक दुईतीन हजारका दरले युवायुवती वैदेशिक रोजगारीमा गइरहेका छन् । जलवायु परिवर्तनका कारण वैदेशिक रोजगारमा जानेको संख्या बढेको भने चर्चा थिएन । नेपालमा रोजगारी अभाव भई वैदेशिक रोजगारी वाध्यता भएको भनिदै आएको हो ।

नेपालको मूल पेशा कृषि क्षेत्र जोखिममा पर्न थालेको अध्ययनले देखाएको चर्चा भएको छ । कृषि क्षेत्रले नेपालको जनसंख्यको ठूलो हिस्सालाई स्वरोजगारी दिँदै आएको थियो । पछिल्लो वर्षमा कृषि क्षेत्र जलवायू संकटका असर पर्न थालेसँगै समस्या आयो । कृषि उत्पादन घट्दै गइरहेको अध्ययनसमेत देखाएको छ भने लागत मूल्य भने बढेको छ । वैदेशिक रोजगारीको आकर्षणले जनशक्ति अभाव कृषि क्षेत्रले भोगिरहेको छ । कृषि जनशक्तिको तीव्र अभाव छ भने अर्मपर्म गर्ने परम्परा सामाजिक व्यवहार पनि गाउँघरबाट विस्तारै हराउँदै गएकोछ । जलवायू परिवर्तनको असर कृषि क्षेत्रमा बहुआयामिक छ । पशुपालन न्यून् हुँदै जाँदा रासायनिक मल प्रति निर्भरता बढ्दो छ । यसले खेतबारीमा अम्लीयपन बढाउँदै लगेर भविष्यमा अझ जटिल समस्या आउन सक्नेछ । बालीनालीमा रोग तथा किराको संक्रमण समेत बढेको छ । गाईवस्तुको मलमा रोग किराका अतिक्रमण अति न्यून हुने पूराना पुस्ताको अभुभव उपयोगी थियो । त्यसैगरि जलवायु परिवतनका कारण बेमौसमी अधिक वर्षा, सुक्खा, हावाहुरी र असिनाले बालीनालीमा क्षति तीव्र रुपमा बढेको पनि पछिल्लो अध्ययनले देखाएको छ । त्यसले पनि कृषि पेशा छाड्ने क्रम बढेको देखिएको छ ।

पृथ्वीको तापममान बढ्न नदिने सहमती विश्वका सबै सहभागीहरुले प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको छ । यद्यपी कार्यन्वयनको पाटो के हुन सक्छ । कसरी अगाडि बढ्छ पखाईको अवस्थामा देखिन्छ । त्यसमा विश्वका धनी औद्यौगिक मुलुकबाट हुने जैविक इन्धन दोहनले विगत दुईसय वर्षमा अधिक कार्वन उत्सर्जन मूल कारण हो । नेपाल जस्ता मुलुकले त्यस हदसम्मको कार्वन उत्सर्जन गरेको छैन । तर, जलवायु परिवतर्नको असरको दण्ड पनि अझ बढी भोगिरहेको छ । जलवायू परिवर्तनले तापक्रम तथा वर्षाको ढाँचामा परिवर्तन, खडेरी, बाढी तथा पहिरो जस्ता विषय मौसमी घटना आवृति बढेको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण भारत तथा बंगलादेशमा बाढी तथा डुवानसमेत बढेको यो अध्ययनले देखाएको छ । जलवायु संकटको असर न्यूनिकरण गर्न गम्भीर सामुहिक पहलको कार्ययोजना बनाउँदै नेपालले पनि आफ्नो मुद्दालाई प्रखर रुपमा प्रस्तुत हुन आवश्यकता आजको परिवेशले देखाएको छ र यो नेपालको लागि वाध्यता र कर्तव्य पनि हो । किनकी हाम्रो देश पहाडै पहाडले भरिएको छ । त्यसमा माथि पनि १४ वटा अग्ला हिमालहरुमा ८ वटा अग्ला हिमाल हाम्रो देश नेपालमा नै रहेको छ । हिमाललाई जोगाउनु विश्वलाई खबरदारी गर्नु पहिलो कर्तव्य नेपालको नै हुने आउँछ ।

दिगो र पर्यावरणमैत्री खेतीपाती राष्ट्रिय सम्वाद

धनबहादुर मगर

काठमाडौं असोज १६, ४४ औं विश्व खाद्य दिवसको अवसरमा खाद्यका लागि कृषि अभियान, राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघ, राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्च, फियान नेपाल, लिवर्ड, फरवार्ड नेपाल, लगायत कृषिसँग निकट विभिन्न संघ-संस्थाहरुको संयुक्त आयोजनामा ४४ औं विश्व खाद्य दिवस विभिन्न कार्यक्रम गरि मनाएको छ ।

कृषि विकास मन्त्रालय सह-सचिव रामकृष्ण श्रेष्ठले पर्यावरणीय प्राङ्गारिक कृषिमा सरकारको प्राथमिकता र रणनीति, पर्यावरणीय कृषिको रुपरेखा विषयक कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै, कृषिको पृष्ठभुमि, कृषिको चुनौती, जलवायू परिवर्तन, जैविक विविधता, कृषिमा वातावरणीय पक्ष जोखिम नभएपनि आजबाटै सुधार गनुपर्ने पर्ने विषयमा जोडदिएका थिए ।

यसको असर कसरी परिरहेको छ भनेर हेरिरहेका छौं । समुदायमा जोखिम, अल्पसंख्यक समुदायमा पारेको प्रभाव, साना किसानलाई पर्ने दीर्घकालीन असर, सबभन्दा पहिले कृषक वर्गमा पर्ने असर, प्रस्तुत भएका थिए । प्राविधिक क्षमता, खाद्य सुरक्षा, समाजको विकास वर्ग, प्रमुख रुपमा जवलवायूको असर, धान, मकै, लगायत जैविक विविधता बोकेका बालीहरु हराउँदै जान्छ र ७५ प्रतिशत बीउबिजन, १० औं हजार बिरुवा प्रजातिहरू हराउँदै गएको खानयोग्य प्रजातिहरुमा डरलाग्दो रुपमा लोप भईरहेको छ । परागसेचनमा विश्वमा नै ठूलो समस्या आएको छ । ५० प्रतिशत आदिवासी रैथाने बोट बिरुवाहरु हराइरहेको छ ।

पर्यावरणीय रुपमा दिगो कृषि सदियौं देखि गर्दै आएका छौं । अब कसरी जोगाउँदै लाने ? अहिले लादिएको योजना छ । मार्ग चित्रको आधारमा कसरी योजनाहरु बनाउने ? कृषि क्षेत्रको डरलाग्दो अवस्थाको कसरी सामना गर्ने ? मानव सभ्याताको अस्तित्वको कुरा छ । प्राकृतिक खेतीतिर समय सापेक्षिक पारिमार्जन गर्नु पर्छ । कृषि विज्ञहरुले हलो जोत्दैन, भित्तामा टाँसेर बिउ जोगाउने परम्परा हराउँदै गएको छ । गराको धान बिउको लागि अलग्गै राख्ने गर्थ्यो । कृषि शिक्षा पद्धति अहिले कमजोर भएको छ । बलियो कसरी बनाउने हो । फेरिपनि गएर कृषि गर्न हिम्मत गर्नु पर्छ । सरकारले नेपाली कृषि, मेरो देशको मूलधन भनेर गर्व गर्ने कृषिलाई मायाँ गर्ने पाठ्यक्रम तयार गर्नु पर्छ ।

पर्यावरणीय प्रणाली खस्कीरहेको छ । माटोमा ह्रास आएको छ । रोगकिराहरु बढीरहेको छ । माटोको स्वस्थ बिग्रीरहेको छ । वर्षेनी १० प्रतिशत माटो विभिन्न कारण खतरामा परेको छ । १२ इन्च वार्षिक माटो अर्थात ८७ हजार मेट्रिक टन घनमिटर माटो नेपालबाट बगीरहेको छ । नेपालको माटो बगेर भारतको बंगालको खाडीमा २४ माइल घन मिटर बढी रहेको छ ।

गड्यौला मलको प्रयोग, गाईवस्तुको गोवरको प्रयोग, पातपतिङ्गरको प्रयोग अति जरुरी छ । सरकारको प्राङ्गारिक कृषि लक्षित कार्यक्रम छ । कार्यान्वयनमा समस्या देखिएको छ । अब पर्यावरणीय कृषिका परियोजनाहरु बनाउनु पर्छ । मूल्यमा जोड दिएर अगाडि बढ्नु पर्छ । भुटानमा हिमालयन पर्यावरणीय कृषि अगाडि बढाएको छ । भुटान, भारत, सिक्कमको कृषि नेपालको लागि पनि एउटा रुपरेखा बन्न सक्छ ।

नेपालको माटोको महत्व कति धेरै छ ? अनुसन्धानको क्रममा माटो ह्रास मापन गर्दा पाल्पामा लिएको नमूनामा ४५ सेन्टी मिटर घटेको देखाइएको छ । कृषियोग्य माटा बग्नु राम्रो होइन । माटो कसरी बग्नु बाट रोक्ने भन्ने तर्फ ध्यान दिनु पर्छ । पर्यावरणीय कृषिको दृष्टिमा हलो जोत्ने अभ्यास पनि गलत हुन गएको छ ।

युवाहरु देशबाट विदेश पलायन भएका छन् । व्यक्तिगत रुपमा विप्रेशन आएको छ । कूल ११ प्रतिशत विप्रेशन आएपछि जोगाउन कठिन छ । जताबाट आयो उतै गएको अवस्था छ । प्लटिङका कारण खेतीयोग्य जमीन घटेको छ । वातावरणीय प्रणाली बिग्रेर कतै बढी वर्षा, कतै सुख्खापन हुने र माटोमा पानीको अवशोषण कमजोर बन्दै गएको छ । जमीन बाँझो बन्दै गएको छ । वस्तुपालन पर्यावरणीय कृषिमा वहस हुन सकेको छैन । राष्ट्रिय रुपमा वकालत गर्ने बेला आएको छ । अनुसन्धान प्रकृतिमैत्री तिर फर्कनु पर्छ । तर हामी ठूला कुरा गरिरहेका छौं । पर्यावरणीय कृषिका लागि राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघका कार्यक्रम संयोजक केदार कोइरालाले पर्यावरणीय कार्यक्रम गर्न खोजिएका छ । सरकारलाई काम गर्न वाध्य बनाउनु पर्छ । भुई किसानले के के गर्न सकिने रहेछ ।

स्वस्थ कृषिमा पर्यावरणीय कृषिका लागि सिप प्रवर्द्धन । ठोस कार्यक्रमको आयोजना गरेमात्र कृषि अर्गानिक हुनसक्छ । तर पर्यावरणीय कृषि प्राकृतिकमैत्री बन्न सकेको छैन । हामी अभ्यास गरिरहेका छौं । प्रणालीमा जानु पर्छ । कोइरालाले कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै कृषिमा समीक्षाको बेला आएको बताए ।

कृषि विज्ञ चन्द्रप्रसाद अधिकारीले प्राङ्गारिक कृषि अभ्यास र अनुभुति सुनिन्छ । प्राङ्गारिक कृषि पर्यावरणसँग जोडिएको हुन्छ । वातावरण छ, जीवन छ । प्राङ्गारिक मानवको स्वस्थसँग सम्बन्ध राख्ने विधि हो । सरल शब्दमा कृषिमा रासायनिक मलको प्रयोग नगरीकन गरिने खेती हो । प्राङ्गारिक कृषि, अर्मपर्म गर्ने सिद्धान्त हो । देशभर गाईगोठ सुधार, गोठेमल सुधार

कार्यक्रम हुनु पर्छ । प्राङ्गारिक कृषिमा गोवरहरु र कम्पोष्टजन्य वस्तुहरुको प्रयोग गरिन्छ ।

प्राङ्गारिक मल एक बालीमा १ पटक लगाए पुग्छ । रासायनिक मल एकबालीमा तीन पटक प्रयोग गरिन्छ । ५१ वर्ष प्राङ्गारिक र १६ वर्ष रासायनको प्रयोग गरि कृषि गरियो । तराईमा रैथान बाली हुँदैन भन्ने रहेछ । तर रैथाने बाली हुन्छ, जस्तै सूर्यमुखी, खेसरी दाल, सूर्यमूखी खेती तेलको राम्रो स्रोत रहेछ ।

प्राङ्गारिक कृषि हतार गरेर हुने कृषि होइन । धेर्यता चाहिन्छ । गोठे मललाई घाम र पानीबाट मात्र बचाउन सक्यो भने ४ गुणा बाली बढ्छ । प्राङ्गारिक कृषि रासायनिक मल प्रयोग नगरिकन गर्न सकिन्छ ।

तिलेपिया जातको माछालाई पनि मलिलो माटो चाहिन्छ । माछापालन गर्दा सिँचाईको साथै मलका काम हुन्छ । जडिबुटी नेमाटोडजन्य रोगहरु लाग्दैन । मिश्रित बालीले किरा व्यस्थापनमा सहयोग गर्छ । धान र माछा सँगै खेती गर्न सकिन्छ । छोटो समयमा एकदम गुणस्तरीय प्राङ्गारिक मल बनाउन सकिन्छ । पाउदुरे कोदो, स्थानीय बीउको सुरक्षाको अभियान चलाउनु पर्छ । मिश्रित बालीमा गहुँत प्रयोग गऱ्यो भने सानु क्षेत्रमा पनि धेरै उत्पादन गर्न सकिन्छ । सर्पगन्धा वनस्पति विषादि बनाउन काम लाग्छ ।

फौजी, किरा र झिँगा व्यस्थापन गरेर माछालाई खुवाउन सकिन्छ । भारतको केरलामा प्राङ्गारिक कृषिमा त्यस प्रकारको अभ्यास भएको छ । कुरा गर्ने काम कसैले नगर्ने भन्ने हुँदैन, काम गर्नु पर्छ । प्राङ्गारिक कृषिमा उत्पादन कम हुन्छ भन्ने होइन र खाद्यतत्व पुऱ्याएर गऱ्यौं भने रासायनिक मल प्रयोग गरेको भन्दा धरै उत्पादन हुन्छ । सरकारबाट प्राङ्गारिकलाई कृषि कार्यक्रम ओझेल पारेको छ । प्राङ्गारिक कृषि गर्दा बाली हेरेर २(२ मिटर फरकमा खेती गर्नु जरुरी छ ।

रासायनिक मलमा बोराका बोरा अनुदान आउँछ । प्राङ्गारिक मलको लागि अनेक प्रकारको पुर्जा चाहिन्छ । ९० वटा भन्दा बढी अर्गानिक मल कम्पनीहरु छन् । घर(घरमा प्राङ्गारिक मल पुऱ्याउन सक्छौं । अनुसन्धानमा जोडदिनु आवश्यक छ । नेपालको भू(भागलाई उर्वर नबनाएसम्म कृषिमा परनिर्भर भईरहन्छ । तराइलाई कंक्रिटको शहर बनाइएको छ । पोल्तोमा पैसा लिएर गए पनि अन्न पाउने अवस्था आउन सक्छ ।

पर्यावरणीय कृषिकर्मी (पर्मा कल्चरिष्ट) निमा याङ्छेन लामाले गोकणेश्वरमा पर्माकल्चर प्रविधिकबाट कृषि गरिरहेको बताए । लामाले कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै आफ्नो ९ वर्षको कार्यअनुभव सुनाउँदै भनिन् । सन् २०१६ जुनमा हसेरा फार्मबाट १५ दिनको सिकाई पछि पर्माकल्चरको खेतीगर्न शुरु गरेको बताइन् ।

निमा याङ्छेन लामाले पर्माकल्चर इज अ टर्निङ्ग पोइन्ट । जीवन जिउने सरल उपाय हुने रहेछ । हाल ३५ रोपनी जमीनमा पर्माकल्चर खेती गरिरहेको छौं । लामाले आफ्नो अनुभव सुनाउँदै भनिन् डिजाइन गर्दा कम खर्च लाग्ने गरि बनाएको थियो । मलको लागि शुरुमा गाई किनेनौं । छाडा छोडेका गाईहरु ल्याएर पाल्यौं । प्राङ्गारिक कृषि गर्दा सबै प्रकारको जैविक विविधकता बाँचीरहेको हुन्छ । सैद्धान्तिक कुरा मात्र गरेर हुँदैन र उत्पादनलाई अर्गानिक कसरी गर्ने भन्ने पनि हो । बाली लगाउँदा अन्तर बालीको अभ्यास हुनु पर्छ । मौरी पालन, सीताके च्याउ, गाइपालन, कुखुरा पालन गर्नु पर्छ । पर्माकल्चर पद्धति रसायनिक मल, रसायनिक विषादी प्रयोग नगरी आफैले प्रयोग भइरहेको स्रोतहरुको व्यवस्थापन र प्रयोग गरि गरिने साधानको रुपमा मैले पर्माकल्चर कृषिलाई त्यसरी बुझेकी छु । कृषि कर्म गर्नेहरुका लागि सरकारको भूमिका देखिएको छैन । किसान हुन वहु चुनौतीहरू छन । काम गर्ने जनशक्ति विदेशमा गएर बसेका छन् । कामदारहरुमा ज्ञानको कमी भएको छ । बजार हामी आफै खोज्ने हो । ७ वर्षदेखि मैले हिमगिरी पर्माकल्चरको नाममा कृषि कर्म गरेर काम गरिरहेकी छु ।

आफूले पर्माकल्चर खेती कसरी गरेका छौं भनेर कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै, आफ्नो फर्ममा विद्यार्थी भाइबहिनी आउँछन् । र उनीहरुलाई यसरी कृषि गर्नु पर्छ भनेर सिकाउने गरेकी छु भनिन् ।

फर्म स्टे बनाएका छौं । म जुन ठाउँबाट आएको छु, त्यही ठाउँ सिन्धुपाल्चोकमा गएर गर्नु पर्ने हो तर बजारको उपलब्धता छैन । मैले गर्न कृषि भनेको एकैचोटी भनेजस्तो समृद्धि हुँदैन ।

राष्ट्रिय कृषक समुह महासंघको पुर्व अध्यक्ष नवराज बस्नेतले किसानी, मौलिक खेतीपाती, अध्ययन हामीले पुर्खौंदेखि गर्दै आएका छौं । हामीले गर्दै आएको कृषि, पारिवारिक कृषि पद्धति नै हो । हामीलाई कृषि उत्पादन गर्न अभ्यास्त बनाएको छ । पारिवारिक खेतीपातीमा आधारित कृषि गर्न पहिले नै मौलिक पात्रोको प्रयोग हुन्थ्यो । दिनभर काम गर्ने र बेलुकी परिवारिकसँग मिलेर भोली के काम गर्ने भन्ने छलफल हुन्थ्यो । सल्लाह हुन्थ्यो, अहिलेको गाइगोरु चराउँदा पनि हातमा मोवाइल हुन्छ । सूचना र प्रविधिको प्रयोग गर्न सजिलो छ । विगतमा उन्नत जातको बीउमा साटासाट खाद्यान्नमा अैंचोपैंचो हुन्थ्यो । एउटा पुर्खाले अर्को पुर्खालाई सिप हस्तान्तरण गरेको हुन्थ्यो । स्थानीय जैविक औषधी र मलको रुपमा असुरो, तितेपाती, खरानीको प्रयोग हुन्थ्यो । आज पनि म मौलिक खेतीपातीमा आधारित उत्पादनशील अभ्यास गरिरहेको छु । पानी घट्टबाट पिसेको अन्न खाइरहेको छु । गाईवस्तु पालन गरेर मल मुत्रको प्रयोग गरिरहेको छु ।

गोवरमा भन्दा पिसाबमा बढी नाइट्रोजन हुन्छ । प्लाष्टिकको मल्चिङ्ग भन्दा पात पतिङ्गर प्रयोग गर्नु राम्रो हुन्छ । माटोको उर्वरा बढाउँछ । गाउँमा केराको पात माटोमै कुहेर जान्छ । टुक्राटुक्रा पारि छऱ्यो भने पोटासियमको काम गर्छ माटोमा पोटासियमको कमी छ । प्रचुर मात्रामा पोटासियम प्राप्त गर्न सकिन्छ । किसानी अभ्यासको सिपबाट स्वास्थ उत्पादन गरेका छौं । तर किसानलाई हेलाको किसान भनेर हेरिरहेको छ । प्राङ्गारिक खेतीको क्रमश मूल्य बढ्दै गएको अनुभव हुँदै गएको अवस्था छ ।

जुम्लाको स्याउ भनेर काठमाडौं देखि धरानसम्म लोगो लगाउँछ । जुम्लाको स्याउ अर्गानिक कसरी भयो ?

बजारीकरणका विषयमा कृषि विज्ञ तथा उद्यमी चन्द्र अधिकारीलाई प्रश्न गर्दै भने २० रुपैयाँ पर्ने अर्गानिक तरकारीको मूल्य घटेर १४ रुपैयामा पनि बिकेन भन्ने छ ? तपाईले उन्मोचन गरेको धानको बिउ, जीन बैंकलाई दिइयो । लाभ तपाइले पाउनु भएको कि भएन ?

स्थानीय उत्पादनबाट तयार गरेको ५० रुपैयाँ पर्न जाने खानाको मूल्य ३० रुपैयामा खान पाउँछ । २०० जातको धानको बिउ बनाउँछु भनेर लागेको थिएँ । बाहिरबाट दक्ष प्राविधिक हायर गर्न नसक्ने भएपछि परिवारिक छलफलमा कति आफैले मात्र सहयोग गर्ने ? भन्नभयो । परिवारबाट पनि यत्रो खर्च किन गर्ने भन्ने भयो । त्यसैले त्यसकार्यक्रमतर्फ कम गरेको अवस्था छ । तपाईंको बिउविजनहरु १०० वर्ष सम्म यहाँ

सुरक्षित हुन्छ । तपाईलाई जतिबेला चाहिन्छ लिन सकिन्छ भन्ने भयो । र अनुवांशिक स्रोत केन्द्रलाई मैले बनाएको बिउ हस्तान्तरण गरेको छु । प्राङ्गारिक प्रमाणित पनि चाहिने, जिल्ला जिल्लामा प्राङ्गारिक संघ गठन गरौं भन्दा कसैले वास्ता गरेन ।

नीमा याङछेन लामा पर्माकल्चरिष्टले रैथाने बिउ संरक्षण गर्नु पर्छ भन्ने जनचेतना नभएसम्म, रैथाने बिउको संरक्षण हुन नसक्ने बताइन् । सरकारले जसरी साना-साना प्याकेट राखेर उपभोक्ताको ज्ञानलाई कसरी बढाउने सकिन्छ ? लामाले प्रति प्रश्न गरिन् ।

निमा याङ्छेन लामालाई प्रश्न :

प्लाष्टिक मल्चिङ्ग हानीकारण हुन्छ । गड्यौला मल गर्दा उत्पादन कति धेरै पाउन सकिन्छ ? कृषि उद्यमी भएको नाताले तपाइले के पाउनु भएको छ ?

पराल महँगो छ स्ट्रावेरी खेती गर्नको प्लाटिकको मल्चिङ गरेको थियो । भित्रबाटै मल्चिङ्ग हने ठाउँ होइन र रोजमेरीलाई माटो लाग्नबाट जोगाउन, सुकाउन प्लाष्टिक ओछ्याएको थियो । प्लाटिक प्रयोग गर्दा जैविक जीवहरुलाई असर गर्छ । त्यसकारण सावधानीका साथ प्रयोग भएको छ ।

राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघको पूर्व अध्यक्ष नवराज बस्नेतले चुरे मरुभुकिरण हुँदैछ । मुल धमिलो भयो भने धाराको पानी कसरी सङ्लो हुन्छ । हाम्रो बुझाइमा अर्गानिक होइन, स्थानीय भनेर जानु पर्छ ।

चुरे मानव सहितको चुरे कसरी बनाउन सकिन्छ । लहानको होम स्टे चुरे क्षेत्रबाट पाइलट परियोजनाको रुपमा सञ्चालन गरेको छ । बिउको जातिय परिक्षण, धान र मुसुरोलाई एकीकृत रुपमा कसरी राख्न सक्छ । पर्यावरणीय कृषिमा आधारित विचारमा बनाउनु पर्छ ।

यमुना घले कृषि विज्ञ :

सरकार अभियानकर्तासँग गएका छैनन् । पर्यावरणीय कृषि हो कि होइन भन्ने विषय सबैमा एकरुपता छैन । तर एकरुपता तर्फ अगाडि बढ्नु पर्छ । अभ्यासकर्ताले फाइदा लिन सकिएको छैन । किसान र स्थानीय समुदायले लाभका बाँडफाँड पाउनु पर्छ । इन्सेटिलाइजेशन गर्न राज्यको नीति के छ ?

परियोजना मार्फत पर्यावरणीय कृषिका लागि सबभन्दा पहिले माटोको स्वस्थ र आधुनिकीकरणसँगै लग्नु अहिलेको आवश्यकता छ । सरकारले कुन कृषि मोडल लिन खोजेको हो थाहा छैन ? किसानहरु जैविक विविधतासँग जोडिन सकुन भनेर कार्यक्रम बनाउनु पर्छ ।

फरवार्ड नेपालका प्रमुख तीर्थ तिमल्सिना रैथाने बालीहरुको अध्ययन गरिरहेको बताउँदै मुख्य जनचेतनाको कमी भएको बताए । रैथाने बाली प्रवर्द्धन गर्नु पर्छ भनेर गाउँपालिकासँग पनि मिलेर काम गरेको छु । सरकारी निकायले रैथाने बिउको अनुसन्धान गर्दैन, रैथाने बिउको संरक्षण हामीले गर्नु पर्छ ।

लिवर्डका कार्यकारी निर्देशक भरत भण्डारीले माटोको जैविक विविधत बचाउन सके बिउविजनको जैविक विविधता पनि बचाउनु सकिने बताए । जलवायु परिवर्तन गहन विषय बन्दै गएको अवस्था छ । ३ लाख हेक्टर खेतीयोग्य जमीन घटेको छ । नेपालमा महिलाले मात्र कृषि थेगीरहेको छ ।

८० प्रतिशत किसानलाई कसरी सहयोग गर्ने भनेर कार्यक्रम बनाउनु जरुरी भएको छ । रैथाने बालीहरुले लोप हुँदै जाने अवस्थामा छ ।

भण्डारीले अधिकारिक तथ्याङ्क हामीसँग छैन । सुक्ष्म ढंगले जलवायु परिवर्तन भइरहँदा साना किसान र आदिवासी जनसमुदायलाई प्रभाविक बनाइरहेको छ । रैथाने जातका बिउविजन प्रयोग गर्दा फाइदा हुँदैन भन्ने भ्रम छ ।

बिउको विकास गर्नु भनेको जेनेटिक रिर्सोस नै हो । ९० प्रतिशत बिउ मध्ये, ४० प्रतिशत धानको बिउ गरि ३ अर्बको बीउ बाहिरबाट भित्रिन्छ । २८ प्रतिशत मात्र नेपाली बिउको सप्लाई हुन्छ । चाहेको खण्डमा ७८ प्रतिशत बिउ किसानले आफैले स्थानीय रुपमा राख्न सकिन्छ भन्ने अनुसन्धानले देखाएको छ । भण्डारीले बीउमा सरकारी अनुसन्धान प्रणालीमा केही न केही कमजोरी छन भन्ने लाग्छ । भण्डारीलाई सोधेको प्रश्नमा अनुसन्धानमा विकेन्द्रीकृत गर्न जरुरी छ । कोदोको मूल्य संसारभर अर्के भएको छ । कुअन्नबाट उच्च अन्नको रुपमा पुगेको छ । कोदोलाई पनि राम्रो जात छनौंट गरेर आपसमा क्रसिङ्ग गरि बीउ निकाल्न सकिन्छ । तिनै बीउलाई उत्पादनशील बनाउन सकिन्छ । नार्क, सिमिट लगायत संस्थाहरुलाई परिक्षण गराउने र विकास गरिएका बिउका जातहरु मेल खाएको छ छैन भनेर अनुगमन गर्ने । र वर्षौंदेखिको स्थानीय रैथाने जातका बालीहरू मिश्रित बिउ प्रणालीमा, औपचारिक र अनौपचारिक रुपमा, सामुदायिक सामुदायिक रुपमा उत्पादन गरिने बीउलाई फ्यूचर स्मार्ट कर्पको रुपमा लिएको छ । यस्ता बालीहरुमा विषादीको प्रयोग कम हुन्छ । समग्र कृषिको मोडलमा समीक्षा गर्नु पर्ने देखिन्छ । बन्दै गरेको कृषि विश्वविद्यालय र २० वर्षे कृषि रणनीति परिमार्जित गर्दै पर्यावरणीय कृषिको मोडलमा लग्नु पर्छ ।

राष्ट्रिय किसान आयोगकी सदस्य जीवन्ती अर्याल पौडेललाई अध्यात्मिक कृषि बिच कस्तो भिनन्ता देखिनु भएको छ भन्ने प्रश्नमा पौडेलले हिजो गाइगोरु बाँधेको ठाउँमा आज ट्रेक्टहरु छन । जसले छाडा गाई व्यवस्थापन गर्न सक्छन् उसलाई हेर दिइन्थ्यो । जो सदियौंदेखि कृषि गरिरहेको छ उसको लागि नीति बनेन । नीतिगत रुपमा राम्रो गरौं भन्ने हो । अध्यात्मिक र पर्यावरणीय कृषिको कुरा प्राकृतिक सन्तुलन बिचको सम्बन्ध नजिक छ । जो कि हामी पृथ्वी, दैवीशक्तिलाई पहिलो पुजन गरिन्छ । त्यसले अध्यात्मिक नभनेर के भन्ने त्यो कृषिसँग जोडिएको छ । जैविक खेती प्रकृतिले दिएको खाने कुरामा पञ्चतत्व मिसिएको छ । जमीन, जल, जीव छ सबै छ । त्यसले अध्यात्मिकसँग निकट सम्बन्ध राख्छ ।

रैथाने कृषि प्रोडक्ट प्रा.लिका सचिव आरवी राईलाई यहाँले सञ्चालन गरेको रैथाने हाट बजारबाट भुक्तानी पाइरहनु भएको छ कि छैन भनेर सोधेको प्रश्नमा राइले भने,

रैथाने प्राडक्टले आफैले सामाग्री खरीद गर्दैन । रैथाने वस्तुहरुको उपलब्धता गराउन किसान आफू गएर अनुभव गरुन भनेर यो बजार सञ्चालनमा ल्याएका हुन् । किसानहरु आफै उत्पादन गरेर रैथाने हाटबजारबाट आफ्नो कृषि उपज बिक्री गरिरहेका छन् । किसान बजार धेरै छन् । हामी सिकाइको अवस्थामा छौं । उत्पादनहरु बिक्री गरेवापत बिक्री गर्दा हामीले भाडा भनेर उठाएका छैनौं । सबैले सिक्ने थलो हुनुपर्छ ।लिवर्डका कार्यकारी निर्देशक भरत भण्डारी बिउ साटासाट गर्न सामुदायको अहंम भूमिका हुन्छ । ९० प्रतिशत बिउ आयत गरिन्छ । रैथाने बिउ कसले संरक्षण गर्ने होला ? बीउ कम्पनीहरुले हेर्ने भनेको नाफा मात्र हो, उनीहरु हरेक विजनेश भविष्य देैख्दन । जोखिममा मात्र देख्छ । जेठो बुढो धानको ११ हजार मूल्य प्रति क्विन्टल मूल्य पर्छ । वैकल्पिक बीउ बैंक स्थापना गर्न, सामुदायिक बीउ तुरुन्त उपलब्ध हुनु घर(घरमा साटासाट गर्नु सक्नु राम्रो हो । सामुदायिक रुपमा बिउलाई दर्ता गरेर ल्याउने

गरिएको छ । बिउ बिजन उत्पादन, प्रशोधन, बजारीकरण गर्न मूल्य श्रृँखलामा आउनु पर्छ ।
विश्वसनीयताको अभाव छ । हामीले बेच्ने भनेको भ्यालु हो । उपलब्धता र पहुँचको कुरा हो । त्यसमा पनि बिचौलियाहरुको पकड छ । किसान आफैले समस्या बेहोर्नु परेको छ ।
हामी किसानको बिचमा छौं । गोर्खाको स्याउ स्थानीय भएकाले सहकारीको माध्यमबाट बेच्नु पर्छ । केही पालिकाले यो काम गरिरहेका छन् । रुचाएको कुरा रुचाउने कसरी बनाउने ? स्पष्ट रुपमा नीति बन्नु पर्छ । किसानहरुसँगको सम्बन्ध कहाँनिर ग्याप छ, पत्ता लगाउनु पर्छ ।
अर्गानिक(अर्गानिक भनेको धेरै भयो । स्थानीय सरकारसँग मिलेर काम गरेको छ भनेर जैविक विषादीलाई पनि मापण गर्ने गरेको छैन । स्थानीय निकायबाट सिफारिस गरेकाले विश्वासको भरमा बजारमा ल्याउन दिइरहेको छ ।
जेगर्दा पनि सरकारसँग गएर ठोकिन्छ । बजार सञ्चालन गर्न मिल्ने सरकारी जमीन त्यसै छन् । त्यही सञ्चालन गर्ने वातावरण बन्यो भने धेरै सहज हुन्छ । यातायातमा लाग्ने भाडा दर पर्न जान्छ । बारीदेखि बजारसम्म बाटोको दूरी १ किलोमिटरदेखि बढी दूरी पनि पर्न सक्छ । हाइड्रोपावर लगायत यातायातको साधानहरु पनि चल्ने गर्छ ति यातायातको साधान आउँदा जाँदा उत्पादित कृषि उपज लान ल्याउन सहयोग भयो भने झन् सजिलो हुन्थ्यो । अन्य यातायातसँग पनि समन्वय गरेर ल्याउने लाने गरिन्छ । भाडा धेरै पर्न गएको खण्डमा कृषि उपजको मूल्य पनि बढी पर्न जान्छ ।
राष्ट्रिय किसान आयोगले के गरिरहेका छन् भनेर आयोगकी सदस्य जीवन्ती अर्याललाई गरेको प्रश्नमा अर्यालले भनिन् आयोगले शुरुको स्थापना कालदेखि आफ्नो भूमिका किसानको पक्षमा गर्दै आएको बताईन् ।
रैथाने प्रोडक्टका सचिव आरवी राईलाई अर्गानिक र रैथानको कृषि वस्तुको पहिचान कसरी गर्न सकिन्छ ? भन्ने रापप्रसाद गौतमको प्रश्नमा, आफूहरु अभ्यासकै क्रममा रहेको र सकेसम्म रैथाने बाली उत्पादन गर्ने किसानहरु मर्कामा नपरुन गाउँको कृषि वस्तु शहरमा ल्याएर स्वस्थवस्तु उपभोक्तासम्म पुगुन भन्ने लक्ष्य रहेको बताए । कृषि अभियन्ता रीता गुरुङले खाद्य सम्प्रभुक्ता ऐन आएको अवस्थामा खाद्य सुरक्षा र रैथाने बिउको संरक्षण कसरी गर्ने तिर जोडदिनुपर्ने बताइन् । कालीमाटीमा बजार छ, किसान छैनन् । किसानको स्वभाव छ । किसानै किसानै छैनन्, भनिन् ।
कृषि अभियन्ता मीन शाहले किसानहरुको उत्पादन बजारसम्म आइपुग्न पहुँच हुन्छ त ? पर्यावरणीय कृषिको रुपमा भन्नुस् वा दिगो कृषि, सदियौं देखि गर्दै आएका छौं । अहिले लादिएको योजना छ । मागको आधारमा योजनाहरु छैनन् । कृषि क्षेत्रको डरलाग्दो अवस्था छ । मानव सभ्यताको अस्तित्वको कुरा छ । प्राकृतिक खेतीतिर समय सापेक्षिक परिमार्जन गर्नु पर्छ । कृषि विज्ञ हलो जोत्दैन । बाउ बाजेले भित्तामा बिउ जोगाएर राख्ने गर्थ्यो । गराको धान बीउको लागि अलग्गै राख्थ्यो । कृषिलाई टेवा पुऱ्याउन सक्ने शिक्षा पद्धति बलियो छैन् । फेरि पनि गएर कृषि गर्ने हिम्मत हामीसँग छन् ! नेपालको कृषि मेरो देशको कृषि हो । नागरिकको हैसियतले मैले कृषिलाई मायाँ गर्नुपर्छ भन्ने पाठ्यक्रम तयार गर्नुपर्छ । हामी आफै कतिको परिवर्तन हुन सकेका छौं । रुचाएको कुरा रुचाउने बनाउने कसरी ! नीति स्पष्ट बन्नु पर्छ । किसानहरुसँगको सम्बन्ध कहाँनिर ग्याप छ ? कृषिको निमित्त जरामा पुगेर कसरी काम गर्ने, ताते सिमीलाई समेत ह्वार् ह्वारती विषादी छर्छ । रैथाने झन् रैथाने नहुन सक्छ । खाद्य सम्प्रभुत्ता नियमावली अझै आउँला जस्तो लाग्दैन । अर्गानिक र रैथानेमा के फरक छ ? जैविक विविधता विधि अपनाउनु पर्छ । आज कतिपय ठाउँमा रासायनिक मलको प्रयोग भएको छैन । ज्यूज्यू हजुरबानै वैज्ञानिक किसान हुन् । बालीको गुण पहिचान गर्ने क्षमता किसानसँग छ । पहिलो लाभ त किसानले नै लिने हो । दूरदराजबाट गाउँका अर्गानिक कृषि उपज हो भनेर गाउँपालिकाबाट सिफारिस गरि ल्याइएको हुन्छ । त्यो काम स्थानीय सरकारले गरोस् भन्न चाहिरहेका छौं ।
लिवर्डका कार्यकारी निर्देशक भरत भण्डारीले बीउको सम्बन्धमा एक्लैले गर्न नसक्ने बताए । बिउको संरक्षण गर्ने दायित्व राज्यको हो । बिउमा राज्यको लगानी अति जरुरी छ । हामीले गरेको पद्धति, सामुदायिक संस्था, सहकारी, बिउ बैंक, जिन बैंकमा हस्तान्तरण गर्ने व्यवस्था छ । यस्तो काम सबैले गर्दैन । पहिचान गर्नु पर्छ र सहज रुपमा सहयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्छ । खाद्य पोषण, खाद्य सम्प्रभुक्ताका ऐन नियमहरु कार्यन्वयन गर्न सम्बन्धित पक्षहरु लाग्नु पर्छ । रैथाने बालीलाई व्यवसायिक रुपमा मात्र नभई संरक्षण गर्नुपर्छ । ठूला(साना व्यवसायिक किसान लागि सरल कर्जाको पहुँच हुनुपर्छ । उल्टो बाटोमा राज्य गईरहेको छ । जैविक विषादी हामी आफैले बनाउन सके नेपालको पैसा नेपालमै रहन्छ । किसान आयोगकी सदस्य जीवन्ती अर्याल पौडेलले आफू नागरिकको भूमिकामा रहेकाले अभिभावकत्व सरकारले लिनु पर्छ । कृषि ऋण, अनुदान लगायत विषयमा उठीरहेको छ । एउटा लेवलबाट जाँदा फेरि अर्को लेवलमा पुग्दा हराउँछ । कालीमाटी तरकारी बजारमा २५ प्रतिशत पसल किसानहरुका लागि भनेर छुट्याएको छ । छुट्याएको पसल हेरेर इर्ष्या गर्ने गरेको छन् । किसान र व्यापारीको बीचमा दुस्मनी छ । नीतिगत रुपमा सहमती भएका कुराहरु कार्यन्वयन नहुँदा दुखः लाग्छ ।
सरकारलाई जलवायु परिवर्तनको कुरा केही जस्तो लागेको छैन । डिवाई सिक्स नाइन देखि सरकारले किसानका लागि भनेर एकपैसा पनि छुट्याएको छैन । परिवारिक खेतीमा फर्कने नीतिमा केही परिमार्जन हुनुपर्छ ।
मल र विषादीको कार्यक्रममा समुदायबाट निर्धारण गरिनु पर्छ । रासायनिक मल हाल्यो भने धरै फल्छ भन्ने छ । बजार अनुसन्धान, बिउ बैंकको स्थापना, पालिका तहमा हुनुपर्छ । सिंहदरवार किसान मैत्री देखिदैन । सबै कृषि उपजहरु बाहिरबाट आएका छन् । युवालाई कृषिमा फर्काउन ऋण र प्राविधिक सहायता गर्नु पर्छ । जैविक सूचना केन्द्रको रुपमा एउटा मेकानिज्म बनाउनु पर्छ । सरकार र सरकारी अन्तरनिकायको बिचमा समन्वय हुन जरुरी छ ।
अर्का कृषि अभियन्ता जानुका खतिवडाले आफ्नो मातहतमा ५ वर्षदेखि बीउको मेला सञ्चालन गर्दै आएका बताइन् । उनले विश्वमा रैथाने बीउको प्रयोग गर्ने धेरै किसानहरु छन् । नेपालका कतिपय जिल्लाहरुमा आज पनि रासायनिक मल र विषादीको प्रयोग गर्दैन । यूरोपमा गएका युवाहरु चरम विकासबाट कृषिमा फर्कन लागेको पाइन्छ । हामी दिगो विकास र हरित क्रान्तिका पछि एकदमै कुद्यौं । प्राथमिकता तहबाटै अब रैथाने खेती, पर्यावरणीय कृषिलाई टेकर काम गरौं । स्थानीय परामर्श एकदमै आवश्यक छ । दिगो विकास अब संस्थागत कार्यक्रमको रुपमा आउनु पर्छ । सफलताको कुरा मात्र होइन, असफलताको कुराबाट पनि धेरै कुराहरु सिक्न सक्छौं ।

पर्यावरणीय कृषि अभियन्ता डा.एकराज ओझाले अहिले देखि होइन परापूर्वकालदेखि एक थोपा विषादी मेरो बारीमा परेको छैन । मेरो दिगो रुची कृषिमा थियो । हामी सबै परिवार शाकाहारी छौं । यथार्थ कुरा सम्बन्धित क्षेत्रमा अगाडि बढाउनु पर्छ ।

केयर नेपालका कार्यक्रम अधिकृत प्रकाश सुवेदीले पर्यावरणीय खेती प्रणालीको आवश्यकता बढ्दै गएको बताए । पृथ्वीको तापक्रम २.७ डिग्री बढ्ने सम्भावना रहेकोले वातावरण जोगाउन पहिले देखिनै लाग्नु पर्ने बताए । साथै सुवेदीले यदि माथि उल्लेखित तापक्रम वृद्धि भयो भने विश्वको ४० प्रतिशत जैविक विविधता बोकेका बालीनाली लगायत वनस्पति समेत नाश हुने खतरा रहेको बताए । खेतीपाती भनेको विज्ञान हो । पर्यावरण मैत्री खेतीको सम्बन्ध विज्ञानसँग जोडिएको छ ।

दास्रो अभ्यास एकेडेमिक रुपमा ल्याउनु पर्छ ।

उक्त कार्यक्रममा राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघका अध्यक्ष पञ्चकाजी श्रेष्ठले फरक(फरक ढंगले एकै ठाउँमा गरिने कार्यक्रमले सही बाटो पुग्न सकिने बताए ।

कतिपय कार्यक्रम आ-आफ्नै ढङ्गले अगाडि बढाउँदा गन्तव्यमा पुग्न ढिलो हुन्छ कि भन्ने मात्र हो । तर राम्रो र सन्देशमूलक कार्यक्रम भएको छ ।

निर्णयहरु :

१. पर्यावरण मैत्री कृषिका लागि सरकारलाई वाध्यकारी बनाउने ।
२. प्राकृतिक कृषि भूमिमा जाने ।
३. जलवायुको प्रतिकूल अवस्थामा बिउ बिजनको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने ।
४. स्वस्थ बिउमा रुपान्तरण, सरलीकृत बजारीकरणको आवश्यकता छ ।
५. स्वस्थ माटो र खाद्य सुरक्षामा जोड दिनु पर्छ ।
६. सरकारलाई दिगो र पर्यावरणीय कृषि संस्थागत रुपमा विकास गर्न अघि बढाउने ।
७. नीतिगत रुपमा जिम्मेवार व्यक्तिहरुलाई प्रतिवद्धता जनाउन लगाई कृषि विकासमा सहभागी गराउने हुन वाध्य बनाउने ।
८. फोरमहरुको गठन गरि सरकार र समुदाय पुऱ्याउने ।
९. विज्ञानलाई बुझ्न फोरममार्फत कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

राष्ट्रिय किसान सञ्जाल
National Peasants' Coalition

श्री माननीय मन्त्रीज्यू मितिः २०८१ मंसीर ११
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं ।

विषयः ज्ञापनपत्र ।

दुग्ध विकास संस्थान (डिडीसी)ले दुध खरिद कोटा निर्धारण गरेको समाचारप्रति राष्ट्रिय किसान सञ्जालको गम्भिर ध्यानाकर्षण भएको छ । यसरी दुग्ध उत्पादन हुने सिजनमा खरिदको कोटा निर्धारण गर्दा देशमा मिल्क होलिडे हुने र दुग्ध उत्पादक किसानहरु ठूलो ऋृण काधमा बोकेर पेशाबाट बिस्थापित हुनुपर्ने बाध्यात्मक परिस्थिति सिर्जना हुने भएकोले माननीय मन्त्री ज्यूको ध्यानाकर्षण गराउँदछौं । दुग्ध लगायत कृषि क्षेत्रका समसायिक समस्या समाधान गरी किसानलाई प्रोत्साहन गर्न राष्ट्रिय किसान सञ्जाल यहाँसमक्ष ज्ञापनपत्र पेश गर्दछ ।

कृषि तथा पशुपालन नेपालको ग्रामीण अर्थतन्त्रको आधारस्तम्भको रूपमा रहेको छ । यहाँको कृषि क्षेत्रमा आवद्ध परिवार मध्ये ८६ प्रतिशत संलग्न रहेको पशुपालन क्षेत्रले यस व्यवसायमा संलग्न परिवारको जीविकोपार्जन, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, स्वरोजगार सिर्जना र गरिबी न्यूनीकरणमा महत्वपूर्ण योगदान गरेको छ ।

देशको अर्थतन्त्रमा दुग्ध क्षेत्रको योगदान करिब ६ प्रतिशत र पशुजन्य गार्हस्थ उत्पादनमा करिव ६६ प्रतिशत रहेको छ । करिब ३० लाख घरपरिवार प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा दुग्ध उत्पादन क्षेत्रमा संलग्न रहेका छन् । यी मध्ये १८ लाख घर परिवारले दूधको घरासायी उपभोग तथा बिक्री दुबै गर्ने गर्दछन् भने करीव ५ लाख घर परिवार नियमित रूपमा दुग्ध उत्पादन र बिक्री वितरण गर्दै आएका छन् । औपचारिक दुग्ध वितरण क्षेत्रका साथै अनौपचारिक रूपमा घरायासी बिक्रीवितरणबाट दैनिक दशौं करोडको धनरासी ग्रामीण क्षेत्रमा भित्रिएको र ग्रामीण अर्थतन्त्र चलायमान हुन गएको छ ।

विगत केही समय देखि दुग्ध व्यवसाय प्रति किसानहरूको आकर्षण बढ्दै गएको छ । दुग्ध उत्पादन र यसमा आधारित व्यवसाय तथा उद्योगहरूले ठूलो संख्यामा रोजगारी सिर्जना गरेको छ । दुग्ध तथा दुग्धजन्य पर्दाथहरूको उत्पादनमा देश आत्मनिर्भर हुनै लागेको बेलामा दुग्ध क्षेत्र समस्याग्रस्त बनेको छ । किसानले बिक्री गरेको दुधको भुक्तानी नपाउने, उत्पादित दुध बिक्री नहुने, छिमेकी मुलुकबाट अवैधानिक रुपमा दूध आयात हुने र डिडीसी जस्ता सरकारी संस्थाले दूधको खरिद सिमा निर्धारण गर्ने जस्ता समस्याले नेपाली किसान पीडित भएका छन् । तर नेपाल सरकारले गरेका प्रयासहरूले समस्याको समाधान दिन सकेका छैनन् । किसानलाई निरास बनाउने यस्तो प्रवृत्तिले मुलुक कृषि उत्पादनमा झनै परनिर्भर बन्नुपर्ने र किसानहरु विदेश पलायन हनुपर्ने परिस्थितीलाई प्रोत्साहन गरेको छ ।

लम्पी स्किन रोगको महामारीको ठूलो मारमा परेका पशुपालक किसान बिक्री गरेको दुग्धको करोडौं बक्यौता रकमको भुक्तानी पाएका छैनन । यो भनेको किसानमाथि सरकारी तथा निजी दुबै क्षेत्रको गरिएको ज्यादती नै हो । यसैमा थप किसानलाई मार पर्ने गरी डिडीसीले दुध खरिदको सिमा निर्धारण गरेर देशमा मिल्ल होलिडे मनाउन उद्धत देखिन्छ । दुधका खपत क्षेत्रहरु बढाउने र मुल्य श्रृंखलाका योजना बनाई विभिन्न डेरीजन्य उत्पादनहरु राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय बजारमा पुऱ्याउनुको सट्टा किसानलाई दिनप्रतिदिन मार पार्ने कामप्रति राष्ट्रिय किसान सञ्जाल दुःख व्यक्त गर्दछ ।

किसानले पाउनुपर्ने रकम प्राप्त नहुँदा बैंकको व्याज तिर्न नसक्ने, पशु आहार खरिद गर्ने रकमको अभावमा उत्पादनशील पशुस्वास्थ्यमा समेत नकारात्मक असर पर्ने, दैनिक धरा यसी खर्च गर्न नगदको अभावमा घर चलाउन नसक्ने अवस्था भएको छ । किसानहरू निराश, चिन्तित र आक्रोशित छन् । तर आजसम्म पनि सरकारले दुध उत्पादक किसानका समस्या समाधानका दिर्घकालीन समाधान प्रस्तुत गर्न नसक्नु आफैमा विडम्वना हो । सिंगो सरकार तथा यस मन्त्रालयले के गर्दैछ भन्ने महत्वपूर्ण सवाल आम किसानका

बाँकी ...... २१ पृष्ठमा

कृषिमा लगानी दशक सान्दर्भिकता र निजी क्षेत्रको भूमिका विषयक अन्तरक्रिया

धनबहादुर मगर/रितु रुपाखेती

काठमाडौं कार्तिक ८, नेपाल चेम्वर्स अफ कमर्शको आयोजनामा कृषि तथा पशपन्छी विकास मन्त्री रामनाथ अधिकारीको प्रमुख आतिथ्यमा सम्पन्न भएको छ ।

च्याम्वर्स अफ कमर्शका उपाधक्ष उर्मिला श्रेष्ठले स्वागतको मन्तव्यबाट शुरु भएको उक्त कार्यक्रममा विभिन्न वक्ता तथा विज्ञहरुले लगानीको चुनौंती र अवसरका विषयमा विचारहरु व्यक्त गरेका थिए ।

श्रेष्ठले नेपालको कृषि जडिबुटीको प्रचुर सम्भावना रहेकाले देशको अर्थतन्त्रको उन्नति पनि त्यहीबाटै हुने बताइन् ।

नेपालमा कुल ग्राहस्थ उत्पादन घट्नु, आयत् बढ्नु गम्भीर विषयमा भएको बताइन् । ५० वर्षमा पनि नेपालको कृषि अगाडि बढ्न नसक्नु दुःखको कुरा भएको भन्दै जमीन बाँफो बन्दै गएकोमा चिन्ता व्यक्त गरिन् । कृषिमा सुधार गर्न १५० अर्ब लगानी चाहिन्छ । आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माण गर्न धान, गहुँ मकै अधिकतम् उत्पादन गर्नु पर्छ । आफ्नै जमीन बाँफो राखेर आयत् गर्दा धान्नै नसक्ने गरि व्यापार घाटा बेहोर्नु परेको छ । सरकारले उपयुक्त क्षेत्र निर्माण गरेर वैदेशिक र स्वादेशी लगानी गर्ने वातावरण तयार गर्नु पर्छ । सहुलियत ऋण र अनुदान व्यवस्था गरिनु पर्छ । जडिबुटीजन्य वन्य उद्योगहरुलाई प्रतिस्पर्धी बनाउनु जरुरी छ । कृषि क्षेत्रको विकास गर्न सकेन भने आर्थिक क्षेत्र पछि पर्छ । सरकारले ३ महिना अगाडि बीउ बिजन लगायत लगानी गर्ने वातावरण तयार गर्ने, आयतित् वस्तुको भन्सार अन्तशुल्क सुधार गने भन्ने थियो ।

चेम्वर्स अफ कमर्शका कृषि सभापति कृष्ण कुमार श्रेष्ठले निजी क्षेत्रको सबै भन्दा पूरानो संस्था नेपाल नेपाल चेम्वर्स अफ कमर्श सरकारलाई विगतदेखि नै सहयोग पुऱ्याउँदै आएको बताए । उद्योग, वाणिज्य, कृषि व्यापार, कृषिमा लगानी, वस्तुगत संघको व्यापार गर्न सहयोग गर्दै आएको छ । कृषिमा लगानी अवसर चुनौंती त्यतिकै छ । कृषि, वनको माध्यमबाट नेपालको अर्थतन्त्रमा २३ प्रतिशत योगदान गरेको छ । नेपालको कुल जनसंख्याको आश्रित २ तिहाई परिवार आजपनि कृषि मै आधारित छ । उत्पादनमूलक कृषिमा जोडदिनुपर्ने आजको आवश्यकता रहेको छ ।

विद्यमान समस्या र चुनौंतीहरु :

सरकार र कृषक बिच तालमेल हुन सकेन । कृषि वन बाँफिदै गएको छ । सरकारका उदासिनताले किसान निराश भएका छन् । जलवायु परिवर्तन, सिँचाई विना उत्पादन घट्दो छ । उचित सूचना नभएकाले किसान वर्गको पहुँचमा सहज भएको छैन । भू(उपयोग नीति तथा जमिनको प्रयोग गर्न नसकेको र सीमित जमीनमा

रासायनिक वस्तुको प्रयोगले उर्वर जमीनलाई असर पारेको छ ।

आयातित् कृषि वस्तु रोक्न नसकोको, कृषिलाई आत्मनिर्भर बनाउन नसकेको, तीन तहको सरकारको तालमेल नभएको, कच्चा पदार्थको मूल्यमा एकरुपता नभएको, आत्मनिर्भर कृषि र आन्तरिक पर्यटनको विकास गर्न नसकेको, अर्गानिक फर्म स्थापना व्यवस्था नभएको, आदि समस्याहरु नेपाली किसान र उपभोक्ताले भोग्नु परेको विचार व्यक्त गरेका छन् ।

अनुदान सहुलियत हुनेगरि कृषि पर्यटनमा जोड दिने । कृषिमा आयमूलक सहजता बनाउने । रैथाने बिउ संरक्षण र बिउ बैंकको स्थापना गर्ने । जंगली जनवार हात्ती, बाँदर, चराचरुङ्गीले गरेको रोक्न पहल गर्ने, कृषिको सम्पूर्ण खेती प्रणाली व्यवस्थित र मर्यादित बनाई किसानमैत्रि बनाउने, बीमा, अनुदान, शित भण्डारको निमार्ण, कृषिमा यान्त्रीकरण, व्यवसायीकरण बनाउने तर्फ जोडदिनुपर्ने कुरामा जोडदिए । यन्त्रको मर्मत, तालिम केन्द्र बनाउने, अत्याधुनिक कृषि घर, एग्रो भेट, व्राण्डिङ्ग र प्याकेजिङ्ग, बजारीकरण गर्नु पर्ने । इजरायल, चिन, भारत लगायत देशको कृषिमा मारेको फड्कोलाई सिकाईको रुपमा लिनु पर्ने कुरा उठाएका थिए ।

खाद्य सुरक्षाको रुपमा २ वर्षको वफर स्टक राख्नु पर्ने । अनुदान १० वर्षसम्मको अवधी बनाइनु पर्ने । शोधभर्ना सेवा ग्राहीलाई तुरुन्तै सेवा दिनु पर्ने । किसानहरुलाई सम्फौता भएको छोटो अवधिमा भुक्तानीको व्यवस्था गरिनु पर्ने । भवितव्य, भुकम्प, महामारी, आगलागि, हावाहुरीबाट हुने क्षति न्यूनिकरणमा जोडदिनु पर्ने कुरा उठाएको छ ।

स्थानीय उत्पादन, प्रवर्द्धन पुनःतालिकीकरण, सहुलियतको व्यवस्था वैदेशिक रोगजारको शिप कृषि भूमिमा प्रयोग । स्थलगत शिविर सञ्चालन । विश्व बजारमा मूल्य तोकेर बिक्री गर्ने ।

पशुधन, अन्न गणना गरिनु पर्ने । पशुधनको पहिचान गर्नु पर्ने । कृषिजन्य वस्तु आयात गर्दा भन्सार छुट हुने पर्ने । ऋण लिँदा विमा गर्ने । मौसमी, वेमौसमी व्यवसायिक कृषि बढाउने । व्यापार घाटा कम गर्न पहल गर्ने । कृषिजन्य वस्तु हाभेष्टिङ मा ४०/५० प्रतिशत नष्ट हुने अवस्था हुने हुँदा प्राविधिक शिप र ज्ञानको लागि विभिन्न प्रकारका तालिहरु सञ्चालन गर्ने । सिँचाईको व्यवस्थापन बढाउने पहल गर्ने । राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको प्रमुख आधार रहेको कृषि अर्थतन्त्रलाई उठाउनु जोडदिने । समूह, सहकारी मार्फत कृषि बजार व्यवस्थापन गर्न पहल गर्ने ।

जडिबुटी संघका अध्यक्ष देवेन्द्र ढकालले जडिबुटीलाई स्थानीय सरकारले भण्डारणको समस्याबाट मुक्त गर्नु पर्ने बताए । ढकालले गोदाम घरको निर्माण, व्यवस्थापन र सञ्चालन एकीकृत रुपमा गर्ने लगायत विषय उठाएका थिए ।

राष्ट्रिय विमा प्राधिकरणका विमा प्रतिनिधी

जोखराज गिरीले प्राधिकरणको तर्फबाट विमा गर्ने प्रतिवद्धता, व्यक्त गरे । कृषि, वन तथा वातावरण मन्त्रालयमार्फत धितो नराखीकन ऋणको व्यवस्थापन, वन्यजन्तु बाँदरले नखाने अन्नबाली केके छन् पहिचान गरि बाली लगाउने ? समाजवाद उन्मूख अर्थतन्त्रको विकास गर्न विना धितो ऋण दिने व्यवस्था गरिनु पर्ने विषय वस्तु जोडले उठाएका थिए ।

खाद्यका लागि कृषि अभियानका संयोजक उद्धव अधिकारीले लगानी दशक सुन्दा मिठो लाग्छ । तर भरोसा गर्न लायक छैन । १५ औं योजना सक्यो १६ औं योजना अगाडि बढेको छ । ८.६६ प्रतिशत आर्थिक वृद्धि प्रक्षेपन गर्न सरकारले वर्षेनी २ खर्ब ७ अर्बको भारतबाट गरिने आयत् बराबरको अंकभार मिल्ने आयस्रोतको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने कुरामा जोड दिएको छ । कृषिका लागि स्रोत कहाँ छ ?

५.२ प्रतिशत कुल ग्राहस्थ उत्पादन ८.६ सम्म उद्योग राज्यको स्रोत कहाँ राख्न सकिन्छ भन्ने मेरो प्रश्न हो । नेपालको कृषि भत्किएको देखिन्छ । आयात् बढ्दा, व्यापार घाटा बराबर पुग्नु लागेको छ । माटो बचाउने रासायनिक मलमा भन्दा प्राङ्गारिक मलको आवश्यक छ । विकल्पको रुपमा कृषि कार्यक्रमलाई जोडदिनु पर्छ । लगानी दशकमा ल्याउने २५ अर्बको लगानी सफल हुन्छ कि हुँदैन । कृषि क्षेत्रको लागि जति आएको छ त्यति नै छुट्याउनु पर्छ । कृषिबाट २४ प्रतिशत बजेट विनियोजन गर्ने राष्ट्रिय माहोल बनाउने हो ।

इन्द्रेणी च्याउ उद्योगका प्रमुख सुमन महर्जनले उक्त फार्म नेपालको पहिलो आधुनिक च्याउ उद्योगको फार्म भएको बताए । २०७० सालमा त्यो प्रविधि पहिले गोब्रे च्याउमा अभ्यास गरिसकेको छ । नेपालको च्याउको बजार छ । लगानी बढेको छ । छिमेकी देश भारतबाट टूक(टूकमा च्याउ भित्र्याउँछ । निर्धक्क रुपमा आएको छ । प्रश्न गर्दा डब्लुटिओको कुरा आउँछ । हामी रोक्न त भन्दैनौं विषादि प्रयोग गरेको छ कि छैन भनेर जाँच गर्नु पर्छ । २० वर्ष अगाडि र अहिलेको च्याउको मूल्य उस्तै छ । पौष्टिक तत्व भरिपूण च्याउ भारतमा २ रुपैयाँ, नेपालको २० रुपैयाँ पर्न जान्छ । १२ टन बोकेको ठूलो गाडीमा यहाँ सहजै आइपुग्छ । राज्यले धैरै गर्न सक्ने ठाउँछ । विश्वमा ७० प्रतिशत चिनले मात्र निर्यात गरेको छ । च्याउलाई हेर्ने निकाय कुन हो । च्याउलाई नाष्ट र नार्कले पनि हेर्दैन । माहुरी र च्याउ एकै ठाउँमा हुन सक्दैन । संघीयता आएपछि कृषि क्षेत्र विनास भएको छ । हामीले कति देखिसके आज गयो भोली अर्को हाकिम फेरिसकेको हुन्छ ।

नेपाल डेरि उद्योग संघका पूर्व अध्यक्ष अरनिको राजभण्डारीले । दुध तथा दुधजन्य पदार्थ आयत् गर्ने अभ्यास किसानको हति विपरित भईरहको बताए । नेपाली डेरी उद्योगलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजार कहिल्यै खुल्ला छैन । डब्लुटिओको कुरा कृषि मन्त्रालयले राख्नु पर्छ । ग्याँस भारतको जस्तै उद्योग मन्त्रालयमा राख्नु पर्थ्यो । तिब्बतमा दूध निर्याका लागि परम्परागत पेरियडमा राख्नु सकियो भने राम्रो हुन्थ्यो ।

मौरी पालक महासंघका उपाध्यक्ष उमा खत्रीले नेपालमा नेपाली मह बजारको ठूलो समस्या भोग्नु परेको बताइन् । महको बजार व्यस्थापन कसरी गर्नु हुन्छ ? नेपाली मह जम्ने गर्दछ । उपभोक्ताले शुद्ध मह अझै चिन्न सकेको छैन । तोरी र चिउरीको मह जम्छ । फूल फुल्ने ठाउँमा मौरी सार्ने पर्ने हुन्छ । अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको ल्याव टेष्ट राख्न आवश्यक छ ।

चिया र कफीको विषय कति परिवर्तन भयो । विषय त्यही छ । मैले रामेछापमा चिया खेती गरेको छु । नार्कले प्राविधिक सहयोग दिनु पर्‍यो । कमर्शियल परियोजनामा जान सकेको छैन । सेटललाइट राख्नु पर्छ । जमीन अगाडि बढ्नु पर्थ्यो झन् घट्दो छ । युवा पलायन रोक्न उद्योगहरुको स्थापना गर्नु पर्‍यो ।

चिया संघ नेपालका अध्यक्ष गगन मैनालीले कृषि वस्तु निर्यात गर्न अनुदान दिने वजेट ल्याओस् । ६० लाख निर्यात १ करोड २० आयत, त्यसमा पनि १५(१८ अर्ब रासायनिक मलको लागि वजेट छुट्याइन्छ । तर, अर्गानिकको कुरामात्र गर्ने, अनुदान नदिने दिएपनि अनेक झमेलहरु पूरा गर्नु पर्न अवस्था छ । नेपालमा उत्पादन भएको चियाको अन्तर्राष्ट्रिय बजार राम्रो छ ।

मैनालीले भने आउँदो डिसेम्वर २०२४ बाटै भारतले चिया बन्द गर्दै छ ।

दाना उद्योग संघका अध्यक्ष छवि पुरीले पोल्ट्री क्षेत्र आत्मनिर्भर भएको व्यवसाय हो । विदेशबाट मकै, भटमास, पिना मात्र ४० अर्बको ल्याउनु परेको छ । नेपालको मकैले ३० प्रतिशत दाना बनाउन पनि पुग्दैन । दाना उद्योग धरासायी अवस्थामा पुगेको छ । भारतबाट चोरी, तस्करी भएर व्यवसाय डुब्न लागेको छ । अमेरिकाबाट मासु ल्याउने सहमती भएको छ ।

सलोम एग्रीकल्चर प्रा.लि.का अध्यक्ष कृष्ण अधिकारीले पुर्खाले खान पुग्ने गरि कृषि गरेका थिए । हामी कृषि उत्पादन बढाउन कृषि र प्रविधिमा काम गरिरहेका छौं । भन्सार दर, भण्डारण प्रविधि, कृषिको लागि ल्याउने सामानहरुमा हार्ववेयरको सम्मान भनेर ३०/५० प्रतिशतसम्म भन्सार महशुल लगाउँछ । प्लाष्टिकजन्य कच्चा पदार्थ ५० प्रतिशत भन्सार लगाउँछ । जालीहरु ३५ प्रतिशत ।

कृषिका लागि भनेर ल्याइने सामानहरु किसानले लिएर प्रयोग गर्छ । त्यसबाट प्रत्यक्ष असर किसानलाई पर्छ । कृषिका लागि ल्याइने सामानहरु भन्सार दरमा कम हुन पर्छ । कुरा राखेपनि कृषिको कुरा अर्थले सुन्दैन । भन्सारको मूल्य शुन्य हुनुपर्छ भनेर छलफल गर्न जरुरी छ ।

कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्री रामनाथ अधिकारीले कृषि विमा, जडिबुटी, बाँदर, बँदेलले दिएको पीडा, लगानी दशकको तयारी, सरकारको प्राथमिकतामा रहेको बताए । अधिकारीले भने सरकारले सहयोग गर्न सक्छन् कि सक्दैन । आत्मनिर्भर बन्न प्रयास गर्ने हो । म आफू पनि सिकारु हुँ । म आफू आत्मनिर्भरको लागि मात्र भनेर मैले बजारबाट किनेर खाएको छैन । तर बिक्री गर्ने मान्छे चाहीँ म होइन । लोभ, मोह त्याग्नु पर्छ । काम गर्न छोडेपछि आम्दानी घट्छ । मेरो उद्देश्य गरिवी घटाउनु हो । सानो छँदा नेपाली समाज ९३ प्रतिशत कृषि पेशामा आधारित थिए । ९३ प्रतिशतबाट ६० प्रतिशतको हाराहारीमा झर्‍यो । आत्मनिर्भर हुनका लागि म मेरो तर्फबाट आफूले गर्ने सक्ने सहयोग गर्छु । किसानको मागलाई कमजोर हुन दिँदैनौं । नेपाल चेम्वर्स अफ कमर्श नेपालको सबैभन्दा सबैभन्दख पूरानो संस्था हो । यसले नेपालको कृषि क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान दिँदै आएको छ । सरकारसँग पुलको भुमिका निभाई रहेको छ ।

सहजता मल बिउको होइन । कृषिमा लगानी गर्न कल्पना मात्र होइन, विश्वास गर्नु पर्छ । मध्य पहाडबाट क्रमश बसाई सराईको क्रम बढ्दो छ । सातै प्रदेशमा उत्पाादन कृषि उपजको बजारीकरण आवश्यक छ । अनुदान दुरुपयोग गर्नेलाई आवश्यक कारवाही गर्न जरुरी छ ।

निजी क्षेत्रसँग काम गर्न सरकार तयार छ। लगानी विना उत्पादन गर्न सक्दैन र सरकारी निजी क्षेत्रको सहकार्य गर्दै सँगै जान तयार छ।

कृषि विकास मन्त्रालयका सह(सचिव सवनम सिवाकोटीले समस्याहरु विगत देखिनै दोहोरिएको अवस्था छ। जलवायु परिवर्तन, लगानी दशक, स्रोत कहाँबाट आउँछ भन्ने चुनौती छ। सिँचाईंमा गरेको लगानी पनि कृषिको लागि हो भन्नु पर्छ। प्रविधि प्रयोग गर्न अनुसन्धान र लगानी चाहिन्छ।

तीनतहको सरकारको समन्वय कसरी गर्ने ? स्याउ फल्न थालेपछि बजारीकरण गर्न सकेन। त्यो गोर्खाको चुनौती थियो। अवसर र चुनौती पनि हो। खाद्य सुरक्षा, राष्ट्रिय सुरक्षासँग जोड्न् विषय हो। कृषिका जनशक्ति, अन्य क्षेत्रमा गएको हुनुपर्छ। तर उद्योगमा गएको छैन। लगानी सबै तहले बढाउनु पर्छ।

आशंका नगर्नु होला। कृषि मन्त्रालय कृषकको पक्षमा छ।

तेस्रो मुलुकहरुमा चिया पठाउन लाग्दा हेल्थ सर्टिफिकेट समस्या पर्‍यो। मापदण्डको प्यारामिटर परिवर्तन हुन सक्छ। सरकार व्यवसयी पनि ईमान्दार हुनु पर्छ।

कृषि अनुसन्धान परिषद्का कार्यकारी प्रमुख डोलराज खनालले नेपालको कृषिल उत्पादन अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा उचित मूल्यमा किन पठाउन सकेनौं। नेपाली उत्पादन विश्व बजनारमा २ प्रतिशत भन्दा कम रहेको छ। बंगालदेश २० करोड जनसंख्या पुगेको छ। एयरपोर्टबाट क्वारेनटाइनको प्रयोग गरेर छिर्न नदिए कुनैपनि रोगहरु आउँन दिदैन। कृषि लगानी दशक भएकाले एआई प्रविधिहरुको प्रयोग गर्न सकिन्छ। वर्ड फ्ल्यू जस्तो रोगहरु रोक्न क्वारेन्टाइनलाई सक्रिय बनाउनु पर्छ। हिमाली भेगमा उत्पादित वस्तुहरु अर्गानिक हुन्छ। जापानमा कृषिका आधा वजेट प्याकेजिङ्गमा खर्च हुन्छ। बाँदरले असर नगर्ने बालीहरु कागती लगाउन सकिन्छ। नार्कको मोवाइल एप्सहरु मार्फत आफ्नो सहायता लिनु सक्नु हुन्छ। नार्क संस्था तपाईहरुको साथमा छ।

नेपाल चेम्वर्स अफ कमर्शका वरिष्ठ उपाध्यक्ष दीपक मलहोत्राले कृषि क्षेत्रमा विदेशी लगानी खुल्ला गरिसकेको छ। लगानीकर्ताहरु ११ विगाहको हदवन्दीबाट पछि हटेको देखिन्छ। पहाडमा ६० रोपनी कायम गरिएको छ। बरु त्यसलाई कम्पनी मार्फत सञ्चालन हुने गरि हदवन्दी राख्नु।

गण्डकी प्रदेशमा कृषि बीमा वापत २३ करोड भुक्तानी

काठमाडौं मंसीर २३, गण्डकी प्रदेशमा कृषि बिमा वापत २३ करोड रुपैयाँभन्दा बढी रकम दाबी भुक्तानी भएको छ। गत आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा नेपाल बीमा प्राधिकरण गण्डकी प्रदेशले २३ करोड २९ लाख रुपैयाँ दाबी भुक्तानी गरेको हो।

प्राधिकरणका अनुसार उक्त अवधिमा १६ हजार ६६१ बिमालेख जारी गरिएका थिए। यी बिमालेखबाट २१ करोड ५८ लाख रुपैयाँ बीमा शुल्क संकलन भएको थियो। ३०५ बाली बीमाबाट १ करोड ३५ लाख र १६ हजार ३५७ पशुपन्छी बीमाबाट २१ करोड १३ लाख बीमा शुल्क संकलन भएको प्राधिकरणले जनाएको छ।

बाली बीमामा ४८ दाबीमार्फत १ करोड ७४ लाख रुपैयाँ भुक्तानी गरिएको छ भने पशुपन्छी बीमामा ४ हजार २८७ दाबीबाट २१ करोड ५५ लाख रुपैयाँ भुक्तानी भएको जानकारी दिइएको छ।

लघु बीमाले पनि महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ। ६ हजार ८० लघु जीवन बिमालेखबाट संकलित १ करोड ३५ लाख रुपैयाँ बीमा शुल्कमध्ये ५ दाबी भुक्तानीमार्फत ४ लाख ३५ हजार रुपैयाँ प्रदान गरिएको छ। यस्तै, ५ हजार ७७७ बीमालेखबाट संकलित १ करोड २३ लाख रुपैयाँ बीमाशुल्क मध्ये ६ दाबीबाट २ लाख १२ हजार रुपैयाँ भुक्तानी गरेको छ।

जीवन बीमामा ५ लाख ३३ हजार ८५१ बीमालेखबाट १५ अर्ब ८ करोड ९३ लाख रुपैयाँ बिमा शुल्क संकलन भएको छ। यसमार्फत ११ हजार ९९९ दाबीबाट २ अर्ब ५० करोड ९३ लाख रुपैयाँ भुक्तानी गरिएको छ।

निर्जीवन बीमातर्फ २ लाख ९६ हजार ७९८ बीमालेखबाट २ अर्ब १८ करोड ७५ लाख रुपैयाँ बीमाशुल्क संकलन भएको छ। यसबाट १० हजार ४५१ दाबी भुक्तानीबाट ९३ करोड ६३ लाख रुपैयाँ दाबी भुक्तानी दिइएको प्राधिकरणले जनाएको छ।

एनएलजी इन्स्योरेन्सको कृषि बीमा सम्बन्धी छलफल कार्यक्रम बाँकेमा कृषकको घर(घरमा पुग्ने अभ्यासलाई निरन्तरता दिदै एनएलजी इन्स्योरेन्स कम्पनी लिमिटेडले बाँकेको कोहलपुर नगरपालिकाको सभाहलमा कृषि तथा पशुपंक्षी बिमा सम्बन्धी छलफल कार्यक्रम सम्पन्न गरेको छ। कम्पनीले उक्त कार्यक्रम आज सम्पन्न गरेको हो।

कृषकलाई बीमाको दायरामा ल्याउन देशभरका विभिन्न ठाँउमा कृषि तथा पशुपंक्षी बीमा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरि रहेको र छलफल कार्यक्रम निरन्तर चलिरहने एनएलजी इन्स्योरेन्स कम्पनी लिमिटेडका बिजनेश कोअर्डिनेटर सुनील श्रेष्ठले जानकारी दिए।

उक्त छलफल कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि कोहलपुर नगरपालिकाका पशु शाखा कार्यालय प्रमुख गोविन्द बहादुर रोकायाले सबै बीमा अपरिहार्य रहेको र त्यस माथी कृषि तथा पशुपन्छी बीमा कृषकलाई अति नै आवश्यक रहेको हुँदा बीमा गरेमा निकै फलदायी हुने बताए।

उनले कृषकलाइ बीमाको दायरामा ल्याउन आउदा दिनहरुमा पालिकाबाट प्रदान गर्न सकिने सेवाहरु दिन हरदम तयार रहेको बताउदै सरकारले कृषि बीमामा ल्याएको

बाँकी ...... २६ पृष्ठमा

राष्ट्रिय किसान सञ्जालको समुदायस्तरको कार्यक्रम सम्पन्न

सिन्धपाल्चोक मंसीर ४, सामुदायिक बीउ बैंक र खाद्य बैंकबारे स्थानीय तहमा नीतिगत पैरवी कार्यक्रम, राष्ट्रिय किसान सञ्जाल, कार्यन्वयन समितिको आयोजनामा सम्पन्न भएको छ ।

कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि तथा अखिल नेपाल किसान महासंघ (अप्फा)का अध्यक्ष भैरव रेग्मीले बीउ बैंक र खाद्य बैंकलाई लिएर किसान सञ्जालले गरेको पैरवी कार्यक्रम प्रति राजनीतिक संगठन र स्थानीय सरकार बढी जिम्मेवार हुनु पर्ने बताउनु बताए । मानव र समाजको त्योभन्दा बढी जिम्मेवारी राजनीतिको छ । अहिले आएको सरकार सबैभन्दा बलियो छ । स्थानीय सरकारले आफ्ना अधिकार प्रयोग गरेर जनताको समस्यालाई केन्द्रीय सरकारसँग समन्वय गरेर अगाडि बढाउनु पर्छ । किसानले सहजीकरण गराउने हो ।

राष्ट्यि कृषि संहकारी संघका कार्यक्रम अधिकृत कपिल गौतमले लगाएको बाली रैथाने हो होइन पहिचान गर्नतिर लाग्नु पर्ने बताएको छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र) का महासचिव, किसान सञ्जालका संयोजक तथा भूमि आयोगका पूर्व उपाध्यक्ष नहेन्द्र खड्काले नेपाली जनतालाई देशको संविधानले समाजवाद उन्मुख गरेको छ । अर्थतन्त्रको उन्नतिका लागि बीउको संरक्षण अनिवार्य छ । हाइब्रिडका कारण रैथाने बालीहरु ध्वस्त भएका छन् । पनुरुत्थान गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ । भक्तपुरे काउली, बन्दा, काँक्रो जनताका स्थानीय जातका बीउहरु हुन् । बीउमा परनिर्भर हुने अवस्था आएको छ । उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि भन्दा, दलाल पूँजीवादको विकास र नाफाको प्रतिशतमा प्रतिस्पर्धाले व्यापारीहरुले मात्र फाइदा लिन्छ । हाइब्रिड र महँगो बीउको चँगुलमा नेपाली किसान फँसेका छन् । हामीले आत्मनिर्भर हुने समाजवाद उन्मूख बीउ बनाउनका लागि सामुदायिक बिउ बैंक र खाद्य बैंकको अवधारण प्रस्तुत गरेका छौं । स्थानीय रुपमा सामुदायिक बीउ बढाउन सके बिउमा आत्मनिर्भर बन्नसक्ने सम्भावना हुन्छ ।

आज पनि विश्वमा ७ अर्बमा जनसंख्या रहेकोमा १ अर्ब जनता भोकभोकै बस्नु पर्ने अवस्था छन् । छिमेकी देश भारतमा ४० करोड मानिसहरु भोकभोकै रहुन पर्ने अवस्था छ । अमेरिकामा पनि २३ लाखभन्दा बढी मानिस घरवार विहिन छन् ।

तिनीहरु पनि दुईछाक खान सक्ने अवस्थामा छैनन् । पूँजीवादी पद्धति विश्वभर असफल भएका छन् । हरित क्रान्ति असफल र स्थानीय स्रोतमा आधारित जैविक विविधतामा लान सामुदायिक बीउ बैंक र खाद्य बैंक स्थापनाले प्राकृतिक प्रकोप आउने बेलामा समेत् समुदायलाई नै सहयोग पुग्ने बताए ।

भएका कार्यक्रममा कमी कमजोरीहरु भए सच्याएर देशभर लान्छौं । विभिन्न राजनैतिक पार्टीका अलग(अलग किसान संगठनहरु छन् । र त्यसमा स्वतन्त्र किसान संगठनहरु पनि सहभागी छन् । ती किसान संगठनहरुको साझा संगठन अर्थात् राष्ट्रिय किसान सञ्जालको हो । यसमा २० वटा संगठनहरु आवद्ध छन् । यिनै सञ्जालमार्फत पहल भएर स्थापना भएको सरकारको निकाय राष्ट्रिय किसान आयोग, भूमि आयोग, प्रधानमन्त्री कृषि आधननिकीकरण परियोजना पनि हो ।

६०० प्रजातिका स्थानीय जातका बीउविजन र बालीहरु संरक्षण गर्ने जिम्मा लिएका छौं । बीउमा आत्मनिर्भर बनेर समाजवाद उन्मूख हुँदै बीउ बैंकलाई अगाडि बढाउने लागेको हो ।

भक्तपुरे लोकल काँक्रो मिठो र स्वादिलो पनि छ । बढी पनि फल्छ । त्यस्तो बीउका काँक्रो कहीँ पनि पाइदैन । ज्यापु काउली म आफैले १४ केजीसम्म फलाएको थिएँ । स्थानीय जात प्रयोग गर्दा उत्पादन घट्छ भन्ने होइन । निर्यात गर्नका लागि भने लाइसेन्स चाहिन्छ । क्यूवामा २० हेक्टरमा प्रति हेक्टर २२ हजार किलो रसायनिक मल नहालिकन पनि फलाएको पाइयो ।

आ(आफ्नो क्षेत्रमा कार्यक्रम पुऱ्याउनु पर्ने कुरामा जोडदिँदै स्थानीय तहको कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन सके सामुदायिक बीउ बैंक र खाद्य बैंक जस्ता कार्यक्रम प्रभावकारी बन्ने कार्यक्रमको निष्कर्ष रहने बताए ।

रैथाने बीउलाई स्थानीय निकायले कसरी संरक्षण गर्न सक्छ त ? भन्ने विषयमा कार्यक्रम बारेमा कार्यक्रम आयोजना गरेको हो । धान, मकै, कोदो, फापर बिउको संरक्षण गर्न स्थानीय निकायमा शित भण्डार निर्माण गर्नु पर्ने कुरामा जोड दिए ।

हलमुलमा जिउ जोगाउनु अनिकालमा बिउ जोगाउनु भन्ने नेपाली उखानलाई व्यवहारमा उतार्न जरुरी भएको बताएको छ । विदेशबाट आयातित बीउहरु आइरहेन र रोक्न नसक्ने हो भने हामी बीउमा परनिर्भर बन्ने अवस्था आउँछ ।

साँढ २ केजीको आपँको फल पाकेको थियो । बढी उत्पादन दिन एकीकृत खाद्य व्यवस्थापन अपनाउनु पर्छ ।

धान नेपालमै उत्पति भएका हुन् भन्ने छ । फुड बैंकको सन्दर्भमा नीति आउँदैछ । बीउ बैंकको सन्दर्भमा किसानले सामुदायिक बीउ बैंकको रुपमा प्रयोग गर्ने हो र सामुदायिक बीउ बैक भनेको भण्डारण प्रणाली पनि हो ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का उपमहासचिव, युवा किसान संघका अध्यक्ष निर्दोष तिमल्सिनाले स्थानीय तहमै

कृषि उत्पादन घटेको छ । कृषि उत्पादनमा जोडदिन सकेमात्र खाद्य सुरक्षा बढ्ने बताएको छ ।

साँगाचोक भान्ज्याङ चौतरा, नगरपालिकाका कृषि शाखा प्रमुख चिरञ्जीवी कट्टेलले स्थानीय सरकार र प्रदेश सरकारसँग रहेको कार्यक्रमलाई दुईवटा अधिकारको रुपमा प्रयोग गर्न सुझाव दिए । कट्टेलले भने सबभन्दा पहिले बजेट बनाउने, कार्यक्रमहरु बनाउने कुरामा ध्यान दिनु पर्छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ केन्द्रीय समिति सदस्य गणेश श्रेष्ठको स्वागत मन्तव्यबाट शुरु भएको उक्त कार्यक्रममा ज्ञातअज्ञात सहिदहरुको सम्झनामा एक मिनेट मौन धारणा र राष्ट्रिय गानकासाथ उत्साहजनक रुपमा सरोकारवालाहरु सहभागी रहेका थिए ।

कार्यक्रममा बीउ र खाद्य सम्बन्धी स्थानीय तहको महत्वपूर्ण भुमिका भएकाले सरोकारवाला र नीतिगत तहमा छलफल गर्ने उपयुक्त माध्यम सञ्जाल मार्फत वहस भयो भने सबै तहमा पुग्न सक्ने बताए ।

नेकपा माओवादी केन्द्रका केन्दीय सदस्य तथा साँगाचोक गढी नगरपालिकाका नगरप्रमुख कृष्णप्रसाद सापकोटाले सामुदायिक बीउ बैंक स्थापना गर्ने विषयमा आफूले सक्दो सहयोग पुऱ्याउने प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको छ । सापकोटाले विगतमा जस्तै आउँने दिनहरुमा पनि कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने बताउनु भयो ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका कोषाध्यक्ष दयालक्ष्मी श्रेष्ठले बीउ बैंक सम्बन्धी कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै समाजवादी र पूँजीवादी प्रणाली नितान्त भिन्नता रहेको बताए । श्रेष्ठले प्रस्तुत गरेको कार्यपत्रमा पूँजीवादी प्रणाली नाफा कमाउने मोडलको हो । समाजवादी उत्पादन प्रणालीमा मानवहितलाई हुने हो । भु(नीतिमा बाँच्ने कुरा हो । पूँजीवादी प्रणालीमा विश्व बजार कब्जार गर्ने कृषि लगायत उत्पादनहरु ध्वस्त नपारेसम्म आफू माथि उठ्न नसक्ने भन्ने हुन्छ । कृषिलाई परनिर्भर पारेर कमजोर बनाउने कार्यमा लागेको हुन्छ । औद्यौगिकीकरण आएपछि हामीमा कृषि बिगार्ने, स्वाथ्यलाई असर पार्ने र स्वास्थ्यको नाममा उस्तै ठान्ने प्रवृति बढेको छ । जलवायू परिवर्तनको प्रभाव परेका छ । प्राकृतिक प्रणालीमा जोखिमयुक्त ठाउँ सिन्धुपाल्चोक पनि हुन् ।

जीवन जीउने र खाने कुरासँग जोडिएकाले यसलाई सिकाईको रुपमा लिनु पर्छ ।

मानव निर्मित वस्तुले पृथ्वीमा ठूलो अतिक्रमणको क्रम बढेको छ । जसको प्रभाव सबैभन्दा पहिले मानवलाई नै परेको छ । कृषिमा 'हरित क्रान्ति'को नाममा खानामा ठूलो प्रभाव छोडेको छ । जलवायू परिवर्तनको असर सबभन्दा बढी नेपाललाई परेको छ ।

कृषि पुनर्निर्माणको अवस्था आएको छ । चुनौतीहरु थपिएका छन्, अब के गर्ने ? कार्यपत्रमा छ ।

खाद्यान्न जोगाउने, सबभन्दा पहिलो माटोको संरक्षण गर्नु पर्छ । सामुदायिक बीउ बैंक निर्माण, रैथानी बीउविजनमा सामुदाय(समुदाय बीच र हस्तान्तरण, भण्डारण र वितरण, सामुदायिक कृषि प्रणाली हो । गुणस्तरीय बीउमा पहुँच सीमान्तकृत समुदायको जीवनस्तर उठाउने, बीउ किन्न नसक्ने अवस्थाको अन्त्य हो । गुणस्तरीय बीउ प्रशोधन, बिक्री वितरण गर्ने, हाइब्रिड बीउ झट्ट हेर्दा उत्पादन दिने खालको भएपनि त्यसको दीर्घकालीन असर सबैलाई थाहा हुँदैन । उपयुक्त बीउ छनौंट गर्न सके २०/२५ प्रतिशत उत्पादन बढ्छ । बीउ छनौंट गर्ने प्रविधि मैले सिकेको छु । कृषिमा किट पतङ्गहरु मित्र जीव थिए । आज रसायनिक मल र रसायनिक विषादीका कारण ध्वस्त भएका छन् । समुदायिक बीउ बैंकको महत्व निकै ठूलो छ । कस्तो माटोमा कस्तो बीउ लगाउनु पर्छ भन्नेकुरा थाहा पाउनु पर्छ ।

जीएमओ भनेको के हो ?

जीएमओ भनेको सुँगुरका र हात्तीका जीन ल्याएर घुसाउँदा हाम्रो शरीरमा कस्तो होला । कृषिले समग्र परिस्थितिको अवस्था निर्माण गर्छ । देशभर २९ वटा सामुदायिक बीउ बैंक रहेका छन् । पाँचखालमा ६० बोरा आलुको बीउ भण्डारण गरेका छौं । ठूलो सिरुवारीमा बीउ उत्पादन गरेका छौं । २०७५ देखि रामपुर कम्पोजिट बीउ उत्पादन गर्दै आएका छौं । हामीसँग ७० वटा स्टीलका भकारी सहितको बीउ बैंक रहेका छन् ।

सामुदायिक वनले सामुदायिक बीउ बैंकलाई सहयोग गर्छन । सामुदायिक बीउ बैंक स्थापना गर्न र बीउको छनौंट गर्ने र समुदायले नै व्यवस्थापन र सञ्चालन गर्ने हो ।

बीउका जातहरुको अध्ययन अनुसन्धान गर्दा २८ वटामा ३ वटा मात्र बीउका जात योग्य भए । सञ्चालन गर्दा कमी कमजोरी हुन्छ । बीउ आफैले उपयुक्त छैन भनेर वातावरण सिर्जना गर्छ । पद्धति र तरिकाहरु पहिचान गर्नुपऱ्यो । प्रचार प्रसार भएपनि व्यवहारिक ज्ञान महत्वपूर्ण हुन्छ ।

खाद्य बैंक नीति कुनै पनि बनेको छैन । तर, धादिङको गजुरीमा स्थापना भएको थाहा भएको थियो । विगतमा खाद्य बैंकलाई पहिचान गर्न सकेको थिएन । भुकम्पको बेला जिल्लामा खाद्य संकट पऱ्यो । त्यतिबेला राहतको नाममा आएको खाद्य सँगै सामुदायिक बीउ बैंकसँग रहेको कोदोको पीठो समेत बाँड्ने पायौं ।

समुदायिक खाद्य बैंक सञ्चालन गर्ने भनेर वडास्तरमा सरकारसँग मिलेर संकट समाधान गर्ने काम गरेका थियौं । त्यतिबेला हामीसँग १३६ मुरी कोदो थियो । सामुदायिक बीउ बैंक किन आवश्यकता छ भनेर अझ बढी पहिचान भयो ।

प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना इकाई सिन्धुपाल्चोकका सुरेन्द्र पोखरेलले १९७० को दशकमा कृषिमा 'हरित क्रान्ति'को नाममा विकास भएको थियो । 'हरित क्रान्ति'को उद्देश्य संसारभर भोकमरी मेटाउनु थियो ।

त्यतिबेला ३ कुरामा ध्यान दिएको देखिन्छ

क) रासायनिक मल

ख) रासायनिक औषधी

ग) उत्पादन बढाउन हाइब्रिड बीउको प्रयोगमा जोड दियो । त्यसोगर्दा उत्पादन बढ्छ भन्ने थियो । भोकमरीको अवस्थामा वरदान नै सावित भएको भनिन्छ । तर पछि अमेरिकी वैज्ञानिक ऱ्याचल कार्सनको साइलेन्ट स्प्रीङ्ग रिपोर्ट प्रकाशित भएपछि त्यसको असर बारे जानकारी भयो ।

तरपनि, त्यसपछि पनि क्रमश त्यही अनुसार उत्पादन बढाउन नाममा माथि उल्लेखित तिन थरिका कृत्रिम वस्तुलाई कृषि उत्पादन प्रणालीमा झन् बढी झन् प्रयोग भईरह्यो । रसायनिक विषादी र रसायनिक मलले मित्र जीवहरु, प्राकृति मैत्री जीवहरु मर्न थाल्यो र माटोको इभोलुसन चक्र बिग्रियो । रासायनले दिगो कृषिलाई बिर्गादै लगे । अब ब्याक टु नेचरमा जानु पऱ्यो पर्छ भनेर दिगो कृषि, अर्गानिक, जैविक, जैविक फार्मिङ्गको अवधारणाको जन्म भयो ।

आजपनि हाइब्रिड बीउको प्रयोग गऱ्यो भने उत्पादन दिन्छ भन्ने भान आजसम्म पनि परिरह्यो ।

सर्लाहीमा मेज मिशन कार्यक्रम ल्याएर हाइब्रिड बीउमा जोडदियो । अनुदानहरु बढाइयो । सीमाबाट पनि बीउविजनहरु आयो । त्यतिबेला हजारौं हेक्टर जमिनमा लगाएको मकैमा घोगामा दाना लागेन । विदेशबाट आयातित् हाइब्रिड बीउमा जाने

हो भने हामी परनिर्भर हुन्छौं । रैथाने बाली जोगाउन सकेनौं भने पैसा विदेश जान्छ । स्थानीय रुपमै बीउ राम्रो बनाउन सक्यो भने उत्पादन राम्रो हुन्छ ।

त्यस मिशनमा भारतको कृषि वैज्ञानिक स्वामिनाथनको प्रतिवेदन अनुसार अन्तर्राष्ट्रिय धान अनुसन्धान केन्द्र इरीमा बीउ गलत भयो भने संसारै गलत हुने निष्कर्ष निकालेका थिए । पुर्खाले प्रयोग गरेको बीउ अत्यन्तै महत्वपूर्ण हुन्छ । हामीसँग पनि रैथाने बीउहरु छन् । जुम्लाको सिमी, फापर, मार्सि धान, प्राचीन पूर्खाको सभ्यतासँग जोडिएको छ । त्यो हाम्रो सभ्यता पनि हो । ध्यान दिन सकेन भने खाद्य सुरक्षा संकटमा पर्न सक्छ ।

कसरी भयो सामुदायिक बीउ बैंकको अवधारणा जन्म

२०५१ सालमा क्यानाडाली संस्थाको सहयोगमा २९ वटा सामुदायिक बीउ बैंकको स्थापना भएको थियो । रैथाने बालीहरुमा पोषकतत्व प्रचुर मात्रमा रहेको हुन्छ । जति हाइब्रिड बालीमा हुँदैन । एनीमल ब्रिडमा पनि त्यही क्रिया हो ।

हाइब्रिड जातका बीउहरु बीउ कम्पनी, सरकारी फर्महरुबाट उत्पादन गरिन्छ । तर रैथाने बीउहरु उत्पादन गरेको हुँदैन । त्यो हामी आफै समुदायस्रतरमा बनाउने हो । दुर्गम भेगमा उपयुक्त प्रजातिको बीउ उपयोग हुनसक्छ भन्नेकुरा समुदीयकस्तरमा राख्न सक्यौं भने संरक्षण गर्न सकिन्छ । नेपालको सरकारले रैथाने बाली संरक्षणमा महत्व दिएको छ । बीउको सम्वोधन गर्ने भनेको रैथाने बालीहरुको संरक्षण गर्ने हो । सामुदायिक बीउ सञ्चालन प्रणाली अपनाउन सके बीउमा आत्मनिर्भर हुन्छ । हाइब्रिडि बीउको आवश्कता नै पर्दैन । रैथाने बीउमा माटोको पहिचान हुन्छ ।

जलवायु परिवर्तनलाई रोक्न सक्दैन । खेतीपातीको आनीबानी बदल्ने हो । हिमनदी पग्लिएको छ । त्यसको असर सबै क्षेत्रमा परेको छ । त्यसको सबभन्दा छिटो असर कृषिमा पर्दौरहेछ । उत्पादनमा असर पार्ने र रोगकिरा पनि बढी लाग्ने गर्छ । त्यसलाई ट्याकल गर्ने क्षमता रैथाने बीउमा छ । रैथानी बालीहरु लोप हुन गयो भने त्यसको मूल्य नै हुँदैन । लोप भयो भने हाम्रो जीवन नै गुम्ने हो ।

र दिगो कृषि अन्तराष्ट्रिय रुपमा मात्र होइन नेपालमा पनि लिवर्डको संस्थाले अनुसन्धान गरिरहेको छ । बीउको उत्पादन उन्नत बीउमा क्रसिङ्ग गरेर गरिन्छ त्यो हाइब्रिड भन्दा फरक हुन्छ ।

स्थानीय तहले नै जैविक विविधता संरक्षण गर्ने नीति, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति, ल्याएको छ । भण्डारण निर्माणका लागि राज्यले सहयोग पुऱ्याईरहेको छ । बाली संरक्षण गर्न जीन बैंकको स्थापना भएको छ । प्रम कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाले पनि समुदायस्तरमा भण्डार गृह स्थापना गर्न सहयोग गरेको छ ।

खाद्य बैंक नयाँ अवधारणा हो । बुटवलको तिलोत्तमा नगरपालिकाले शुरु गरेको थियो र बर्दिया जिल्लामा पनि शुरु गरेको छ । त्यसले के कति काम गरेको छ थाहा छैन । प्राकृतिक तथा दैवी प्रकोपको बेलामा पनि ठूलो काम लाग्छ ।

कोरोनो महामारी, बाढी पहिरोको बेलामा पनि राम्रो काम गर्छ । खाद्य बैंकको स्थापना स्थानीयस्तरमा स्थापना गर्नु महत्वपूण विषय हो ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (अप्फा) का नेता रामप्रसाद भुसालले अधिकारहरु प्रयोग गर्न वडास्तरीय रुपमा जानु पर्छ । यसरी नै छलफल चल्यो भने कार्यक्रम प्रभावकारी बन्नसक्ने बताए ।

स्थानिय सञ्चारकर्मी यज्ञ दंगालले मेरो घर भन्दा पर कसले बढी फलाउँछ ? मैले के गर्ने भन्ने बताए । नीतिगत रुपमा कानूनी रुपमा कति प्रतिवद्ध हुनुहुन्छ ? भनेर कार्यक्रम आयोजकलाई प्रश्न गरे ।

काभ्रे जिल्ला भुमि अधिकार मञ्चका सचिव आशिष लामाले अपहेलित हुनुपर्ने अवस्था र दमित हुनु पर्ने अवस्थाको अन्त्य गर्न ल्याएको कार्यक्रमले खाद्य बैंक सफल हुन्छ जस्तो लाग्दैन भने । उनले भने कृषिलाई व्यवसायिकरण गर्नु पर्छ भन्ने कुरा गरिएको छ ।

लामाले नयाँ–नयाँ फलहरु ल्याएर मोहित गराउँछ । ड्रागन फल भनेर निकै मोहित गराएको छ । त्यसको पछि लाग्ने कि ऐँसलु, हलुवावेदलाई प्रवर्द्धन गरेर आयआर्जन बढाउने ? बुद्ध चित्त बेच्न कुरेर बसेको अवस्था छ । किचेन गार्डेनमा धनियाँ आफै लगाउन सकिन्छ ।

(अप्फा) का केन्द्रीय सदस्य दावा लामाले जैविक खेती गाउँस्तरमा लगाउनु पर्छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द) का केन्द्रीय सदस्य दधीराम पराजुलीले भण्डारण केन्द्र बनाउन सकिन्छ । वडामा नसेक पनि पालिकास्तरमा बनाउन पर्छ भन्ने सुझाव दिए । नीतिगत रुपमा बिउ बैंक बारे किसानमा छाप परिसकेको छ । तर, अझै पनि हाइब्रिडमा बढी उत्पादन धेरै हुन्छ भन्ने आभास घटेको छैन । स्थानीय तहबाटै हाइब्रिड बीउ प्रयोग गर्न रोक्नु पर्छ ।

साँगाचोक भाञ्ज्याङका वडा अध्यक्ष रामप्रसाद गौतमले ७ वर्ष अघिदेखि बीउ बैंकको काम समुदायस्तरमा नै गर्दै आएका छौं । यसले समुदायलाई फाइदा गरेको छ । सस्तो बनाएको छ । ज्ञान र सीप बढेको छ । वडामा भएको अभ्यास सफल भएको छ । कोदोले कोभिडको बेला, खाद्यान्न वितरण गर्ने बेलामा ठूलो सहयोग पुऱ्याएको थियो । यो कार्यक्रम समाजवादी मोडलको कार्यक्रम जस्तो लाग्छ । अध्ययन गरेर अर्को कार्यक्रम गर्न चाहन्छु । कायक्रमले जनस्तरमा समुदायको आयस्तर उठाउन सक्यो कि सकेनौं भन्ने हो । कार्यक्रमबाट सु(सूचित बनाएर इकाईसम्म लैजान सकिन्छ ।

७ नम्बर वडाका, वडाअध्यक्ष डम्बर बहादुर तामाङले सामुदायिक बीउ बैंक जस्तै पहिले पनि धर्म भकारी भनेर जानेका थियौं । पहिले पढेलेखेको थिएनौं । अब रासानियक मल आएपनि स्थानीय सरकारले प्रयाग गर्नु रोक लगाउनु पर्छ । सकेसम्म आफ्नै ठाउँमा उत्पादन गर्ने प्रयास गर्ने हो ।

सिन्धुपाल्चोक कृषि सहकारी संस्थाका अध्यक्ष सूर्यबहादुर श्रेष्ठले सरकार वेइमानी भएकाले कृषि प्रणाली बिगारेको बताए । स्थानीयस्तरको उत्पादन निरुत्साहित गर्नाले समस्या आयो । नार्क जस्तो वैज्ञानिक संस्थाले अग्लो ठोक्चरे मकैलाई कसरी होचो बनाउँने ? ४ फिट अग्लो हुन्छ । अग्लो भएर कामै लाग्दैन ।

कृषि सहकारी संघका जिल्ला अध्यक्ष सोमनाथ चोलागाईले हाइब्रिड जातका बीउहरु स्वात् ल्याइदिन्छ । किसानहरु पनि त्यसकै पछि लाग्छ । हाइब्रिड बीउलाई कसरी रोक्ने ? सबै तह लागेर रोक्नु पर्छ ।

अन्तमा राष्ट्यि किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले संक्षिप्तमा सस्लेषण प्रस्तुत गर्दै कार्यक्रम प्रति सबैको सहमत भएको निष्कर्ष प्रस्तुत गरेका थिए ।

१. स्थानीय रैथाने बीउका जातहरुको महत्व छ भन्ने कुरा एकमत भएको छ ।
२. हाइब्रिड बिउलाई कम गर्दै स्थानीय तथा रैथाने बीउमा आत्मर्भिर हुनुपर्छ र पशु चौपाया पनि त्यही हुन् । केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्म तयार भएका छन् ।
३. किसान सञ्जाल सबै तहमा पुऱ्याउनु पर्छ भन्ने सबैमा सहमत छ ।

सञ्जालमार्फत गरिने कार्यक्रमको प्रतिवद्धता सबैलाई मान्य रहेको निष्कर्ष निकालेको छ ।

युवा तथा महिला र सुदृढीकरणका लागि रणनीतिक विषयक छलफल कार्यक्रम

धनबहादुर मगर

काठमाडौं मंसीर ६, राष्ट्रिय किसान समितिहरु, समितिहरुमा युवा तथा महिला र सुदृढीकरणका लागि राणनीतिक विषयक छलफल कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।

(Strategic meeting for youth committee strengthtening NF and SNFO Level)

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)की उपाध्यक्ष मीना तामाङले आफू किसानको प्रतिनिधि भएकाले वास्तविक किसानहरुको समस्या पहिल्याउन पछि नहट्न बताइन् । हामी कुनै न कुनै राजनैतिक संगठनमा भएपनि सञ्जाल मार्फत किसानको मुद्दा र योजनाहरु ल्याउन सकिन्छ । सरकारले लागु गरेका कृषि कार्यक्रमहरु पारदर्शीता भन्दा अपारदर्शीता बढी छन् । पारिणाममुखी योजनाहरु पूरा गर्न सकेको छैन । प्लेट फर्महरुमा युवा सहभागीता कम छ । किसान को हो भनेर वर्गीकरण गरेर परिचय पत्र वितरण गर्न सकिरहेको छैन । नाम एकातिर कामको वर्गीकरण अर्कोतिर गरेर अलमलिरहेको छ । विकसित देशहरु हरेक हिसाबले समृद्ध भएका छन् । जे जति भएका छन् कृषिबाटै भएका छन् । साझा नीति, किसानका मुद्दा, बजारीकरण, राज्यले जिम्मेवारी लिनु पर्छ । सहकारी प्रणालीमा गयो भने परिणाम देखिन सक्छ । फाइदा व्यक्तिमा गएको छ । साना किसान कार्यक्रम छ । सामुदायिक रुपमा आम किसान हो भनेर जान सकेको छैन ।

सहकारी, साना किसान बैंक, कृषि विकास बैंक, ऋण तथा वचत सहकारीबाट खासै ठोस् रुपमा कृषिमा योगदान दिएको छैन । सहकारी प्रणाली ऋण प्रवाह उत्पादन सहकारीमार्फत गरौं । मानव र वन्यजन्तु बिचको द्वन्द्ध बढेको छ । म किसानको छोरी संघर्ष गरेर आएको प्रतिनिधि हुँ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका महासचिव तथा राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले महिला र युवाहरुमा लक्षित गरेर महिला युवा किसानको कार्यक्रम गरेको हौं । अगार्निक कृषि २००७ सालदेखि चलिरहेको छ । संयुक्त राष्ट्र संघ मार्फत सहयोग आएको हो । यही सन् २०२५ को मार्च बाट परियोजनाको अवधि सकिन्छ । अब संघीय सरकारका सूचनाहरु मार्फत परियोजना हाल्ने हो ।

स्थानीय तहमा ज्ञानकेन्द्रहरुमा अनुदान माग्न जाने प्रणाली छ । निवेदन हालेर काम गर्नु पर्छ । प्रम कृषि आधुनिकीकरण परियोजना छ । वडा अध्यक्षहरु पालिका प्रमुखहरु मेयर व्यापारी होइन सेवक हुन् ।

सरकार र प्रतिपक्षमा कृषि ज्ञान केन्द्रहरु घुस केन्द्रको रुपमा रहेको छ । किसानको उत्पादनलाई ३० रुपैयाँ भन्यो भने १५ दिन्छु भन्ने चलन छ । जनताको तहमा जनचेतना बढाउनु पर्छ । प्रत्येक किसानले आफ्नो लागत उठाउनु पर्छ भन्ने छ । सहकारी आर्थिक कारोवारसँग जोडिने भएकाले हुनसक्छ ।

संयोजक नहेन्द्र खड्काले छलफल कार्यक्रम गर्नुको औचित्य र उद्देश्य प्रष्ट गर्दै कार्यक्रमको महत्वको बारेमा जानकारी दिएका थिए ।

उक्त क्रममा महिलाहरूलाई जिम्मेवारीको भार छ । स्वामित्व कम छ । किसान संघ संगठनमा सहभागीता कम छ । युवाहरूको सहभागीता कम छ । संघहरुमा क्रियाशिलता गराउने र सहभागीता बढाउने कायक्रमको उद्देश्य रहेको छ ।

मूल रुपमा युवा र महिला किसानका विषयमा युवाको भूमिका, महिला किसानको भूमिका के हुन्छ, महिला किसान संघलाई कसरी क्रियाशील बनाउन सकिन्छ ? महिला किसान फोरम गठन गरेर कार्यक्रम गर्नु पर्छ ।

२०२४ भित्रै युवा र महिला फोरमहरु गठन गर्ने कार्यक्रम रहेको छ । डिसेम्वर २० र २५ भित्र फोरम तयार गर्ने छ ।

अन्तराष्ट्रिय संगठनको रुपमा परिचित संस्था लाभिया क्याम्पासिना, आइफाड, इयू यूरोपियन यूनियनको सहयोग जोडिएको छ । यो कार्यक्रम एपीएफ परियोजना संयुक्त राष्ट्र संघ मार्फत आएका हुन् ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का युवा नेता रामचन्द्र नेपालले

नेपालमा उत्पादन र उत्पादकत्व घट्ने क्रम छ । वातावरणसँग जोडिएर काम गर्नसके, वातावरण सुरक्षित हुन्छ ।

नेपालले कृषिमा सदियौं देखि लाभ पाउने सकेको छैन । किसानहरु कृषि पेशामा मात्र नभए सामाजिक रुपमा, आर्थिक र प्राविधिक रुपमा हेपिनु परेको छ । जमिन बाँझो राख्ने अवस्था छ । विचौलियाको लागि सरकारले नीति बनाउँछ । किसानको लागि बनाउँदैनन् । बनाए पनि द्वैध प्रकारको नीति बनाउँछ । प्राविधिक रुपमा प्रयोगको कुरा गर्नु परेको छ । आफनो पालिकामा युवाको नीति बनाउ भनेको वास्ता गरेको छैन ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका कोषाध्यक्ष दयालक्ष्मी श्रेष्ठले आफू सिन्धुपाल्चोको सामुदायिक बीउ उत्पादन किसान भएको बताइन् । नेपालको कृषिमा महिलाको भूमिका ठूलो छ । १८ घण्टा काम गरेर किसानले 'गोठदेखि ओठसम्म, आलीदेखि थालीसम्म', उत्पादनमा महिलाहरु सरिक छ । त्यति गर्दा पनि महिलाको भूमिका के छ ?

बजारीकरण गर्ने र पोषणमा योगदान दिने, आदीवासी जनजाति, सीमान्तकृत समुदायसँज जोडेर बीउको संरक्षण गर्ने, जैविक विविधतामा आधारित रैथाने खेती प्रवर्द्धन, दिगो कृषि संरक्षण महिलाको भूमिका मूल्याङ्कन गर्न जरुरी छ । महिलामा जलवायू अनुकूलन खेती प्रणालीमा

आदिवासी ज्ञान रहेको छ ।

कृषि प्रणालीको परिवर्तन गर्ने ज्ञान महिलाहरुसँग छ । दिगो खेतीका अभ्यासमा कम्पोष्ट मल प्रयोग गरेर सबभन्दा बढी फलाउने ज्ञान छ । धरायसी आयको लागि ग्रामीण अर्थतन्त्रमा सबभन्दा बढी योगदान दिएको छ । ३२ प्रतिशत जमिन महिलाको नाममा पुगेको छ ।

कृषिजन्य भूमिमा महिलाको पहुँचमा कम छन् । स्रोत माथिको पहुँचमा अभाव छ । सिँचाई प्रणाली एकदमै कमजोर छ । कृषि नीति महिला मैत्री छैन । प्रविधि मैत्री छैन । हाते ट्रेक्टर महिला मैत्री छैन । सामाजिक, पारिवारिक, बाल बच्चालाई दुध चुसाउने कामदेखि पानी ल्याउनेसम्म पनि सहयोग पाउँदैन सबै महिला नै अघि सरेर काम गर्नु पर्छ ।

सांस्कृतिक उल्झन छ । पितृसत्ता अवशेष रहेको देशहरु नेपालमा मात्र होइन, विश्वभरिनै यस्ता समस्याहरु छन् । जसले महिलालाई अगाडि बढेर निर्णय गर्न समेत बाधा पारेको छन् । सिटामोल किन्न समेत पुरुषलाई सोध्नु पर्छ । पुरुषको दोष होइन संरचनाको दोष हो ।

अबको बाटो

भुमि माथिको स्वामित्व नभएको कारण स्वामित्व ग्रहण गर्न सकेको छैन । आर्थिक रुपमा पहिचान सहितको किसान मूल्य तोक्ने नीतिको व्यवस्था हुनुपर्छ । जागिर, तलब र पछि पेन्सन लगायत किसानको सामाजिक आर्थिक विकास भएको हुनु पर्छ ।

प्राकृतिक स्रोत वन, जंगल, जडिबुटी, जनवार महिलाका बराबरी हुनुपर्छ । महिलामा परम्परागत रुपमा महिलामा ज्ञानको भण्डार छ ।

कृषि क्षेत्रको योजना, नीति, कार्यक्रम महिलाको सहभागीता हुन जरुरी छ । संविधान र कानूनमा व्यवस्था भएका कुरालाई मात्र कार्यन्वयन हुन सके कार्यक्रमहरु प्रभावकारी हुन्छ ।

फिलिपिन्समा गएका युवाहरुको अनुभव

किसान सञ्जालकी अनुगमन अधिकृत ऋतु रुपाखेतीले फिलिपिन्समा युवा किसानहरु सहभागीताबाट सिकेका कुराहरु प्रस्तुत गर्दै कार्यक्रमको उद्देश्य युवा किसानहरुको संगठन र सहकारीमा संलग्नता, विभिन्न क्षेत्रको युवाहरुको साझा मुद्दा, किसानहरुले उठाइएका विषयवस्तुबाट महत्वपूर्ण कुराहरु सिक्न पाएको उल्लेख गरेका छिन् ।

उनले डिजिटल कृषि, सामुदायिक सहकार्य, कृषि ज्ञान, कृषि बजार, कृषि मेला, अवलोकनबाट प्राप्त ज्ञान नै महत्वपूर्ण भएको बताइन् ।

विभिन्न विद्यामा कथा लेखन, डिजिटल बजारको व्यवस्थापन, कृषि वन सत्र, सांस्कृतिक सोलिड्यारिटी, भिडियो प्रतियोगिता र प्रस्तुत भिडियो क्लिपहरु प्रस्तुती धेरै कुरा थाहा पाएको बताइन् । कार्यक्रम युवा किसानको महत्व र युवाहरुलाई दिगो कृषिमा लाग्ने रहेको र प्रेरित गर्नेखालेका थियो । अर्गानिक फार्मिङ्ग आदि विषयमा महत्वपूर्ण रहेका थिए ।

अन्तर्राष्ट्रिय समस्याको रुपमा जलवायू परिवर्तन (ग्लोवल वार्मिङ्गको विषय)को बढ्नसक्ने सम्भाव्यताको बारेमो संस्थागत पैरवी र सचेत हुन जरुरी भएको र जैविक कृषि पर्यावरणीय कृषिमा जोडदिएका अनुभव सुनाइन् ।

जसमा युवाको सहभागीता, कृषिमा लगानी, शिक्षा, स्वास्थ्य बारेमा चर्चा भएका थिए । केन्द्रीय सहकारी संघका सदस्य सोमप्रसाद आचार्यले २ वर्ष पछि प्राविधिक रुपमा सहयोगको प्रतिवद्धता गरेको छ । अबको कृषि कस्तो हुनुपर्छ ? जलवायू अनुकुलनता खेती प्रणालीमा जानु पर्छ । परिमार्जन हुन लागेको कृषि रणनीतिमा जलवायू अनुकुलन खेती अटाउनु पर्छ । किसानहरुको उत्पादन प्रणालीमा पहुँच हुने पर्छ । भारतीय चिया बजारमा पहुँच बढाउनु पर्छ ।

नीति, योजना, बनेका छन् तर प्रभावकारी बन्न सकेन । कार्यन्वयन पक्षलाई जोड दिनु पर्छ ।

एनएफसीसी नेपालका युवा किसान नेता सुन्दर नेपालले आफ्नो बुबाले तरवुजा खेती गरिरहेको छ ।

इजरायलमा ३ प्रतिशत किसानले खाना पुर्याइरहेको छ । नेपालमा ६२ प्रतिशत किसानले मिहिनेत गर्दा पनि नपुग्ने अवस्था छ । धेरै किसान हुनुमा गर्व गर्नुपर्ने अवस्था छैन । पूर्ण कृषिमा निर्भर र आफ्नो जीविका चलाउने किसानमा छनौंट हुनुपर्छ । व्यवहारिक कृषिले मात्र देशलाई माथि उठाउन सक्छ ।

अकबरे खुर्सानी निकालेका छौं । बजारीकरण गर्न गाह्रो भइरहेको छ । नेता नै हुनुका लागि धेरै संगठन छ । किसानले नै नेतत्व लिने गरि नीतिनिर्माण तहमा सहभागी हुनुपर्छ ।

राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्च सिन्धुपाल्चोक युवा नेता विश्वराम गुरागाइले । महिलाको हकमा १२ हजार जग्गा धनीपुर्जाको स्वामित्व हस्तान्तरण गरिसकेको बताए । उनले महिलाहरुलाई जग्गाधनी प्रमाण पत्र दिन सफल भएका छन् । महिलाहरू बिहानदेखि बेलुकीसम्म व्यस्त हुन्छिन् । नीतिगत रुपमै २०४२ सालमा एक खाले सामान्तले जग्गा हडप्ने गरेको थियो । अहिले परिवर्तन भएको छ । ९ हजार भन्दा बढी पुर्जा वितरण गर्न सफल भएका छौं । सिपाका महिलाहरुमा खुशी छाएका छन । भूमि अधिकार मञ्चले स्थानीय तहदेखि केन्द्रसम्म जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा मोही अधिकार दिने सवालमा कानूनी अधिकारको र पमाणीकरण गर्न सहजीकरण गरेको छौं ।

किसान नेतृ प्रशंशा पन्तले प्रश्न गर्न मन गरिन्

विज्ञान र प्रविधिसँग जोडेर कसरी काम गरिरहनु भएको छ ?

नागार्जुन नगरपालिकाका नवराज मगरांतीले राज्यले किसानका लागि सफ्ट लोन छ भनिन्छ । तर बैंकमा गयो सकियो भनिन्छ । किसानले कुनै पनि ऋणहरु उपयोग गर्न पाउँदैन ।

राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघका केन्द्रीय सदस्य उर्मिला केसीले बीउविजन पाउन प्यानमा दर्ता र अडिट भएको हुनु पर्छ । नगरपालिकामा गएर ५ सयको बीउविजनका लागि अडिट रिपोर्ट किन पेश गर्ने ?

१. अबको खेती प्रणाली कस्तो हुनु पर्छ ?
२. खेती गर्ने प्रणाली पूरानो भएको बताइन् ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)की केन्द्रीय सदस्य शान्ता कार्कीले विषादी प्रयोग गर्दा ड्रेस लगाउदा सुरक्षित हुन सक्ने बताइन् । थप कुरा भनिन् खेती गर्नेले बीउ पाइदैनन्, नगर्नेले घरमा लगेर राखिदिन्छ ।

सुदुपश्चिम बझाङ्गका किसानलाई नेतृ निर्मला भण्डारीले कृषि कसरी उत्पादन गर्ने भन्ने कुरा थाहा हुँदैन ।

धान नफल्ने ठाउँमा धान रोपिन्छ । धान जुन ठाउँमा फल्छ त्यस्तो ठाउँमा व्यस्थापन गर्न सकेका छैनौं ।

धानको बिउ विभाजन गर्दा कुटेर खाएको पाइन्छ । संगठन र सरकारले कसरी व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ ।

किसान नेतृ मिना खड्काले बीउ विजन नेपाल सरकारले दिन्छ । नगरकोटमा लगाएको धानबालीमा दाना नै लागेन ।

विद्यार्थी नेता हुकुम विसिले म विद्यार्थी हुँ

पढीरहेको छु । कृषि फार्म बुबाले चलाई रहनु भएको छ । म किसान त होइन तर पुर्खौदेखि कृषिभन्दा टाढा छुइन । नीतिगत हिसावले पहल कसरी लिन सक्निछ भन्ने कुरामा जोडदिनु पर्ने बताए । नेपाल सरकारको कृषि अनुसन्धान परिषद्ले धान वितरण गरिरहेको हुन्छ ।

बोयर बाखाका लागि आएको अनुदान बेकारमा लिएँ । कृषि अनुदान बन्दै गर्नु पर्छ ।

बैंकमा गएर सस्तो व्याजमा ऋण दियो भने उत्पादन बढ्छ । वैज्ञानिक महाबीर पुनले बिरगञ्ज कृषि औजार सञ्चालन गर्न शुरु गर्नु भएको छ । आफ्नै देशमा उत्पादन गर्नसके राम्रो हुन्थ्यो ।

किसान नेता रामकृष्ण तामाङले कृषि पेशालाई हलुका ढंगले हेरेको छ । २० रुपैयाँ अरुले भनिरहेको छ भने १५ रुपैयाँ दिन्छु भनेर निरुत्साहित बनाई रहेको छ । किसानले बढी उत्पादन गर्दा भारतले लखेटिएको छ । कि त सरकारले ।

किसान नेता मचा भाईले कार्यक्रम पछिसम्म जाने होकि यतिकैमा सीमित हुने हो ? कार्यक्रमको औचित्य देखिदैन भने ।

नागार्जुन नगरपालिकाका वडा अध्यक्ष मीना श्रेष्ठले उत्पादन गर्छौं, बेच्न सकिदैन । मकै लगाएका छौं । किसान त हुँ धनियाँ भएपनि किन्नु पर्छ ।

राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्ले उठ्का टिप्पणीहरुमाथि समीक्षा गर्दै भने । हामी निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीको विरोधी होइनौं तर पनि सँधै निर्वाहमूखी कृषि गरिरहनु पर्छ भन्ने पक्षमा छैनौं । प्रविधिको प्रयोग गरेर खान गरेर उत्पादनमा जानुका विकल्प छैन ।

कृषि क्रान्ति भनेको उत्पादन बढाउने, हाइव्रिड बीउ भन्दा पनि बढी उत्पादन दिने बीउको विकास गर्ने र रासायनिक मल र रासायनिक विषादि विस्थापित गर्दै जैविक विविधता आधारित पर्यावरणीय खेती तर्फ जोडदिने हो । परनिर्भर बनाउने प्रणालीको विरोधी हौं । साना किसानले गरेको अभ्यासलाई मजबुद बनाउने हो । कृषिको रुपान्तरण गर्न कृषि अनुदान नलिने कुरा गलत हो । सफट् लोन बढाउनु पर्छ भन्ने अनि स्रोतहरु कब्जा गर्ने कुरा गलत हो । यस्तो अभ्यास पहिले देखिनै भइराखेको छ । रासायनिक मलमा अनुदान हटायो भने किन्न सक्दैनौं । रासायनिक मल बढाउनु पर्छ भन्ने पक्षमा छैनौं । रासायनिक मल विना कृषि कसरी गर्ने भनेर सिकाउने हो । इजरायलमा आँप टिप्न रेल लिएर जानु पर्छ । हामीकहाँ ३ रोपनी भएको किसान छ । १ हजार रोपनीको एउटा पनि फर्म छैन । किसानको लगत लिन किसान कार्ड बनाउने त्यो दिन पनि आउन सक्छ । त्यसपछि मात्र विचौलियाको आवश्यकता पर्दैन ।

कर्मचारीहरुको जस्तै खातामा पेन्सन जान्छ त्यसरी नै जाने बनाउनु हो ।

१.उत्पादन गरे पछि पाउने अनुदान ।

२ उत्पादन पहिले पाउने अनुदान ।

३ प्रविधि बीउविजनमा पाउने अनुदान ।

४.उखु, मल लगायतमा पाउने अनुदान लिन सकिन्छ । तर बिहान उब्जाउ गरि बेलुकी खाने किसानले कसरी पाउँछन् अनुदान । मुसाले विष मागे जस्तै हुन्छ । यो प्रणाली हेपाह होइन, हेपित हो । कृषि प्रणाली समग्र बिगार्ने राज्य हो ।

सबैको छोराछोरी किसान होस, मेरो छोराछोरी डाक्टर, पाइलट बनुन् । क्यूवामा डाक्टरहरु किसानकै छोराछोरी छन् ।

गोर्खाको राजेन्द्र पन्तलाई हेप्ने कोही छ ? अमेरिकाको पिआर छोडेर कृषि गरिगरिरहनु भएको छ । हिजोको अर्गानिक पूरानो थियो । आजको अर्गानिक आधुनिक छ । किसानहरुको सुनिश्चितता भयो भने संसदमा पनि सहभागीता बढाउनु पर्छ । कृषि समितिमा किसान संगठनको हुनुपर्छ । कृषि भनेर गरेको खण्डमा कृषि प्रति आकर्षित हुन्छ ।

डोको बोकेर गयो भनेर हेप्ने काम हुन्नथ्यो । हाम्रा कृषि अनुसन्धान संस्थाहरु स्थापना हुनु पहिल्यै विकास भएका किसानहरुले पहिल्यै प्रयोगमा ल्याएका ३ सय जातका बालीहरु इरिमा लगेका राखेका छन् । हाम्रा किसानहरुसँग परम्परागत ज्ञान छ । ती जातका बालीहरु बनाउने किसानहरु वैज्ञानिक हुन् । तर राज्यको स्रोत साधान प्रयोग गर्ने कृषिको वज्ञानिक संस्था नार्कले १ हजार बीउ पनि बनाउन सकेका छैनन् । परम्परागत कृषि ज्ञानलाई आधुनिक कृषिमा जोडेर जाने हो ।

युवा किसान नेता प्रज्ज्वल थापाले रणनीतिक बैठक भनेको महत्वपूर्ण छ । नीतिगत भुमिका निर्वाह गर्नु, सशक्तिकरणलाई जोड दिनु, डिजिटलाइजेशन प्रविधिसँग इच्छुक देखिनु माटोका गुणस्तर कस्तो छ वेव साइट हेरेर भन्न सक्नु सूचना र प्रविधिको युगको योगदान हो ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का केन्द्रीय सदस्य शान्ता कार्कीले कृषि क्षेत्रमा महिलाको सहभागीता, झन् कठीन छ । हामीले गर्ने पेशामा र बाउ बाजेले गर्ने कृषि पेशामा धेरै फरक छ । विदेशिने युवाहरुलाई रोक्ने क्षेत्र पशुपालन पनि हो । कार्यविधि बनाउँदै गर्दा समेतेको छैन । अनुदानको पनि अर्थ रहेछ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (अप्फा)का किसान नेता रामप्रसाद भुसालले खाना, साना दखि करोडपति सम्मले खाने कुरा हुन् । चाहे भूइ मान्छ वा राष्ट्रपति, जोसुकै हुन् बाँच्नको लागि खानु पर्छ । किसानहरु संगठित हुन सकेका छेनौं । हामी(हामीमा पनि किसान होइन कि भन्ने छ । यो पक्ष र उपक्ष भनेर होइन । वेदुराम भुषाल जिरो वजेट व्यवस्था गरेको थियो ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का उपमहासचिव तथा युवा किसान नेता निर्दोष तिमल्सिनाले निर्वाहमूखी कृषि प्रणालीका कारण कृषि माथि उठ्न सकेको छैन । कृषि भूमिको बाँझो हुने क्रम बढ्दै गएको छ । उत्पादन र उत्पादकत्व घटेको छ । कृषि अर्थतन्त्रमा ठूलो घाटा भएको छ । गाउँमा सामाजिक जनजीवन थप जर्जर बनेको छ । दिन प्रतिदिन गैर कृषिको वृद्धिले विकराल समस्याको रुप लिएको छ । कोरोनाको बेलामा पनि भोकमरी परेको थिएन । अब कृषि पेशालाई मर्यादित बनाउन पर्छ ।

कार्यक्रमको अन्तमा निष्कर्ष सहित राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले छलफलमा १४ जनाले भाग लिएको र छलफलमा भए गरेका विषयमा सहमत रहेको विचार प्रस्तुत गरे ।

१ देशको कृषि प्रणाली निर्वाहमुखी छ । वैज्ञानिकीकरण, आधुनिकीकरण, र समृद्ध बनाउनु पर्छ ।

२. नेपाली कृषिमा युवाहरुको आकर्षण छैनन् । सम्मानित रुपमा युवाहरुलाई सहभागीता गराउनु पर्छ ।

३. नेपाली कृषि महिलाहरुको काँधमा आएको छ ।

४. महिलाहरू भूमिहिन सीमान्तकृत किसानहरु लैंगिक र आर्थिक दोहोरो रुपमा पीडित छन् । भुमि, सिँचाई, यान्त्रीकरण प्रविधिलाई महिलामैत्री र युवामैत्री बनाउन जोडदिनु पर्छ ।

५. युवा पुस्तालाई स्वरोजगार बनाउनु पर्छ, महिला किसानहरु प्रति लक्षित कार्यक्रम

गर्नु पर्छ ।

६. राजनैतिक तहमा केन्द्रदेखि तल्ला तहसम्म, नीति निर्माण गर्ने तहमा प्रतिनिधित्व र सहभागीता बढाउने सांगठनिक प्रशिक्षण हुनु पर्छ ।

७. किसान संघहरु संगठित र सु(सूचित हुनु पर्छ ।

योजना, स्टेरिङ्ग कमिटी गठन

१ महिला किसानको मञ्च गठन

२. युवा किसानको राष्ट्रिय किसान फोरम, युथ ओलम्पिक असार भित्रै सम्पन्न गरिन्छ ।३. संयन्त्र निर्माण गर्न सबैको सहमती रहेको छ ।

गढीमाई कृषि मेला सम्पन्न

काठमाडौं मंसीर १८, प्रत्येक ५ वर्षमा हुने गढीमाई मेला यसवर्ष यसै मंसीर १८ देखि भएको गढीमाई कृषि मेला यही २४ गते सम्पन्न भएको छ ।

धार्मिक तथा सांस्कृतिक रुपमा परम्परादेखि चल्दै आएको मेला हरेक ५ वर्षको अन्तरालामा लाग्ने गढीमाई मेला हुने गरेको छ । मेलामा सहभागी जनाउन आउने भक्तजन र उर्भरभूमि तराईमा खेती गर्दै आएका किसानहरुलाई प्रविधि र बजारसँग जोड्ने उद्देश्यले किसान, व्यवसायी, कृषि विज्ञ, सरकारी निकाय र कृषिसँग सरोकार राख्ने अभियन्ताहरुको जमघट गराउने उद्देश्यले 'कृषि एक्स्पो गढीमाई-२०८१' आयोजना भएको हो । मंसिर १८ गतेदेखि २४ गतेसम्म चल्ने एक्स्पोमा २ लाख बढीले अवलोकन गर्नुका साथै ५ करोड रुपैयाँ भन्दा बढीको आर्थिक कारोबार हुने लक्ष्य रहेको मेला आयोजकले बताइएको छ । मेलामा कृषिमा भित्रिएको नविनतम् प्रविधिदेखि मल, बीउ, परामर्श उपलब्ध गराएका थिए ।

उक्त एक्स्पोमा कृषिका विभिन्न विधाहरु (जस्तैः कुखुरापालन, माछापालन, बाखापालन, गाई-भैंसी पालन, डेरी) लगायत कृषिका नविनतम् औजार, उपकरण, केरा खेती, थोपा सिँचाई, विषादी रहित कृषि, इत्यादीका बारेमा जानकारी गराएका थिए ।

एक्स्पोमा देशभरिबाट बढी भन्दा बढी उद्यमी अनुसन्धानकर्ता, विद्यार्थी, संघ-संस्थाका प्रतिनिधिलगायत आम कृषकहरुले प्रर्दशनीमा आधुनिक प्रविधिहरुको जानकारी प्राप्त गर्ने छन् ।

माटोबाट सर्ने रोग नियन्त्रण र कलमी प्रविधि तालिम

ललितपुर, २५ मंसीर । नार्क अन्तर्गतको राष्ट्रिय बाली रोग अनुसन्धान केन्द्रले फिड द फ्युचर हर्टिकल्चर इनोभेसन ल्याबसँगको

सहकार्यमा "तरकारीमा लाग्ने माटोजन्य रोगहरूको व्यवस्थापनबाट कृषकहरूको जीविकोपार्जन तथा खाद्य सुरक्षामा सुधार" परियोजना मार्फत् तरकारी बालीमा माटोबाट सर्ने रोगहरूको नियन्त्रण गर्न कलमी प्रविधि सम्बन्धि कृषकस्तरीय तालिम सञ्चालन गरेको छ । तालिमको उद्देश्य तरकारी बालीमा माटो बाट सर्ने रोगहरु जस्तै जरामा गाँठो बनाउने जुका, जरा कुहिने, विरुवा ओइलाउने, फेदकुहिने रोगहरु विषेश गररे परजिवि जुका, व्याक्टेरिया र ढुसिले गर्दा लाग्ने तर रोगका जीवाणु माटोमा नै बस्नेहुँदा तिनको व्यवस्थापन विषादिको प्रयोगबाट गर्न गाह्रो हुने भकाले यो प्रविधिको कृषकस्तरमा विस्तार गर्नु हो । ।

जलवायु परिवर्तनका कारण पछिल्लो चरणमा तरकारी बालीमा माटो बाट सर्ने रोगहरु ठुलो चुनौतीको रुपमा देखा परेका छन्। खेती गर्न थालेको पहिलो र दोस्रो बर्षमा राम्रो उत्पादन पाइए पनि लगातार तेस्रो चौथो बर्ष पनि त्यहि खेतमा तरकारी खेती गर्दा माटो बाट सर्ने रोगहरुको प्रकोप बढ्नाले कृषकले ठुलो नोक्सानी बेहोर्नु परिरहेको छ । खासगरि प्लास्टिक घर र टनेल खेतीमा यस्ता समस्याहरु बढी छन ।

खासगरी एनेरोविक सोयल डिसइन्फेसटेसन वा अवायवि माटो निर्मलीकरण र तरकारीमा कलमी विधिको प्रयोग गरी माटोजन्य रोगहरुको दिगो व्यवस्थापनमा महत्वपुर्ण पहल गर्न यो तालिम सञ्चालन गरिएको हो ।

रोग व्यवस्थापनका लागि कलमी प्रविधिको उपयुक्तता हेरी यस प्रविधिलाइ अझ व्यापक बनाउन सातै प्रदेशमा प्रदेश स्तरिय तारकारीबालीमा कलमी प्रविधि सम्बन्धि तालिम आयोजना गरिएको छ। कार्तिक २४ र २५ गते कोशी प्रदेशको बराहक्षेत्रमा यस्तै कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो । उक्त तालिममा कोशी प्रदेश अन्तरगतका सवै जिल्लाबाट ३७ जना कृषक सहभागी थिए । यसै सिलसिलामा खुमलटारमा मंसिर २५ र २६ गते सञ्चालित नेपालमा तरकारी बालीमा माटोबाट सर्ने रोगको व्यवस्थापनका लागि कलमी प्रविधि सम्बन्धि तालिममा बागमती प्रदेश अन्तर्गतका ३५ जना अगुवा कृषक सहभागी छन् ।

राष्ट्रिय बालीरोग बिज्ञान अनुसन्धान केन्द्रका प्रमुख डा. सुरज वैद्यको अध्यक्ष्यतामा संचालित तालिमको उद्घाटन कर्यक्रममा नार्कका योजना तथा समन्वय निर्देशक डा भानुभक्त पोखेल प्रमुख अतिथि हुनुहुन्थ्यो भने प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजनाको परियोजना निर्देशक बैकुन्ठ अधिकारी तरकारी बाली विकास केन्द्रका प्रमुख विजय गिरी, नार्क अन्तर्गतका विभिन्न केन्द्रका प्रमुखहरूको उपस्थिति थियो । कार्यक्रमको सञ्चालन राष्ट्रिय बागवानी अनुसन्धान केन्द्रका वैज्ञानिक डा. रन्जना रावलले गर्नु भएको थियो भने डा रामबहादुर खड्काले परिययोजनाले तरकारीमा ग्राफ्टिंग प्रविधिको विस्तार र विकासमा अहिले सम्म गरेका प्रयासहरु र चुनौतिहरुको बारेमा प्रस्तुतिकरण गर्नु भएको थियो । कार्यकर्ममा नार्कका निर्देशक डा पोखेलले तरकारी खेतीमा संलग्न कृषकहरुको एउटा महत्वपुर्ण समस्याको समाधानका लागि परियोजनाका अन्तरगत गरिएका अन्वेषण तथा पहलहरुको प्रशंशा गर्दै परियोजना अन्तरगत विकसित प्रविधिलाई विस्तार गर्न नार्कले सहजीकरण गर्ने कुरा बताउनभयो । कार्यक्रमका विशेष अतिथि वैकुन्ठ अधिकारीले यस परियोजनाले कृषकको महत्वपुर्ण समस्या समाधानका लागि महत्वपुर्ण पहल लिएकोमा परियोजना टिम लाइ धन्यबाद दिँदै प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना अन्तर्गतका जोन तथा सुपरजोन मार्फत् अगाडी बढाउने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्नुभयो ।

संयुक्त राष्ट्र संघ पारिवारिक खेती दशक, किसान अधिकार घोषणा पत्र, कोप–२९ र किसानको प्रतिनिधित्व विषयक कार्यशाला

काठमाडौं मंसीर ९, संयुक्त राष्ट्र संघ पारिवारिक खेती दशक, रुपान्तरण कोप-२९, किसान अधिकार घोषणा पत्र र किसानका प्रतिनिधित्व बारे राष्ट्रिय मञ्च,को National Forum UNDFF UNFSS, Cop-29 UN DROP and Peasant Representative November 24 Kathmandu, Nepal

राष्ट्रिय किसान सञ्जाल, राष्ट्रिय कार्यन्वयन समिति National Peasant Coalition, Npepal, National Implementing Committee को एक दिवसीय कायक्रम सम्पन्न भएको छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (कान्तिकारी केन्द्र) का महासचिव तथा राष्ट्रिय किसान सञ्जालको संयोजक नहेन्द्र खड्काले कार्यक्रमको उद्देश्य र खेल्नु पर्ने भूमिकाको विषय विचार व्यक्त गर्दै २० वटा विभिन्न संगठनहरुको सहभागीतामा सञ्जाल गठन गरेको थियो । २० वर्षे दीर्घकालीन कृषि रणनीति, लाभिया क्याम्पासिना, अन्तर्राष्ट्रिय सञ्जाल, अन्तराष्ट्रिय कृषि विकास कोषको संयुक्त आयोजित पहिलो चरणमा एशियास्तरको कार्यक्रम सम्पन्न गरि, एशियाली किसान संगठन (आफा) लगायत आर्थिक सहकार्य र सहयोगीहरुबिच बनेको राष्ट्रिय किसान सञ्जाल र कार्यन्वयन समिति मार्फत कोप(२९, लगायत दुइचरणको कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेको बताए ।

फेगोफनका अध्यक्ष ठाकुर भण्डारी र सरकारको तर्फबाट नवराज ढुंगेलले कोपमा जानुअघि नेपालको धारणा प्रस्तुत गरेका थिए । र गएर आएपछिको अनुभव आदान प्रदान गर्ने कार्यक्रम रहेको थियो । तर कार्यव्यस्तताका कारण दुबै उपस्थित हुन सक्नु भएन । र पनि जुम मार्फत समीक्षाको रुपमा सुन्न सक्ने बताए ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका कोषाध्यक्ष दयालक्ष्मी श्रेष्ठले पारिवारिक खेती प्रणाली विश्वभर चलिरहेका बताउँदै खाद्य प्रणाली अन्तगर्त जीवन पद्धतिलाई अगाडि बढाउन महिला र किसानको अधिकार भनेर सन् २०१८ मा यूएनडूपको रुपमा पारित गरिएको बताइन् । साथै श्रेष्ठले भनिन् किसान र सरकारलाई कसरी सहयोग गर्न सक्छौं भनेर कार्यक्रमको आयोजना गरेका छ । किसान आयोगबाट कृषि ऐन बनाउनु पर्छ भनेर शुरु गरेपछि आज कहाँ गयो भन्ने विषयमा

पनि खोज्ने छौं ।

राष्ट्रिय योजना आयोगका कार्यक्रम अधिकृत पर्वत गिरीले खाद्य प्रणालीको रुपान्तरणमा नयाँ कार्यक्रम गर्न नसकेको, पूरानोलाई भएपनि व्यवस्थित गर्नु पर्ने बताए । गिरीले भने आधुनिक भन्दा पनि पुर्खाहरुले जे गर्‍यो ठिक गर्‍यो जस्तो लागेको बताए ।

प्रस्तुत कार्यपत्रमा नेपालीको खानपिनको विगत देखिनै परिवर्तन आएको छ । नेपालको वन क्षेत्र बढ्दै गएको छ । कृषि योग्य जमिनमा अतिक्रमण भएको छ । प्रति वर्ष, प्रति व्यक्ति ८० केजी खाना नष्ट गरेको हुन्छ । काठमाडौंमा आयत गरिने बन्दा लगायत तरकारीहरुमा विषादीको मात्र बढी छ । आयत भन्दा नेपालको प्रतिवद्धता स्थानीय उत्पादनमा हुनुपर्छ । खानपानको कारण उच्च प्रकारको रोगहरु लाग्न थालेको छ । कतिपय अवस्थामा किसान, निजी क्षेत्र र सरकारको सयुक्त पहलले मात्र समाधान गर्ने सम्भावना हन्छ । खाद्य सम्प्रभुत्ता नियमावाली स्वीकृतिको चरणमा छ । स्थानीय उत्पादनमा आधारित रैथाने खानाहरु मेनुहरुमा राख्न थालेका छन् । उक्त खानाहरु उच्च मूल्यमा बिक्री भएका छन् । जंक फुडहरुको प्रयोगले बालबालिकाको स्वास्थ्यमा समेत असर परेका छन् । भ्रामक विज्ञापन नियन्त्रण गर्नु र दिवा खाना स्थानीय उत्पादनको प्रयोग गर्नु पर्छ ।

अखिल नेपाल किसान महासघका महासचिव प्रमेश पोखरेलले किसानको अधिकार के हुन् भन्ने विषयमा सन् २०१८मा यूयनले पारित गरेको यूएन ड्रपकोमा किसानहरुको अधिकार सुनिश्चित रहेको कार्यपत्र प्रस्तुत गरेका छन् ।

यूएन ड्रपले किसान र ग्रामीण क्षेत्रको समुदायको अधिकार लागि बोलेको छ । किसानका अधिकार संरक्षण गर्नु पर्छ भन्दा पहिले हामी हास्यस्पद बन्यो । तर पछि पारित भएपछि किसानहरुमा हौसला जागेको छ । २० वर्ष अघि नेपाल सरकार मार्फत अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा पुर्‍याउने प्रयास स्वरुप २० वर्ष पछि यस घोषणा पत्र पारित भयो । जसलाई यूएनड्रूप २०१८ को रुपमा चिनिन्छ ।

अब किसानहरुलाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा कुनै पनि देशले हेप्नु पाउँदैन । नेपाल सरकारले पक्ष राष्ट्रको रुपमा समर्थन गरेको छ । किसान अधिकारका लागि ऐन, कानुन बन्नु पर्छ । किसानलाई पैसा नभएर विदेश जान नसकेको भनेर हेपिने गरेको छ । यूएन ड्रप आउनेमा लाभिया क्याम्पासिना अन्तर्राष्ट्रिय सञ्जालको पनि महत्वपूर्ण भुमिका रहेको छ । यो किसानको पक्षमा ऐतिहासिक सफलता हो ।

ऐतिहासिक सफलता

अमेरिका, इजरायल जस्तो साम्राज्यवादी मुलुकहरुले यसको विरोध गरेका थिए । धेरै यसका २८ वटा लोकतान्त्रिक धारा छन् । साम्राज्यवादीहरु सँधै किसान माथि अधिपत्य जमाउन चाहान्छन् । यूएन ड्रपमा किसान को हुन् भनेर स्पष्ट रुपमा व्याख्या गरेका छन् ।

राज्यलाई बढी जिम्मेवार बनाएको छ । कानून बनाएर न्यूनतम् समर्थन मूल्य तोक्नु पर्नेछ । हाम्रो देशको सरकारले आफ्नो दायित्व पूरा नगर्दा खरिद बिक्रीको व्यस्थापन गर्न नसक्दा अझै किसानहरु पीडित हुनु परेका छन् ।

राष्ट्रिय कृषि सहकारी संघका कामु महाप्रबन्धक मीना पोखरेलले सन् २०१८ देखि सञ्चालनमा रहेको पारिवारिक खेती दशक विषयक कार्यपत्र प्रस्तुत गरिन् । नेपालको सचिवालय ग्लोवल एक्सन प्लान, रिजनल एक्सन प्लान कार्यक्रम कार्यन्वयन भइरहेको छ । फेमिली फार्मिङ्ग, ग्रामीण क्षेत्रका कृषकहरुको जीविकोपार्जन सहित दिगो कृषिलाई जोडदिने कार्यक्रमको मुल उद्देश्य रहेको छ । विश्वभरका विशेष गरि महिला र ग्रामीण कृषक समुदायको जीवनस्तर माथि उठाउने कार्यक्रम रहेको छ । कोप(२८ मा (लस एण्ड ड्यामेज फण्ड) (Loss and Damage) फण्ड प्रभावकारी कार्यन्वयन नभएको र यसको आवाज उठाउनु पर्छ । कृषिमा राजनैतिकरण भयो जस्तो लाग्छ । कृषि त्यस्तो होइन । कृषि भनेको नितान्त विज्ञान हो । किसानलाई यो लगाउनु त्यो लगाउनु भनिरहेको हुन्छ । त्यसमा भाउँ पाइरहेको हुँदैन । ९१ प्रतिशत हाम्रो स्रोत कृषि हो । र अन्य ९ प्रतिशत । ४१ प्रतिशतसम्म उपयोग हुनसक्ने जमिन २१ प्रतिशत मात्र प्रयोगमा आएको छ ।

हाम्रो यात्रा :

पारिवारिक कृषि कार्यक्रम ब्रुसेल्समा मुख्य कार्यालय रहेको डब्लुआरएफ संस्थाले लिड गरेको छ । सन् २०१५ देखि १९ र सन् २०१९ देखि २८ सम्म पारिवारिक खेतीको दशक कार्यक्रमको घोषणा गरेको छ । सन् २०१४ कोरोना अघि वजेट विनियोजन गरेपनि कार्यक्रमा गर्न सकेन । र स्पेनमा सन् २०१९ भएको कार्यक्रमले विस्तार रुप लियो । राष्ट्रिय कृषि सहकारी संघले कोराना पछि आउट लेट मार्फत किसानका उत्पादनहरु बिक्री वितरण गरेको छ । यसरी नै पारिवारिक खेती प्रणाली कार्यक्रम अगाडि बढीरहेको छ ।

चुनौंतीहरु :

विगतमा म किसान को हुन् भन्ने कुरा विषय थाहा नभएको मान्छे झापाको १०० वटा कृषि फार्ममा लक्षित गरि कार्यक्रम तयार गरेको थियो । झापामा ४ वटा बँगुर भएको कृषि फर्म सरकारबाट अनुदान गएको पाइयो । ४ वटा बँगुर भएको फर्मलाई कसरी पैसा जान्छ । वास्तविक किसानलाई अनुदान कहाँ छ ? कसरी पाइन्छ भन्ने थाहा छैन । वास्तविक किसानको सम्वोधन हुन्छ कि हुँदैन ? धेरै किसानहरु अर्काको जमिन भाडामा लिएर काम गरिरहेको हुन्छ । कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि तथा प्रतिनिधि सभाका सदस्य अखिल नेपाल किसानमा महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)की उपाध्यक्ष मीना तामाङले आफ्नो जिउने अधार भनेको कृषि पेशा हो । म १२ वर्षको उमेर देखिनै कृषि पेशामै रहेको छु । कृषिका समस्या कस्तो हुन्छ भन्ने मलाई राम्ररी थाहा छ । विद्रोही भएर किसान संगठनमा आवद्ध भएँ । १० वर्ष जनयुद्धमा माहिला छापामार कमाण्डर भएर काम गरें । पार्टीले मेरो देश र किसान प्रति लगाव भएको देखेर प्रतिनिधि सदस्य बनाए ।

म कृषि समितिमा छु । विभिन्न विभागहरु छन् । तपाई कुन विभागमा बस्नु हुन्छ भन्दा म कृषि समितिमै बस्छ भने र बसें । कृषि विधेयक छलफलको विषय बनेको छ । कृषि समितिमा कुशुमदेवी थापा हुनुहुन्छ । छलफलमा निष्कर्षसम्म पुग्न सकिएका छैन । तीन तहको सरकारको लागि कस्तो कानून बनाउने ? संघ, प्रदेश र स्थानीय दायरा पनि उस्तै छन् । प्रदेशले गर्ने हो भने प्रदेशले मात्र गरुन् । मुल आधार कृषि नै हो । कृषि क्षेत्रले नै समृद्धि बनाउन सक्छ । परम्परागत तथा आधुनिक खेतीमा जाने हो वा भने अन्य प्रकारको कृषिमा जाने हो । विषय स्पष्ट हुन जरुरी छ । यहाँ भित्र पार्टीको रुपमा देखिदैन । किसानको वर्गीकरण हुनु पर्छ । हामी धेरै निर्वाहमुखी किसान छौं । ठूला उत्पादन गर्ने किसान हुनसकेका छैनौं । कार्यपत्र कार्यन्वयन छ कि छैन ? कृषिमा दक्ष जनशक्ति छौं भन्ने मन्त्रालयसँग तथ्याङ्क छैन । आत्मनिर्भर छौं भन्ने आभार राज्यले गर्न सकेको छ कि छैनौं । उत्पादन भयो भण्डारण गर्ने ठाउँ छैन । भण्डारण भयो बजार गर्ने ठाउँ छैन । यसरी किसानले समस्या भोगिरहेको छ ।

परम्परागत रुपमा कृषि उत्पादन गर्ने सूचीमा नेपाल १८ औं सुचीमा रहेको छ । रैथाने बाली उत्पादन गर्ने किसान हो र ? भनिन्छ । नेवारी खाना, खानामा भिड लाग्दो रहेछ । रैथाने खुवउन सक्छौं कि सक्दैन । रैथाने खानामा कोदोबाट समेत धरै प्रकारको खाना बन्दो रहेछ ।

१८ औं नम्बरबाट अब १ नम्बरमा पुग्नपर्छ । तीन महिना भयो संसद नचलेको, मानव र वन्यजन्तुका बिच द्धन्ध छ । सामान्य भन्दा सामान्य बाँदर समेत नियन्त्रण गर्न सकेको छैन । भुटानको किसानको कृषि प्रणाली कस्ता छन् भनेर भ्रमणमा जान लागेका छौं ।

आजको अवस्थामा मात्र सीमित भयौं भने फेरि पनि गरिबीपन घट्ने छैन । आत्मर्मिनर बन्ने आधुनिक, औद्योगिकरणमा जानु पर्छ । कृषि र किसान नै हाम्रो मूल आधार हुन् । अखिल नेपाल किसान महासंघ (अप्फा)का केन्द्रीय सदस्य निलकण्ठ अमात्यले नेपाल सरकारले किसानको लागि केही गर्न नसकेको बताए ।

क्रान्तिकरी किसान संघका अध्यक्ष हरि श्रेष्ठले नेपालको तरकारीका मूल्य अरुले तोकिदिन्छ । २००७ सालदेखि किसानहरु

आफ्नो अधिकारको लागि आन्दोलनमा छन् । उत्पादन गऱ्यो बजार छैन । प्रस्तुतीहरु सुन्दर छन् । एक वडा एक ज्ञान केन्द्र र एक वडा एक संकलन केन्द्र बनाउनु पर्छ । आइएनजिओ आएपछि हामी परनिर्भर भएका छन् । एक थरी जीवकोपार्जन गर्ने, व्यवसायिक कृषि गर्ने र अर्को झोलामा कृषि बोकेर हिड्ने ३ थरि किसान छन् ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका महासचिव तथा राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले किसान सञ्जालले गरेको कार्यक्रम एनजीओ, आइएनजीओको कुनै संलग्नता छैन । संयुक्त राष्ट्र संघको पैसा हो । नेपालले समेत पैसा हालेको छ । एनजीओको रुपमा दर्ता भएपनि सामुदायिक किसान संगठनको रुपमा छन् । हामी आएनजीओ र एनजीआको विरोधमा छौं । कार्यक्रम प्रति राष्ट्र संघ र नेपाल सरकार प्रतिवद्धता छन् ।

(अप्फा)का किसान नेता तथा पशुपालक केबी लामाले किसान राज्यले किसानका लागि कुनै सुविधा दिएकै छैन । सुविधा लिन झन्झटिला प्रक्रिया पार गर्नु पर्छ । किसान संघ(संस्थाको गृहकार्य नपुगेको हो कि !

बैंकबाट पाउने सहुलियत ऋण माग्ने अधिकार छ । तर दिँदैनन् । उपभोक्ताले सस्तोमा माग्छन् स्वभाविक हो, भारतबाट आएको सस्तो हुन्छ र त्यही उत्पादन किन्छन् ।

खिल नेपाल किसान महासंघका सचिव शिवहरी खनालले जलवायू परिवर्तनले असर पारिरहेको र खाद्य सम्प्रभुत्ता ऐन र खाद्य नियमावाली कार्यन्वयन गर्न नसक्दा किसान सँधै अप्ठेरोमा रहेको बताए । फाष्ट फुडको जमानाले पोषणमा असर पुऱ्याएको छ । स्थानीय तहले बजारीकरण गर्ने, र किसानले उत्पादन गर्ने हो । डब्लुटिओ हाम्रो लागि वाधक छ । जसले गर्दा कृषि क्षेत्रले नकारात्मक अवस्था भोग्नु परेको छ ।

लामो समय प्राध्यापन पेशासँगै किसान अधिकारका लागि समर्पित व्यक्तित्व प्रा.डा.केशव खड्काले किसान संघ संगठनले लडाई गरेर ल्याएको अधिकारको रक्षा गर्न किसानकै भएको बताए । संयुक्त राष्ट्र संघ कृषि संगठनले इटालीको रोममा सन् १९६२ महत्वपूर्ण कार्यक्रमका आयोजना गऱ्यो । जहाँ संसारभरका १४ हजार कृषि, वन लगायत संस्थामा कार्यरत प्रतिनिधिहरुको सहभागीता रहेका थिए । जसमा १९२ देशका प्रतिनिधीहरुले भाग लिएका थिए । संयुक्त राष्ट्र संघ एफओको निमन्त्रणमा नेपालको प्रतिनिधित्व गर्दै म पनि गएको थिएँ । रोमको सडकमा किसानहरुले आफ्नो माग राखेर परेड खेलेका थिए । दयामायाले दिएर ल्याएको अधिकार होइन । सन् २००६ को पहिलो ड्राफ्ट गर्दा मेले नै यसको ड्राफ्ट गरेको थिएँ । कार्यक्रममा किसानलाई मात्र राख्ने थियो । कर्मचारी भएको भए किसानको पनि पेन्सन पाक्थ्यो । एशियाली किसान संघ (आफा), आइफाडको पहलमा खाद्य सम्प्रभुत्ता ऐन जारि गर्न सफल भएको हो ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का सचिवालय सदस्य तथा किसान मजुदर संघका अध्यक्ष हरिशरण वरुवालले वार्षिक ५४ अर्बको खाद्यान्न आयत गरिन्छ । जनसंख्या भन्दा बढी जमिन खण्डिकरण भएको छ । भूमि बैंकको अवधारणा वहसमा आएको छ । म पनि खाद्यबाली उत्पादक किसान भएकाले ९० प्रतिशत उत्पादन गरेर आफै उपभोग गर्दछु । ६० प्रतिशत स्थानीय समुदायहरु गाइवस्तु पाल्दैनन्, घरमा गोवर लिप्नु पऱ्या भनेर आउँनु हुन्छ । काठमाडौंको काँठ काँठमा जाँड बनाएर मदिरा बनाउने चलन छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)की विशेष प्रदेश समितिका सदस्य तथा पशुपालक संघका केन्द्रीय अध्यक्ष शान्ता कार्कीले जल, जमिन, जंगल जनताको नभएसम्म कृषिमा आत्मनिर्भर नहुने बताईन् । प्रत्येक घरको एकजनालाई अनिवार्य कृषि तालिम प्रदान भयो भने कृषिमा रुपान्तरण गर्न सक्ने बताइन् ।

राष्ट्रिय किसान महासंघ केन्द्रीय सदस्य अन्जला झाले चारपाँच विगाह खेत भएकाले पनि १ बोरा मल, केही नभएकाले पनि एक बोरा मल पाउने गरेको बताईन् ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ क्रान्तिकारीका महासचिव शेखर आचार्यले सयुक्त राष्ट्र संघमा किसान अधिकारको लागि लड्नु भएकोमा प्राध्यापक डा.केशव खड्कालाई धन्यवाद दिए । जलस्रोतको धनी देशमा सिँचाइको लागि नहर बनाउनुहोस् । तराइको तापक्रम घट्न सक्छ । सतहमा भएको पानी प्रयोग गर्ने लाग्नुहोस् जसले तापक्रम कम गर्न सहयोग गर्छ । सिराहको सखुवा गाउँपालिकामा किसान कार्ड बाँडी सकेको छ । तर केन्द्र सरकार भने भरखर प्रमाणीकरण गर्न जाँदैछ । धान खेतीमा कालो पोके रोग लागेको छ । प्रत्येक वडामा २ जना दक्ष प्राविधिक चाहिन्छ । पालिकासँग दक्ष प्राविधिक छैनन् र रानीखेतको औषधी भारतबाट ल्याउनु पर्छ ।

फेगोफनका केन्द्रीय सदस्य सुशीला पाठकले किसानको उत्पादनको वास्तविक मुल्य राज्यले तोक्न सकेको छैन । अनुदान वास्तविक किसानको लागि छुटेको छ । मेरो जिल्लामा ७७ प्रतिशत किसानहरु छन् । अनुदानको कार्यमा ध्यानाकर्षण गराउनु पर्छ । म पनि त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिकाको कृषि उपज संकलन केन्द्रको सदस्य हुँ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (अप्फा)का किसान नेता रामप्रसाद भुसालले कृषि पेशा आफैमा उपेक्षित छ । राष्ट्रिय रुपमा लिएर जाने थप महशुस गरेको छु । अर्थ मन्त्रालयबाट कृषि मन्त्रालय समेत उपेक्षित छ । अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा किसानको पक्षमा आवाज वुलन्द गर्न जरुरी छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका नेता तथा सहकारी विभागका बोर्ड सदस्य तथा जडिबुटी संघको अध्यक्ष इस्वरी पाण्डेले किसान सञ्जाल गठन भएपछि २०६३ सालदेखि काम गर्दै आएका बताए ।

पाण्डेले ७५३ वटै पालिकामा सरकार सहितको सहभागीतामा किसान अभियान आन्दोलन लाग्नु पर्छ । एउटा बाली, एकजातिमा परिक्षण गर्ने सकेको छैन । बालीसँग पहिचान गर्न सके नेपाल साँस्कृतिक, आर्थिक रुपमा स्वाधिन अर्थतन्त्रको रुपमा विकास हुन्छ । त्यसतर्फ कसैले विचार गरेको छैन ।

अखिल नेपाल किसान युनियनका इन्चार्ज लोक नारायण सुवेदीले १ करोड उर्जाशील युवा युवाहरु विदेश गएका छन् । सुवेदीले सरकारको नीति प्रति गम्भीर प्रश्न उठाएका छन् । किसान र कृषिका लागि महिला र बाल बच्चाहरुलाई छोडेर सरकार युवालाई विदेश पठाएका छन् । सुवेदीले भने संयुक्त राष्ट्र संघबाट मात्रै सबै समस्याको हल गर्न सकिदैन । त्यसका लागि साउथसम्म हाम्रो आवाज जानु पर्छ । कृषि भनेको मानिसको जीवन हो । खाना नखाएर एक महिना पनि बाँच्न सक्दैन । कृषि उत्पादनमा विशेष प्राथमिकता दिनु पर्छ ।

विजली, मल, बिउ, यान्त्रीकरणमा अनुदान दिनुपर्छ । विषादीका कारण पाँचखालको क्यान्सरले विकाराल रुप लिएको थियो । किसानको जीवन त्यति सजिलो छैन । धेरै फलाउनु पनि रुनु पर्ने, थोरै फलाए पनि रुनु पर्ने । चुनावलाई खर्च गर्न दिने छुट दिनु पाइन्छ ?

स्थानीय तहमा सुधार गर्नु पर्छ । डब्लुटिओले

किसानलाई मारेको छ । डब्लुटिओसँग लड्न साउथसँग मिल्नु पर्छ । प्यालेष्टाइनको सवालमा न्यूटूल बस्ने त हुँदै हुँदैन । सिक्किम जस्तो आकारमा सानो देशले पूरा अर्गानिक उत्पादन गर्छ । नेपालले गर्न नसक्ने भन्ने होइन ।

किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले संक्षिप्तमा निष्कर्ष सहित समीक्षा प्रस्तुत गर्दै । किसानलाई प्राथमिकता नदिएको कारण कृषि क्षेत्र धरासायी छ भन्ने कुरामा सहमत भएको जनाए ।

विश्वका धेरै जनसंख्यालाई दुईछाक खान नपाउने अवस्थामा छन् । खाद्य प्रणालीको रुपान्तरण पछि ६ वटा आधार तयार भएका छन् । खाद्यान्न उत्पादनलाई सवल बनाउनु । खाद्य सुरक्षा ऐन २०७६, खाद्य सम्प्रभुत्ता ऐन २०७५, खाद्य सम्प्रभुत्ता नियमावाली कार्यन्वयन गर्न सकिरहेको छैन । पर्याप्त पहल कदमी हुन जरुरी छ । पारिवारिक कृषिलाईमा जोडदिने, यान्त्रीकरण, व्यवसायीकरण, सहकारीकरण गर्ने । पारिवारिक कृषि प्रणालीले साना किसानको संरक्षण गर्न सक्छ । रैथानेमा आधारित बीउ बिजन प्रयोग गर्ने सहमत भएको छ ।

अजरवैजानको वकुमा सम्पन्न भएको कोप(२९ को नेपालको अवधारणा र तयारी बारे बुझ्यौं । र सरकारलाई ६ वटा किसान संगठनहरुको साझा धारण समेत बुझाएका छौं ।

राष्ट्रिय किसान आयोगमार्फत अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का अध्यक्ष तथा राष्ट्रिय किसान आयोगका अध्यक्ष चित्रहादुर श्रेष्ठको नेतृत्वमा बुझाएको प्रतिवेदन कार्यन्वयन छन् कि छैनन् कार्यन्वयन गर्न सरकारलाई दबाव दिने छौं । किसानका अधिकारको विषयमा पहिलनै सूचीवद्ध गरिएको छ ।

नवउद्धारवादसँग लड्दै किसान अधिकार माग्नु पर्छ ।

किसानको प्रतिनिधित्वको हिसावले राष्ट्रिय कृषि सञ्चाल, कृषि नीतिको तहमा किसान संघ(संगठनको प्रतिनिधित्व गर्नु पर्छ भनेर जोडदिन्छ ।

संसदमा किसान र मजुदरबाट १०/१० प्रतिशत वर्गीय प्रतिनिधीत्व गर्नु पर्छ । २०६२/६३ को जनआन्दोलनबाट प्राप्त अधिकारलाई संस्थागता गर्दै जानु पर्छ । सामन्तवाद कमजोर भएको छ । जोत्नेरुहरुले भूमि पाउने गरि क्रान्तिकारी भुमि सुधारको पक्षमा उभिदै समाजवादी अर्थतन्त्र उन्मख कुरामा सबैमा सहमत भएका छन् ।

राष्ट्रिय किसान सञ्जाल

मानसपटलमा घुमिरहेको छ ।

राष्ट्रिय किसान सञ्जालले यस बिषयमा पटक पटक यस मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय र सरोकारवाला निकायको ध्यानाकर्षण गराउँदै आएको थियो । साथै, देशैभरीका दुग्ध उत्पादक किसानहरुको नेतृत्व गर्दै विभिन्न चरणमा सडक आन्दोलन समेत गर्‍यो । सरकारले प्रतिवद्धता गरे अनुसार दुग्ध विकास संस्थान र नीजी डेरी उद्योगहरुले केही रकम भुक्तानी गरेतापनि समस्याको दिगो समाधान हुन सकेको छैन । त्यसैले माननीय मन्त्री ज्यूले यस बिषयलाई गम्भिरतापूर्वक लिनुहुने छ र दीगो समाधान दिई नेपाली किसानलाई हौसला प्रदान गर्नुहुनेछ भन्नेमा हामी विश्वस्त छौं । अन्यथा आन्दोलित दुग्ध उत्पादक किसानहरुसंगै सडक आन्दोलनमा जान हामी बाध्य हुनेछौं ।

समस्याग्रस्त रहेको दुग्ध उत्पादन क्षेत्रका साथै किसानका तपशील बमोजिमका समसामयिक समस्या संसोधन गर्न राष्ट्रिय किसान सञ्जाल माननीय मन्त्री ज्यूलाई आग्रह गर्दछौं ।

तपशील:

तत्काल सम्बोधन गर्नुपर्ने सवालहरु

१. दुग्ध विकास संस्थानद्धारा दुध खरिदका लागि सिमा निर्धारण गर्ने निर्णय तुरुन्त खारेज गरियोस ।

२. नेपाली किसानद्धारा उत्पादित सम्पूर्ण दुध खरिद गरी मिल्क होलिडे सधैंको लागि अन्त गरियोस ।

मुलुकमा मिल्क होलिडे सदाका लागि बन्द गरियोस ।

३. किसानको दुग्धको सम्पूर्ण बक्यौता रकम तुरुन्त भुक्तानी गरियोस । दुग्ध खरिद गरेको १ हप्ताभित्र किसानले भुक्तानी पाउने व्यवस्थाको सुनिश्चित गरियोस ।

४. सरकारले भुक्तानी गर्नुपर्ने अनुदान वीमाको रकम यथाशीघ्र उपलब्ध गराई बिमित किसानको बीमा रकम भुक्तानी र अनुदान बीमा सुचारु गरियोस ।

५. पाउडर दुध उत्पादन गर्ने मिलहरु पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गरी उत्पादित कच्चा दुग्ध सबै खपत गरियोस ।

६. लम्पी स्किन रोगबाट पशुमा क्षतिपूगेका किसानलाई तोकिए बमोजिमको राहत सहज र सरल बिधिबाट यथाशीघ्र उपलब्ध गराइयोस । उनीहरूलाई पेशामा पून:स्थापित गर्न प्याकेज कार्यक्रम घोषणा गरियोस ।

७. उखु उत्पादक किसानको सहभागितामा उखुको मुल्य निर्धारण गरियोस । मुल्य निर्धारण गर्दा चिनीको बजार मुल्यलाई समेत ध्यानमा राखियोस । उखुको बक्यौता रकम भुक्तानी गरियोस । उखुको व्यवसायिक उत्पादन बृद्धि गर्न आबश्यक सहजिकरण गरियोस ।

८.सुपारीको डिएनए परिक्षण तुरुन्त गरी नेपाली सुपारीको बिक्रि वितरण तथा निर्यातका लागि सहजिकरण गरियोस ।

९. रासायनिक मल, तथा गहुँको बीउको अभाव भएको किसानका गुनासो रहेकोले अनुगमन गरी आपूर्तिमा सहजिकरण गरियोस ।

१०. कालीमाटी फलफूल तथा तरकारी विकास बजार तथा नेपाल सरकारद्धारा संचालित तरकारी बजारहरुका सम्बन्धमा कार्यदलले दिएका सुझावहरुलाई कार्यान्वयन गरी बजारहरुलाई किसानको नेतृत्व र पहुँचमा पूर्‍याइयोस ।

गणेशचन्द्र तिमिल्सिना
अध्यक्ष
राष्ट्रिय किसान सञ्जाल

राष्ट्रिय किसान सञ्जालका सदस्य किसान संघ संगठनहरू

नेपाल किसान महासंघ, अखिल नेपाल किसान महासंघ, राष्ट्रिय प्रजातान्त्रिक किसान संगठन, जनता समाजवादी किसान महासंघ, राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघ, पिछडावर्ग किसान संघ, राष्ट्रिय सिंचाई जलउपभोक्ता महासंघ नेपाल, राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्च, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ नेपाल, कियान नेपाल ।

कृषिमा रासायनिक विषादीको प्रयोग प्रयोगबाट उब्जिएका असरहरू : राजेन्द्र आचार्य

सार-संक्षेप (Abstract)

कृषि व्यवसायलाई उत्पादनमुखि र नाफामूलक बनाउने उद्देश्यले कृषिबालीमा प्रयोग गरिने झारनाशक र किटनाशक औषधिको प्रयोग हानिकारक बन्दै गएको छ। कृषि वस्तु उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिका लागि रासायनिक विषादीलाई महत्वपूर्ण मानिए पनि त्यसको सुरक्षित प्रयोग, भण्डारण, प्रयोग गर्ने तरिका र सही तरिकाले विसर्जन नगरिदिँदा जनस्वास्थ्य र वातावरणमा गम्भीर असर परेको सम्बन्धित विज्ञहरू बताउँछन्। यस्ता विषादीको जथाभावी वा मापदण्ड विपरीत प्रयोग गर्नाले माटोमा पाइने फाइदाजनक सुक्ष्म जिवाणुहरू जसको क्रियाकलापले माटोको उर्वराशक्ति बढाउँनमा सहयोग पुऱ्याउँछ त्यस्ता जीवाणुहरूको विनाश हुने अथवा उनीहरूको वृद्धि विकासमा अवरोध पुऱ्याउने हुनाले माटोको उर्वराशक्ति घट्नुका साथै विषादीको अवशेष ज्यादा रहेका त्यस्ता तरकारी, फलफूल तथा खाद्यान्न उपभोग गर्दा अथवा असुरक्षित तवरले जथाभावी रुपमा विषादी छर्कदा मानव स्वास्थ्यमा तत्काल देखिन सक्ने असरहरू जस्तैः टाउको दुख्ने, रिंगटा आउँने, वाकवाकी लाग्ने, छाती दुख्नु, पेट वटारिनु, दिशा पखाला लाग्नु, एकाग्रता नआउँने, अनिन्द्रा हुने, छाला चिलाउने, आदिका साथै दिर्घकालीन रुपमा देखिने असरहरू जस्तैः एलर्जी, पक्षघात, प्रजनन् क्षमतामा कमि वा बाँझोपन/नपुंशकता, स्वास प्रश्वास सम्बन्धी रोगहरू, कलेजो सम्बन्धी समस्या देखिने, मानसिक असन्तुलन, वंशानुगत परिवर्तन, क्यान्सर जस्तो भयानक रोग लाग्न सक्ने, बच्चा स्वस्थ नजन्मिने, आदिका साथै लक्षित नगरिएका उपयोगी जीवहरू मर्ने हुनाले खाद्य चक्र मार्फत कृषि(पारिस्थितिकीय प्रणालीमा असन्तुलन ल्याउँन सक्ने साथै यसको असर माटोमा, पानीमा, हावामा, रुख(बिरुवा लगायत सबै जीव जीवात्मामा पर्दछ। विषादीको प्रयोगबाट सकारात्मक भन्दा बढी उत्पन्न हुने नकारात्मक प्रभावलाई दृष्टिगत/ समीक्षा गर्दा विषादी प्रयोगको सही दिशा आत्मसात गर्नु पर्दछ। आखिरमा विषादी विष नै हो र यसलाई औषधिको रुपमा व्यवहार गर्न सकिदैन्। तसर्थ विषादीको व्यवस्थापन सम्बन्धी ध्यान पुऱ्याउँदै सावधानीपूर्वक तथा वुद्धिमानीपूर्वक प्रयोग गरिएमा र विषादीको साथमा हुने पर्चामा दिइएका निर्देशनहरूलाई राम्ररी पालन गरिएमा वातावरण तथा मानव स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभाव न्यून् गर्न सकिन्छ। तर, यस्ता विषादीको दुरुपयोग गरिएमा भने त्यसको प्रयोगबाट फाईदा भन्दा कैयौं गुना बढी नोक्सानी व्यहोर्नु पर्ने हुन हुन्छ।

पृष्ठभूमि (Background)

कृषि बालीको लागि हानीकारक मानिने शत्रुजीवहरू जस्तैः झारपात, कीटपतङ्ग, ढुसी, निमाटोड्स, रोडेन्टस साथै प्रोटोजोन्स अन्तर्गत पर्ने सुक्ष्म जीवहरू आदिको संक्रमणलाई रोक्ने, हटाउने, नियन्त्रण गर्ने, व्यवस्थापन गर्ने र नाश गर्ने लक्ष्य राखी प्रयोग गर्ने विषालु पदार्थलाई नै किटनाशक विषादी भनिन्छ। कृषि बालीमा हानीकारक मानिने कीरा फटयाङग्रा तथा झारपात नष्ट गर्ने र कृषि उत्पादनमा वृद्धि ल्याउने सोचका साथ रासायनिक विषादीको प्रयोग गर्ने गरिन्छ। अन्न, तरकारी तथा फलफूलको उत्पादन बढाउन र धेरै समय नबिग्रने गरि राख्न विषादीको प्रयोग गरिन्छ। खाद्य पदार्थ उत्पादन गर्ने बोटबिरुवा, अन्नपात तथा पशुपंक्षीलाई व्याक्टेरिया, किरा फटयाङ्ग्रा, ढुसी तथा अन्य रोगले संक्रमण गर्दछ जसबाट वर्षेनी कृषकले लगाएका वा पालेका पशुपंक्षी, बोटबिरुवा रोग लागेर धेरै मात्रामा मर्ने गर्छन्। यसले गर्दा किसानको आफ्नो लगानी जोखिममा पर्नुको साथै खाद्य सुरक्षामा संकट आउँछ। यस्ता समस्याबाट उन्मुक्ति पाउन साथै थोरै समयमा अधिकतम् लाभ लिने प्रवृत्तिले गर्दा पनि कृषकहरू विषादीको प्रयोग गर्छन्। यसरी प्रयोग गरिने रासायनिक विषादीमा अर्गानोक्लोराइड्स (जस्तैः वी. एच. सी., डि. डी. टी., अल्ड्रिन, डाइल्ड्रिन, टोक्साफेन, आदि), अर्गानोफस्फेट (जस्तैः मालाथिअन, पाराथिअन, फोरेट, आदि), कार्वामेटस (जस्तैः वेगन, पाइरेथ्रिन, लिनडेन, आदि), हर्बिसाइड्स (जस्तैः डाइनाइट्रोफेनल, ट्राइयाजोल,, आदि), फन्जिसाईड्स, सिन्थेटिक पाइरेथ्रोइड्स, आदि प्रमुख रुपमा रहेका छन्। यसरी निषेध गरिएका, घातक मानिएका विषादी समेत बिक्री, वितरणमा रहनु साथै यस्ता विषादीको प्रयोग माथि कडाईका रुपमा अझै प्रतिवन्ध लगाउन नसक्नुलाई दुःखद/उदेकको विषय मान्नु पर्छ। यस सम्बन्धमा वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले दिएको जानकारी अनुसार विशेष गरी कृषिबाली र खाद्यान्नमा लाग्ने हानीकारक कीराहरू मारी उत्पादन बढाउने अभिप्रायले झण्डै २५० किसिमका कीटनाशक, ४० किसिमका झारनाशक तथा विभिन्न ढुसीनाशक विषादीहरू प्रयोगमा ल्याउने गरिएको छ।

पहिले पहिले बालीनालीमा लाग्ने किराहरूको संक्रमणलाई नियन्त्रण गर्न कृषकहरू

परापूर्वकालदेखि अपनाउँदै आएका विभिन्न घरेलु तथा स्थानीय उपायहरूको प्रयोग जस्तैः रोग लागेको बोट उखेलेर फ्याक्ने, किराहरूलाई जालमा पसाई मार्ने, अध्यारोमा प्रकाश प्रति आर्कषण हुने किराहरूलाई बिजुली वत्ती बाली झुम्मिन आएको बखतमा पानी राखेको भाँडोमा पारी मार्ने, किरा नलागेको राम्रो बोट छानी बिउ निकाल्ने, एउटै खेतबारीमा लामो समयसम्म एकै किसिमको बालीनाली लगाउनुको सट्टा एक पछि अर्को गरी फरक(फरक बालीहरू लगाउने आदिजस्ता परम्परागत तरिकाहरू नै अपनाउँथे। पछि कृषि प्रणालीलाई आधुनिकीकरण गर्ने प्रक्रियासँगै रासायनिक विषादीहरूको प्रयोग गर्ने कार्यको शुरुवात विकासोन्मुख मुलुकहरूबाटै भएको बुझिन्छ। नेपालको सन्दर्भमा चाहिं प्रथमपटक सन् १९५२ नोभेम्वर तिर खास गरी औंलो नियन्त्रणको लागि भनी डि.डी.टी. आयत् गरिएको थियो। पछि गएर नेपालमा पनि सन् १९६० को दशकबाट शुरुवात हरितक्रान्तिसँगै सीमित कृषि क्षेत्रबाट बढ्दो जनसंख्याको लागि खाद्यान्न आपूर्तिको चिन्ता सँगै कृषि उत्पादकत्व बढाउनको लागि कृषिमा व्यवसायीकरण हुन थाले पश्चात बालीका उन्नत जात, मलखाद र विषादीको निरन्तर र अत्याधिक प्रयोगको प्रभाव नेपालमा पनि विस्तारै पर्न थाल्यो। विषादीको सुरक्षित प्रयोग र व्यवस्थापनका लागि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा विभिन्न किसिमका सन्धी, सम्झौता, सम्मेलन, निर्देशिका एवं The International code of conduct on distribution and usesof pesticide -FAO, १९९०) को शुत्रपात भयो र बालीनालीमा लाग्ने शत्रुजीवको नियन्त्रण गर्न परम्परागत शैली भन्दा रासायनिक विषादीको प्रयोग सजिलो, महशुश कृषकहरूले गर्न थाले फलस्वरुप नेपालमा पनि विषादीको प्रयोग विस्तारै विस्तारै बढ्दै जान थाल्यो र नियमन तथा नियन्त्रणको आवश्यकता महशुस भई विषादीको आयात्, निर्यात्, संप्लेषण, बिक्री वितरण र वयवसायिक प्रवेशलाई नियमन गरी व्यवस्थित गर्ने गराउने उद्देश्यले जीवनाशक विषादी ऐन, २०४८ र जीवनाशक विषादी नियमावली, २०५० तयार भई २०५१ साल श्रावण १ गते देखि नेपालभर लागु गरियो। नेपालमा वर्षेनी ५० करोड रुपैँया विषादीमा खर्च हुने तथा ८० प्रतिशत भन्दा बढी विषादी कृषि उत्पादकत्व बढाउनको लागि प्रयोग हुँदै आएको पाइएको छ। नेपालमा बालीनाली तथा भण्डारण गरी राखिएको खाद्यान्नमा लाग्ने शत्रुजीवहरूको संक्रमणका कारण बालीनाली स्याहार्नुभन्दा पहिले र स्याहारीसकेपछि गरी २५ देखि ३० प्रतिशत क्षति हुँदै आएको पाइएको छ। नेपालमा विषादीको अत्याधिक प्रयोग बजारको राम्रो पहुँच भएको क्षेत्रमा विशेष गरेर शहरी तथा अर्ध-शहरीकरण मध्यपहाडी, तराई तथा काठमाडौं उपत्यकामा तरकारी खेती गर्ने कृषकहरूले बढी प्रयोग गर्ने पाइएको छ।

विषादीको प्रयोग गर्दा अपनाउनु पर्ने सुरक्षित तौरतरिका बारे अनभिज्ञ हुँदा, यस्ता विषादीको प्रयोगमा हेलचेक्र्याई गर्दा कृषकहरू यसको प्रयोगबाट हुने नकारात्मक असरको शिकार बन्न पुगेका छन्। किसानले कति विषादी कुन अवस्थामा प्रयोग गर्ने भन्ने जीवनाशक विषादी ऐनमा उल्लेख नभएकोले किसानले अन्धाधुन्ध तरिकाले विषादी प्रयोग गरेको विज्ञहरू बताउँछन्। उनीहरू अन्तर्राष्ट्रिय बजारमै प्रयोग गर्न निषेधित गरिएका विषादीहरू पनि प्रयोग गरिरहेका छन्। सन् २००५ मा प्रकाशित तथ्याङ्क अनुसार नेपाल सरकारबाट ३०६ ओटा औद्योगिक किटनाशक विषादी निर्माणकर्ता कम्पनी अन्तर्गतका ४० किसिमका इन्सेक्टिसाईड्स, १८ किसिमका फन्जिसाईड्स, ५ किसिमका हर्बिसाइड्स, ३ किसिमका फन्जिसाईड्स, ३ किसिमका रोडेन्टिसाईड्स, १ किसिमको एकारिसाईड्स, ४ किसिमका अन्य विषादीहरू गरी कूल ७१ किसिमका विषादीहरू दर्ता भएका छन्। तर, हालको तथ्याङ्क अनुसार नेपालमा झण्डै एक हजार चारसय थरीका विषादी दर्ता भएको र तिनमा सन् २००१ अप्रिल देखि लागु हुने गरी हालसम्म नेपाल सरकारले १६ प्रकारका परसिस्टेन्ट विषादी (D.D.T., B.H.C., aldrin, dialdrin, endrin, chlordane, heptachlor, toxaphene, mirex, phoret, menochrotophus, indosulphan, phosphamidon and organomercury com(pounds) हरूको प्रयोगमा रोक लगाएको दाबी गरिएतापनि निषेध गरिएका, घातक मानिएका विषादी समेत बिक्री, वितरणमा रहनु अर्को दुखदः पक्ष हो। अचेल बजारमा साधारणतया पाइने विषादीहरू मध्येमा अर्गानोफस्फेट र सिन्थेटिक पाइरेथ्रोईड्सहरू लगायत अर्गानोक्लोरिन समूहमा पर्ने एक मात्र विषादी थीओडन (तजष्यमयल) प्रचलनमा छन्। नेपालमा वार्षिक ३४५ मेट्रिक टन विषादी आयात् हुने गरेको छ त्यसमध्ये झण्डै ८५ प्रतिशत विषादी तरकारी बारीमा प्रयोग भईरहेको सरकारी तथ्याङ्क छ। विषादी बेचबिखनको लागि लाईसेन्स अथवा प्राविधिक जानकारीमा दखखल प्राप्त व्यक्तिले मात्र बेच्न पाउने, भारतसँग कति विषादी आयत गर्न पाउने भन्ने सम्बन्धी नियन्त्रण कायम नगर्दा, विषादी सम्बन्धी नियमलाई कडाईकासाथ पालना नगर्दा र भारतसँगको खुला सिमानाका कारण कतिपय अवैध विषादीहरू समेत भित्रिई प्रयोगमा आएका छन्। साधारणतया कृषकहरू अशिक्षित भएका कारण पनि उनीहरूमा विषादी के कसरी कति मात्रामा प्रयोग गनुपर्दछ भन्नेकुरा ल्यावेलमा दिइएता पनि दिइएको निर्देशिकाको पालना नगरी अन्धाधुन्ध जथाभावी मात्रामा उपकरण विना नै विषादी छर्कदा पर्यावरणमा थप नकारात्मक असर पारेको छ। विषादी हालेपछि निश्चित समयसम्म पर्खनुपर्ने नियमलाई किसानले वेवास्ता गरिदिँदा समस्या बढेको जिकिर छ। विषादीको प्रयोगका सम्बन्धमा किसानलाई मात्र दोष दिएर कोहि उम्कन मिल्दैन्। जैविक विषादीको प्रयोगबाट ढिलो असर देखाउने भएता पनि परम्परागत तरिकाले उपयोग गर्न सकिने वनस्पतिजन्य जैविक विषादी तथा घरेलु उपायहरू पनि अवलम्वन गर्दै एकीकृत पेष्ट व्यवस्थापनमा जोड दिनुपर्दछ। किटनाशक विषादीको प्रयोग सकेसम्म नगर्ने वा गर्नैपर्ने भएतापनि सकेसम्म मापदण्ड वमोजिम थोरै मात्रामा प्रयोग गर्ने, कृषकहरूले धेरै उत्पादन लिने प्रलोभनमा मापदण्ड विपरित विषादीको

प्रयोग गर्नुभन्दा स्वस्थकर खाद्यान्न उत्पादनमा जोड दिनुपर्दछ । विशेष गरेर दैनिक उपभोग गरिने तरकारी, फफूल तथा खाद्यान्नमा विषादीको मात्रा के कति छ भनि नियमित रुपमा नियमन गरी जाँचबुझ गर्नु पर्दछ, साथै प्रतिबन्धित गरिएका विषादीको प्रयोग तथा आयत् गरिएको पाइएमा कडा कारवाही गरिनु पर्दछ । विषादीका सम्बन्धमा विषादीविरुद्ध सचेतनाका कार्यक्रम अर्थात आवश्यक तमाम जानकारी घरदैलोमै अभियानका रुपमा चलाउन ढिलाई गर्नु हुँदैन् साथै यत्ति गर्दा पनि जनस्वास्थ्यमाथि खेलवाड गर्ने काम हुनथाल्यो भने त्यस्ता किसानलाई पनि कारवाही गर्न चुक्नु हुँदैन् । विषादीको उचित प्रयोग र नियन्त्रणका लागि सरकारी निकायले अभियान सञ्चालन गरेको भए पनि विषादी प्रयोगले निम्त्याउने वहुआयामिक खतराको ज्ञान नहुँदा कृषकहरूले तरकारी, फलफूलमा मानव स्वास्थ्यलाई हानी पुऱ्याउने विषादीको प्रयोग जारी नै राखेका छन् । कृषकहरूमा चेतनाको अभाव, पैसाको लाभ, प्रतिवन्धित विषादीको उपलब्धता जस्ता कारणले पनि तरकारीमा हानीकारक विषादीको प्रयोग भईरहेको छ । विषादीको नेपालमा विषादी प्रयोगको अवस्था र मात्रा बढ्दै गएको सरकारी तथ्याङ्कले देखाएका छन् । नेपालमा हाल ३९६ ग्राम प्रति हेक्टरको दरले विषादी प्रयोग भइरहेको कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गतको बाली संरक्षण निर्देशनालयले जनाएको छ । जसमध्ये तरकारीमा विषादीको प्रयोग बढी देखिएको छ । तरकारीमा मात्र एक हजार ६५० ग्राम विषादी प्रतिहेक्टरका दरले प्रयोग भइरहेको छ । रासायनिक विषादीको विकल्पको रुपमा जैविक विषादीको प्रयोग बढाउन कृषकलाई तालिम, हौसला, र केही लाभका कार्यक्रम ल्याउनसके विषादीको प्रयोग कम हुनेछ । विषादीको प्रयोगलाई न्यूनिकरण गर्दै प्राङ्गारिक खेतीलाई जोड दिई विषादीको प्रयोगमुक्त सप्ताह जस्ता कार्यक्रमहरू अभियाानको रुपमा सबै जिल्लाहरूमा चलाउँनु पर्दछ । गत वर्ष बाली संरक्षण निर्देशनालय, हरिहरभवन, ललितपुरले वि. सं. २०७३ पौष ८ देखि १४ गतेसम्म 'विषादीको प्रयोगमुक्त सप्ताह २०७३' कार्यक्रम 'घातक विषादीको प्रयोग निमुलीकरण गरौं, खाद्य स्वच्छता सुनिश्चित गरी मानव स्वास्थ्यको संरक्षण गरौं' भन्ने नाराका साथ ललितपुर जिल्ला लगायत देशव्यापी रुपमा प्रत्येक जिल्लामा पहिलो पटक अभियानको रुपमा यस्तो कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको थियो । खासगरी तरकारी तथा फलफूल मा बढी विषादी प्रयोग गरिएको पाइएकोले, काठमाण्डौको कालीमाटी तरकारी बजारमा वेच्नको लागि राखिएको तरकारी तथा फलफूलमा विषादीको अवशेष(उभकतष्अष्मभ चभकष मगभ, च्बउष्म दष्यबकककबथ या उभकतष अष्मभ चभकष्मगभ (च्ह्यएच्० तरिकाबाट मापन गर्ने कामको शुरुवात गरिएको छ, यस्तो कार्यक्रम प्रत्येक जिल्लामा रहेका मुख्य-मुख्य तरकारी तथा फलफूल हाटबजारमा पनि सञ्चालन गरि प्रयोग गरिएको विषादीको मात्राको बारेमा जाँचबुझ गरिनु पर्दछ । नेपालमा कृषि विकासको समस्यालाई गहिरिएर विश्लेषण गर्नुपर्दा दिगो कृषि विकासको लागि वातावरण एवं समय अनुकूल उपयुक्त प्रविधि र रासायनिक मल र विषादीको समुचित प्रयोग एवं सहि विकल्पको खाँचो नै विद्यमान न्यून्तम् उत्पादकत्व र वातावरण प्रदुर्षणको सहायक कारकतत्वको रुपमा देखिन्छ ।

विषादीको प्रयोगबाट हुने फाईदाहरू (Advantages of pesticides)

बढ्दो जनसंख्यालाई आवश्यक पर्ने खाद्यान्न, फाईवर तथा अन्य कृषिजन्य उपजहरू पुऱ्याउनको लागि बालीनाली स्याहार्नु भन्दा पहिले (pre harvest_ / :ofxfl/;s]kl5 -post harvest) पनि संक्रमण गर्ने शत्रुजीवहरू तथा ढुसीजन्य प्रजातीहरूका संक्रमणलाई नियन्त्रण गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

यसको प्रयोगले गाईवस्तुको लागि चाहिने घाँस (fodder or forage) को आपूर्ति बढी हुन्छ ।

यसको प्रयोगले कृषिबालीहरू सँगै उम्रने अनावश्यक झार (weed) हरू मर्नाले तिनीहरूमा भएको प्राङ्गारिक पदार्थ माटोमा मिल्ने भएकोले माटोको उर्वराशक्ति (fertility) बढ्दछ ।

यसको प्रयोगले पशुपंक्षीबाट स्वस्थकर मासु तथा जनावरहरूबाट पाईने उत्पादन (बलष्बर्ा उचयमगअतक) बढाउँछ तथापि विषादीको पर्सिस्टेन्ट अर्थात जम्मा भईरहने गुण (i.e. bio-accumulation & bio-magnification property) ले गर्दा जथाभावी पर्सिस्टेन्ट विषादी (जस्तैः म्DT, BHC, aldrin, dialdrin, endrin, chlordane, toxaphene, आदि) को बढी प्रयोग गरेमा विषादी प्रयोग गरिएको घाँसपात तथा खाद्य पदार्थ गाईवस्तुले खादा जनावरको दुध तथा मासुमा त्यसको अवशेष (residue) देखिन सक्छ ।

अन्न, तरकारी तथा फलफूलको उत्पादन बढाउन र धेरै समय नबिग्रने गरी राख्न विषादीको प्रयोग गरिन्छ । यसको प्रयोगले उन्नत जातको बीउविजनहरू लामो समयसम्म भण्डारण गरेर राख्न सकिन्छ । यसरी विषादीको प्रयोगबाट हुने केही फाइदाहरू भएता पनि यसको अधिक प्रयोग हुनु तथा विषादीको जथाभावी प्रयोग हुनुलाई समस्याको कारक मानिएको छ । विषादीको कारणबाट विश्वमा वर्षेनि तीन लाख पचपन्न हजार जनाको ज्यान जानु भनेको निश्चय नै सामान्य कुरा होइन् । विषादीको गलत प्रयोगले नेपालमा पनि समस्या बढ्दै गएको छ । सम्बन्धित विशेषज्ञका अनुसार अस्पताल पुग्ने विरामीमध्ये झण्डै पाँच प्रतिशतको मृत्यु विषादीकै कारण हुने गरेको छ ।

विषादीको प्रयोगबाट हुने नकारात्मक असरहरू (Hazards of pesticides)

सन् १९६२ मा अमेरिकी जीवशास्त्री राचेल कार्सनले रासायनिक विषादीहरूले पुऱ्याउने खतरनाक प्रभावका बारेमा अनुसन्धान गरी प्रकाशित गरिएको पुस्तक 'द साइलेन्ट स्प्रिङ' मा उल्लेख गरिए अनुसार १ डलरको विषादीले ५ देखि ११ डलर बराबरको नोक्शानी पुऱ्याउँछ । विषादीको पर्सिस्टेन्ट अर्थात लामो समयसम्म जम्मा भइरहने गुणले गर्दा उत्पादकत्व बढाउन प्रयोग गरिएको बिभिन्न पर्सिस्टेन्ट विषादीहरू प्रयोग गर्दा खाद्यचक्र मार्फत साथै वहुराष्ट्रिय कम्पनीले वितरण गर्ने विभिन्न खाद्यान्नहरू मार्फत देश भित्रका विभिन्न ठाउँहरूमा साथै एक देशबाट अर्का देशमा पनि वितरण हुने भएकोले त्यस्ता कृषि उपजहरू मार्फत पनि जाने भएकोले विषादीलाई 'World traveler' को संज्ञा दिइएको छ । बालीनालीमा जथाभावी वा मापदण्ड विपरीत प्रयोग गरिने रासायनिक विषादीको दीर्घकालिन असरहरू धेरै समयपछि देखा पर्दछ । यसको असर माटोमा, पानीमा, हावामा, रुखबिरुवा लगायत सबै जीव जीवात्मामा पर्दछ । विषादीको प्रयोगले आम उपभोक्ता, किसानहरूलाई मात्र असर गरिरहेको छैन्, पशुपंक्षी पनि उत्तिकै मारमा परेका छन् । खाद्यान्न, फलफूल तथा तरकारीमा न्यायोचित र मापदण्ड विपरित अधिक, जथाभावी विषादीको प्रयोग गर्नाले प्रयोगकर्ता किसानलाई पनि यसको कम

असर परेको छैन्, खासगरी गर्भवती महिला, बालबालिका लगायत अन्य आम उपभोक्ता पनि यसबाट निकै प्रभावित छन् । यस्तै गरी मानिसले किटनाशक विषादीको सेवन गरेर आत्महत्या गरेको पनि पाइएको छ । यहाँ विषादीको प्रयोगबाट सिर्जित नकारात्मक असरहरूलाई सारांशमा बुँदागत रुपमा उल्लेख गरिएको छ ।

विषादीको प्रयोग बिरुवा तथा जनावर दुबैको लागि घातक (तयहष्अ) हुन्छ । यस्ता विषादीका प्रयोगले वातावरणीय प्रदुर्षण गर्नुको साथै खाद्य चक्र मार्फत मानिसको स्वास्थ्यमा समेत प्रतिकूल प्रभाव पार्दछ । विभिन्न अनुसन्धान र मेडिकल रिसर्च रिपोर्ट अनुसार रासायनिक विषादीको प्रयोगबाट मानव स्वास्थ्यमा पर्ने अल्पकालिन असरहरूमा हुने विभिन्न उजथकष्यियनष अबा मष्कयचमभच (जस्तैः टाउको दुख्ने, रिंगटा आउँने, वाकवाकी लाग्ने, झम्झम् हुने, छाला फुट्नु/चिलाउनु/फोका आउनु, पसिना आउने, आँखा रातो हुनु/पोल्नु/आशु वहनु, नाक पोल्नु, पातलो सिंगान बगीरहनु, छाती दुख्नु, पेट बटारिनु, दिशा पखाला लाग्नु, अनिन्द्रा, आदि) छन् भने दीर्घकालिन असरहरूमा एलर्जी, पक्षघात्, प्रजनन् क्षमतामा कमी वा बाँझोपन/नपुंशकता, स्वास प्रश्वास सम्बन्धी रोगहरू, मानसिक असन्तुलन, वंशाणुगत परिवर्तन (mutation) आदि लगायत क्यान्सर/ट्यूमर जस्तो भयानक रोगहरू पनि निम्त्याउने पाइएको छ ।

विषादीको प्रयोगले लक्षित नगरिएका उपयोगी जीवहरू मर्दछन् । धेरैजसो विषादी (उभकतष्अष्मभक ७ जभचदष्अष्मभक) छर्कदा छर्किएको क्षेत्रमा रहेका दुबै लक्षित र लक्षित नगरिएका जीवाणुहरू मर्दछन् ।

अलक्षित जीवहरू (शिकारी किरा, परजीवी किरा, लाभदायक सुक्ष्म जीवहरूलाई) तथा जंगली जनावर, चराहरू एवं घरपालुवा जनावरको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पार्दछ ।

कुनै पनि बालीमा प्रयोग गरिएको करिव ८० पतिशत जीवनाशक विषादी, साधारणतया माटोमा टुंगिन पुग्ने हुनाले त्यस्ता विषादी निस्क्रिय हुन निकै समय लाग्न हुनाले यसबाट माटोमा रहेका सुक्ष्म जीवाणुहरूलाई आघात् पुग्न जानुका साथ भूमिगत जलस्रोत, खाल्डो र खोलामा विष प्रदूषण हुने खतरा बढ्न जान्छ जसले गर्दा पानीमा बस्ने माछा लगायत अन्य जीवलाई असर गर्दछ ।

अन्धाधुन्ध जथाभावी प्रयोग गरिएको विषादी (misuse, overuse & injudicious use) ले माटो प्रदुर्षण गर्नुको साथै माटोको संरचना तथा उत्पादकत्वमा असर गर्दछ ।

जैविक विविधतामा ह्रास ल्याउँछ ।

खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल, मासु तथा दुग्ध पदार्थमा विषादीको अवशेष रहन्छ जसले गर्दा उत्पादित कृषि उपज कम गुणस्तरको हुन्छ ।

जथाभावी रुपमा असुरक्षित एउटै किसिमको विषादीको लामो समयसम्म निरन्तर प्रयोग गर्नाले रोग र किराले ती विषादीलाई पचाउने क्षमताको विकास गर्छन्, त्यसपछि त्यस्ता रोग र किराको नियन्त्रण नै गर्न नसक्ने गरी भयावह स्थितिको सिर्जना हुन्छ ।

महत्वहीन शत्रुजीव महत्वपूर्ण शत्रुजीवमा रुपान्तरित हुन सक्छन् (i.e. pest resuragence) ।

कृषि उत्पादनको उत्पादन लागत बढ्छ

कीराहरूको पुनरुत्थान (pest out break) हुन सक्दछ ।

लगातार विषादीको प्रयोग गर्ने व्यक्तिमा कतिपय यस्ता विषादीहरूको प्रभावबाट मानव भ्रुणको वृद्धिमा क्षति पुग्नुका साथै क्यान्सर जस्तो घातक रोग लाग्न सक्ने कुरा विज्ञहरू बताउछन् । विषादी प्रयोगकर्ताको समय समेत बर्बाद भई स्वास्थोपचारमा लागत बढ्छ ।

विषादीको दुरुपयोग र धुवाउने (fumigating) विषादीको प्रयोगले धुवाई fumigation गरी) भण्डारण गरी राखिएको बीउबाट निस्कने उर्यागितबलत ले वायू प्रदुर्षण गराउँछ । यसरी भण्डारण गरी राखिएको बीउ खाएमा विस्तारै अथवा लामो समयपछि विषादीको असर देखा पर्न सक्छ ।

दुध दिने गाईवस्तुहरूको शरीरमा भएका जुम्रा, उपियाँ अथवा अन्य परजीवि मार्न विषादी प्रयोग गर्दा र तिनीहरूले खाने घाँस (fodder) तथा चरीचरन गर्ने खर्क तथा घाँसे मैदानमा रोपिएको घाँसमा लागेका शत्रुजीवहरूलाई नाश गरी उत्पादकत्व बढाउन प्रयोजनका लागि अथवा खेतबारीमा रोपिएको बालीनालीमा विषादी प्रयोग गर्नासाथ गाईवस्तुले त्यस्ता विषादी छोडिएको घाँस खाएमा विषादीको लामो समयसम्म जम्मा भईरहने गुणले गर्दा तिनीहरूबाट पाइने मासु तथा दुध र तिनीहरूबाट उत्पादित परिकारहरू समेतमा विषादीको असर रहन्छ ।

विषादी प्रयोगका रोकथामका उपायहरू (Control measures of pesticide use)

विषादीको प्रयोगलाई दुरुपयोग नगरी सकेसम्म न्यून् गर्नु पर्दछ । तरकारी तथा फलफूलजस्ता बोटबिरुवाबाट विषादी प्रयोग गर्ने बित्तिकै कमाइको हतारोले भोलिपल्टै टिपी बेचबिखन तथा उपभोग गर्नु हुँदैन, केही दिन पर्खेर मात्र टिपी उपभोग गर्नु पर्दछ । यद्यपि विषादी प्रयोग गरेपछि पर्खनु पर्ने अवधि विषादीपिच्छे फरक रहेको विशेषज्ञहरू बताउँछन् ।

शत्रुजीवहरू नाश गर्नको लागि औद्योगिक रासायनिक विषादीको विकल्पको रुपमा जैविक विषादी (जस्तैः parasites & predators, microbial agents, botanical extracts, etc.) को प्रयोगमा जोड दिनु पर्दछ साथ(साथै त्यस्ता वैकल्पिक विषादीहरू महँगो हुने र सजिलै उपलव्ध नहुने समस्यालाई निराकरण गर्दै लैजानु पर्छ यसर्थ biologically अथवा genetically गर्न सकिने रोकथामका उपायहरूमा जोड दिनु पर्दछ ।

रोग/कीरा नियन्त्रणमा सम्भव भएसम्म एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन (integrated pest management: यस विधि अन्तर्गत रोग किराको नियन्त्रण गर्न विभिन्न विधिहरूको एकीकृत रुपमा प्रयोग गर्ने हो । रोग किरा अवरोधक जातको प्रयोग गर्ने, खेतीगर्ने तरिका, उचित खनजोत तथा खेतबारीको सरसफाई, भौतिक र यान्त्रिक नियन्त्रण, बालीचक्र, बीउ वा रोपाई गर्ने समयको हेरफेर, शिकारी किराहरू तथा परजीविहरू जस्तैः ब्याक्टेरिया, ढुसी, निमाटोडको प्रयोग गर्ने, परापूर्व कालदेखि अपनाउँदै आएका विभिन्न घरेलु तथा स्थानीय उपायहरूको प्रयोग, विभिन्न पासोहरूको प्रयोग गरेर अन्तिम विकल्पका रुपमा सुरक्षित र समुचित मात्रामा रासायनिक विषादीको प्रयोग गर्ने गरिन्छ । यसले गर्दा रासायनिक विषादीहरूको प्रयोगबाट हुने नकारात्मक असरहरूलाई न्यून् गर्न सकिन्छ ।) लगायत अन्य वैकल्पिक बाली संरक्षण विधिहरूको प्रयोग गर्नु पर्दछ ।

जीवनाशक विषादी ऐन, २०४८ र नियमावली, २०५० (पहिलो संशोधन २०६४ समेत) ले व्यवस्था गरे अनुसार मात्र विषादीको आयात्, उत्पादन, किनबेच र प्रयोग गर्नु पर्दछ ।

प्रतिवन्धित विषादीको प्रयोगमा कडाई

रुपले नियन्त्रण गर्नु पर्दछ । विषादीको प्रयोग गर्नै परेपनि वातावरणमा कम असर गर्ने खालका सिफारिश गरिएको कम विषालु तर प्रभावकारी (म्याद ननाघेका) विषादीको मात्र प्रयोग गर्नु पर्दछ । विषादी छर्दा सुरक्षात्मक पहिरन लगाएर कडा घाम नलागेको र हावा नलागेको समयपारी छर्नु पर्दछ र विषादी प्रयोग गरेपछि अर्थात विषादी छरेपछि पर्खनुपर्ने अवधि विषादीपिच्छे फरक रहने हुनाले पर्खनुपर्ने समय अवधिको राम्रो ख्याल राख्नु पर्दछ ।

धेरै खतरनाक (क्ष्य) अन्तर्गत पर्ने पंजिकृत/सूचीकृत विषादी सम्बन्धित जिल्लाको जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको बाली संरक्षण विज्ञको सिफारिसमा मात्र खरीद/बिक्री गर्नु पर्दछ ।

कृषकहरूलाई किटनाशक विषादीको सुरक्षित प्रयोग बारे प्राविधिक ज्ञान दिलाउनुको साथै सम्बन्धित प्राविधिकको सिफारिसमा मात्र विषादी प्रयोग गर्न दिइनु पर्दछ । विषादी एउटै व्यक्तिले लगातार खेतबारीमा दिनभरी छर्नुभन्दा पालै-पालो गरी फरक(फरक व्यक्तिहरू मिली छर्नु वेस हुन्छ । विषादीको विषालुपन, यसको प्रयोगबाट हुने असरहरू र स्वभावको बारेमा तालिम तथा जनचेतना फैलाउने खालका कार्यक्रमहरू नेपाल सरकार तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरूले सञ्चालन गर्नु पर्दछ । यसबाहेक विषादी बेच्ने डिलरहरूलाई पनि विषादी कसरी ह्याण्डलिङ्ग तथा भण्डारण गर्ने भन्ने बारे तालिम दिनु पर्दछ ।

मात्राका हिसावले भन्ने हो भने नेपाल धेरै विषादी प्रयोग गर्ने देशमा पर्दैन तसर्थ कृषकहरूलाई प्राङ्गारिक खेती तर्फ आकर्षण वढाउन प्राङ्गारिक खेती प्रमाणीकरण गरी त्यस्ता कृषि उपजहरूको आकर्षण बजार मूल्य दिलाउनु पर्दछ ।

विषादीसँग सम्बन्धित पदार्थलाई सुरक्षित स्थानमा जलाएर वा गाडेर नष्ट गर्नु पर्दछ ।

विज्ञहरूबाट विषादी कसरी कम गर्न सकिन्छ, त्यसमा घरेलु उपचारहरू के के छन्, विषादीको व्यवस्थापन कसरी गर्ने भन्ने बारेमा जानकारी सर्वसाधारणहरूमा दिनु पर्दछ र उच्च विषादी अवशेष रहेका वस्तुहरूको बिक्रीवितरणमा रोक लगाउनु पर्दछ । यसको अलवा नेपालको सन्दर्भमा विभिन्न भारतीय र चिनियाँ नाकाहरूमा क्वारेन्टाइन चेकपोष्ट मार्फत आयात् हुने कृषि उपजहरू जस्तैः तरकारी, फलफूल तथा अन्य खाद्यान्नहरूको जाँच गरेर मात्र देशका विभिन्न भू-भागमा आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने हुन्छ ।

अन्न, तरकारी, फलफूल, गेडागुडी आदिमा रहेका विषादीको अवशेष केही हदसम्म भएपनि कम गर्न केही बेरसम्म पानीमा डुबाएर खानु पर्दछ । थोरै जग्गामा भएपनि सकभर आफैले उत्पादन गरेका अन्न तरकारी वा फलफूल खाने बानी गर्दा विषादीको कम असर पर्दछ । माछा(मासु खाँदा राम्रोसँग धोएर र राम्ररी पकाएर खानु पर्दछ ।

अहिलेको परिप्रेक्ष्यमा फलफूल तथा तरकारीमा विषादीको प्रयोग बढी गरेको पाइएकोले ठाउँ(ठाउँमा विषादी अवशेष जाँच्ने प्रयोगशाला स्थापना गरी यसको काम चुस्त, दुरुस्त र नियमित हुने प्रवन्ध मिलाउन सक्ने हुनु पर्दछ ।

निष्कर्ष (Conclusion)

विषादीको प्रयोगबाट सकारात्मक भन्दा बढी उत्पन्न हुने नकारात्मक प्रभावलाई दृष्टिगत/समीक्षा गर्दा विषादी प्रयोगको सही दिशा आत्मसात् गर्नु पर्दछ । आखिरमा विषादी विष नै हो र यसलाई औषधिको रुपमा व्यवहार गर्न सकिदैन । तसर्थ विषादीको व्यवस्थापन सम्बन्धी ध्यान पुऱ्याउँदै सावधानीपूर्वक तथा बुद्धिमानीपूर्वक प्रयोग गरिएमा र विषादीको साथमा हुने पर्चामा दिइएका निर्देशनहरूलाई राम्ररी पालन गरिएमा वातावरण तथा मानव स्वास्थ्मा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभाव न्यून् गर्न सकिन्छ । तर, यस्ता विषादीको दुरुपयोग गरिएमा भने त्यसको प्रयोगबाट फाईदा भन्दा कैयौं गुणा बढी नोक्सानी ब्यहोर्नु पर्ने हुन हुन्छ ।

सन्दर्भ सामाग्रीहरू (References)

१. खरेल, विश्वनाथ (वि. सं. २०७१), बढ्दो विषादी प्रयोगका जोखिम, कारोवार दैनिक, असोज ३ गते शुक्रवार

२. पोखेल, वासुदेव शर्मा (वि. सं. २०७०), विषादीका विविध पक्षहरू, कृषि विभाग, बाली संरक्षण निर्देशनालय, विषादी पञ्जिकरण तथा व्यवस्थापन शाखा, हरिहर भवन, पुल्चोक, ललितपुर, नेपाल ।

३. के. सी., राजेशमान (वि. सं. २०६४), कृषि बालीमा विषादी व्यवस्थापनको समस्या र समाधान, कृषि द्वैमासिक ४४(३):३१(३२ पृ. ।

४. विष्ट, होमराज (वि. सं. २०६९), जैविक विधिद्वारा शत्रुजीव व्यवस्थापन र यसको महत्व, कृषि द्वैमासिक ४९(३):५(८ पृ. ।

५. अर्याल, सुनिल गिरी, यज्ञ प्रसाद र डाँगी, नरेश (वि. सं. २०७१) ।

गण्डकीमा कृषि ....

नयाँ प्रावधानले बीमा गर्ने कार्यमा किसानलाई केहि असहज हुने देखिएता पनि कृषि प्राविधिक, बीमा अभिकर्ता एवम् बीमा कम्पनीहरु मिलेर सहजीकरण गर्दै बीमाको दायर बढाउन सहयोग गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्नुका साथै छलफल कार्यक्रमको निरन्तरताको लागी समेत अनुरोध गरे ।

उक्त छलफल कार्यक्रम एनएलजी इन्स्योरेन्स कम्पनी लिमिटेडका बिजनेश कोअर्डिनेटर सुनील श्रेष्ठको सभापतित्वमा सम्पन्न भएको थियो । बिजनेश कोअर्डिनेटर सुनील श्रेष्ठले छलफल कार्यक्रममा उपस्थित भएका विभिन्न तह र तप्काका व्यक्तित्वहरुलाई हार्दिक धन्यवाद दिनुका साथै छलफलमा उठेका जिज्ञाशाहरुको जवाफ दिएका थिए । उनले कार्यक्रम आयोजना गर्नुको उद्देश्य, कृषि तथा पशुपंक्षी बीमाका नयाँ प्रावधान र महत्वका बारेमा जानकारी गराउँदै बांके जिल्लामा कृषकलाई बिमाको दायरामा ल्याउन विभिन्न अभ्यास गरिदै आएको र यसलाइ थप निरंतरता दिदै नेपाल सरकारले कृषकलाई दिने बीमा शुल्क अनुदानको लाभसँगै बीमाको लाभ लिन सबै कृषकलाइ अनुरोध गरे ।

छलफल कार्यक्रमको सञ्चालन एनएलजी इन्स्योरेन्स कम्पनीका कोहलपुर शाखा प्रमुख अमित केसीले गरेका थिए भने नेपालगञ्ज शाखा प्रमुख विवेक भण्डारीले बिभिन्न मितीमा बीमा दावी परेका किसानहरुलाई दावी वापतको रकमको चेक हस्तान्तरण गरेका थिए ।

कार्यक्रममा कोहलपुर नगरपालिका पशुसेवा कार्यालयका नविना थापा, कृषि विकास शाखाका कृषि अधिकृत कल्पना नेपाली, कृषि प्राविधिकहरु डिल्ली बहादुर खड्का, हिरा सिंह ओली, कुलबिर थारु, एनएलजी इन्स्योरेन्स कम्पनीका नेपालगञ्ज शाखा र कोहलपुर उपशाखाका सहायक विकास अधिकृत रजिश भण्डारी र आशिष मल्ल, बिभिन्न कृषि संस्थामा आवद्ध कृषकहरु र कृषि पेशामा आवद्ध किसानहरु गरी जम्मा ६६ जनाको व्यक्तिहरुको सहभागिता रहेको थियो ।

छलफलको क्रममा सहभागी किसानहरुलाई बीमा गर्ने प्रकृया र दावी गर्ने प्रकृयाहरुको बारेमा कम्पनीको सुदूरपश्चिम प्रदेश कार्यालय जोखिमाङ्कन विभागमा कार्यरत कर्मचारी लेख बहादुर खत्रीले जानकारी गराएका थिए ।

Green Businesses for Biodiversity and Climate Action

Nature, peace and culture converge in the Colombian Pacific Through Pacífico Biocultural, a GEF-funded project, FAO promotes the understanding of the interconnectedness between cultural and biological diversity.
21/11/2024
It's the crack of dawn. Magnolia Ordoñez leaves in a small boat along with her husband - the captain- and her colleagues- all women. Their task: to find and collect pianguas, a type of saltwater clam, that lives buried within the roots of mangrove trees in the Pacific region of Colombia.
Reaching the pianguas is no easy endeavour. They must find the right place to anchor, always a different spot from their last harvest, to ensure sustainability. Magnolia then jumps overboard, climbs a wall of mud and walks as far as possible into the mangrove forest, jumping and weaving through long roots. She lights incense to ward off mosquitoes and takes a moment to sing to the mangroves, thanking them for the food they provide. Then, she wades through the mud, sometimes reaching above her knees, to carefully dig up the clams. With each piangua she unearths, she checks its size and takes only the mature ones. This labour-intensive process is a race against the rising tide.
After hours of strenuous harvest, she returns to shore. It's time to clean the clams, save some for the market and hand the rest to her sisters in the kitchen.

Pianguas are known for their unique flavour and are used in a variety of traditional recipes, such as ceviche, coconut stews and rice dishes. They are considered a delicacy in the region and prized by the rest of Colombia. Nothing goes to waste: even the shells are turned into crafts.
Once the cooks are done, the dishes are served in communal restaurants, forming a chain of work reinforced by women. They are part of the association Raíces del Manglar (Roots of the Mangrove), and all are victims of the conflict that affected Colombia for over 50 years.
"The sea and the mangroves are our life. They feed us, and we must take care of them because they take care of us. We are all connected to them and their creatures," says Magnolia.
Her association is one of the 40 green businesses and initiatives that the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), the Ministry of Environment and Sustainable Development of Colombia and partners support through the Pacífico Biocultural project, financed by the Global Environment Facility (GEF).
The project works to conserve the unique biodiversity and practices in the Colombian Pacific region by empowering local communities and supporting environmental governance in protected areas. Through restoration, training and capacity building initiatives, resource provision and knowledge sharing, FAO and its partners protect the environment and build resilient livelihoods, recognizing the deep connection between nature and culture in the Colombian Pacific.
The connection is especially vibrant in the Colombian Pacific coast. Emerald rainforests meet black sand beaches, and the sky and sea teems with life, from majestic birds to vibrant estuaries. Intricate mangrove labyrinths around small islands shelter not only pianguas but diverse species of commercially and nutritionally important food sources, such as fish, crabs and other molluscs.
Beyond its beauty, this wild coast plays a crucial role in fighting climate change. Vast forests and mangroves capture carbon and protect coastlines from eroding into the sea. It's also a region of remarkable cultural heritage, home to Afro-descendants and Indigenous Peoples communities whose traditions reflect a deep connection to the land. Yet, these communities face persistent challenges from poverty, conflict and illegal activities, all of which threaten their ways of life and the health of the ecosystem.
"Afro-descendants, Indigenous

Peoples and rural communities are working actively with us to protect and restore the environment and strengthen local governance," explains Feder Angulo, FAO project facilitator in Nariño, Colombia. "This work is critical for building peace, a core principle of the project. Peace is more than just laying down arms. Peace means people feeling safe, secure and able to build a better life."

Mangrove seeds are collected and grown in nurseries in the villages and then transported by boat to sites needing restoration after illegal deforestation or natural disasters.

Giving back to the mangroves

Spearheaded by the Communal Council of Bajo Mira and Frontera and the Community Resguardo El Gran Sábalo, the project is supporting these communities to restore over 240 hectares of forests, notably mangroves.

They are taking a stand against a shared challenge: the loss of mangroves. Years of exploitation and the increasing impact of climate change are degrading their vital coastal guardians. The Pacífico Biocultural project is supporting them to raise awareness of these threats and offer capacity building trainings and incentives for replanting activities.

"It is the start of a great, self-driven process to restore mangroves using native species. The red mangrove, the nato mangrove (mora oleifera), contributes to food security, income generation and conservation of life," says Angulo.

These are species that have been recognized for being more tolerant of both flooding and salinity variation, making them a vital tool in climate adaptation too.

"Restoration greatly benefits our community. Forests have been cut down, and the animals and our livelihoods have diminished. We can't find pianguas like in the old days anymore," explains Pamela Quiñones. "The bigger the mangroves, the better they serve as a shield. They prevent the water from taking away our home."

Communities, historically affected by conflict, are now united by a birdwatching corridor and working to promote community-based nature tourism and livelihoods.

Peace through green businesses

The Pacífico Biocultural project also supports communities in building peace through green businesses and sustainable endeavours, like birdwatching and nature tourism. The Bird-Mi birdwatching corridor connects six communities stretching from the foothills of the Andes to the Tumaco coast.

Within this corridor, the Awá Indigenous Peoples in Community Resguardo El Gran Sábalo are strengthening environmental monitoring and have opened "La Nutria" nature reserve. Over 420 bird species attract visitors and bird enthusiasts, and this success of the reserve reinforces the corridor's rich biodiversity.

Nearby, the multi-ethnic community of El Pinde is comprised mostly of single mothers who lost their partners to the conflict. Residents are restoring the riverbanks and its natural trails to attract a variety of wildlife and enhance the Bird-Mi corridor. Their restoration provides alternative livelihoods and promotes peacebuilding through community-based nature tourism.

Meanwhile, at the Procacao Tumatay green business, former coca grounds that fostered illicit activities are being transformed into cacao fields that nurture agricultural livelihoods. Farmers grow cacao and scale up the value chain by processing and marketing high-quality chocolate products.

All these initiatives, which have received capacity building training and administrative and financial support from the Pacífico Biocultural project, are empowering communities, fostering peace and building economic stability for a better future, for the region and the planet..

The PEF Methodology for Agri-Food Products

Organics Europe to EU: Seize the moment for a sustainable agri-food future

Preliminary conclusions on the PEF methodology & the need for policy coherence This document aims to show the limitations of the PEF methodologies for bio-based products, notwithstanding its value for manufactured products. It is important to note that, given its inadequacy to reflect the complexity and externalities of the agri-food system, the PEF favours intensive production as it is hardly able to distinguish between methods of production. The adequateness of PEF for agri-food products has been put into question by researchers, civil society, as well as companies26 who are testing alternative to the PEF. Importantly, this methodological debate is much more than 'just' that: it is a political debate as it is inextricably linked with the transition towards more sustainable food systems. As IDDRI points out: "The methodological discussion on Environmental Labelling reflects one of the main debates on agricultural transition: one option is a move towards a more extensive agroecological model, which favours complementarity between animal and plant crops to avoid the use of nitrogen fertilizers; the other is a relative continuity with the current

Continue 31 page

Beekeepers battle against Antimicrobial Resistance, hive by hive

Eco-friendly practices replace antimicrobials in apiaries across Ghana

Antimicrobial Resistance (AMR) occurs when microorganisms persist or grow despite the use of drugs designed to inhibit or kill them. This can lead to treatments failing, with increased illness and mortality in humans, plants, animals and even bees.

18/11/2024

Martha Adjorlolo's beehives, set amid the rural landscape of Donkorkrom, in Ghana's eastern region are her livelihood and her passion. Though she only started beekeeping a year ago, she has quickly become committed to sustainable beekeeping practices. She already uses local methods-like the top bar hive, a type of beehive that allows bees to build their comb on horizontal bars made from natural materials, as well as natural repellents such as lemongrass oil and wood ash- to manage pests.

But recently, her awareness of the importance of reducing chemicals and antimicrobial use has only grown sharper, especially after a hands-on training by the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) through its Emergency Centre for Transboundary Animal Diseases (ECTAD). The workshop, supported by the United States Agency for International Development (USAID), "was an eye-opener; it highlighted the urgent need for change in handling antimicrobials, not just for bee health, but for food safety and our environment," says Martha.

Martha Adjorlolo is committed to sustainable beekeeping practices, particularly after a workshop by FAO on reducing the use of antimicrobials in agriculture.

Beekeepers sometimes use antibiotics in hives to manage bacterial infections or as a measure to support the health of their bee colonies. That's why the workshop focused on raising awareness and preventing the problems posed by Antimicrobial Resistance (AMR). This occurs when microorganisms persist or grow despite the use of drugs known as antimicrobials designed to inhibit or kill them. These drugs are used to treat infectious diseases caused by microorganisms such as bacteria, fungi, viruses and protozoan parasites.

When microorganisms become resistant to antimicrobials, standard treatments are often ineffective. In some cases, no drugs can provide effective therapy and treatments fail, leading to increased illness and mortality in humans, animals and plants.

The same goes for bees. "We learned at the FAO training that we use antibiotics without fully understanding the consequences," Martha says. "Every choice we make ripples through our ecosystem," she adds.

Another critical factor is that some beekeepers combine beekeeping with crop and animal farming, using antibiotics to control diseases in crops and livestock. While bees may not be the target, this approach has inadvertently introduced AMR to their bee colonies. This matters all the more because honey production in Ghana is not just a livelihood; it's a pillar for rural communities and a source of economic stability. In 2019, the University for Development Studies, Tamale, Ghana conducted a study in the Northern Region of the country and discovered antibiotic residues in both imported and locally produced honey, underlining the contamination risks that could diminish consumer trust and potentially impact honey sales negatively.

Adopting sustainable practices that cut down on the use of antimicrobials does more than just improve honey quality. It bolsters local economies, protects public health and enhances the resilience and biodiversity of ecosystems.

By improving hygiene and management practices, Martha is determined to protect her bees and produce honey that's safer for everyone. She has also integrated AMR education into local training sessions she runs for a beekeeping non-profit, helping other beekeepers understand the risks of indiscriminate antibiotic use. Her commitment is echoed by the other 62 workshop participants, who dove into practical lessons on bee disease management, AMR risks and sustainable practices.

For local beekeepers like Martha, FAO is helping to spread the message that adopting these practices does more than just improve honey quality; it bolsters their local economy, protects public health and enhances the resilience and biodiversity of their ecosystems.

WFP Announces Major Surge in Food Aid into Sudan's Hard-to-Reach Areas

WFP trucks arrive in famine-hit Zamzam camp in North Darfur; Over 700 trucks on the road to locations across Sudan

PORT SUDAN - The UN World Food Programme (WFP) today announced a surge in its operations across Sudan, part of a scale-up effort to reach millions of people in the country's most needy and isolated conflict areas.

More than 700 trucks carrying WFP food aid are on route to communities across Sudan. This includes 14 locations that WFP categorizes as "hotspots" due to the severity of food insecurity and famine risk in those areas.

In total, the trucks will carry about 17,500 tons of food assistance, enough to feed 1.5 million people for one month. Since September, WFP has delivered food assistance to an average of 2 million people each month across Sudan - a number that will grow with this latest surge effort.

Today, the first food aid convoy arrived in North Darfur's Zamzam camp, where famine has already been confirmed, while further convoys remain on route to other hard-to-reach areas.

"WFP has been pushing to reach all isolated conflict zones across Sudan. The team in Sudan is working around the clock to make sure families receive the life-saving food necessary to survive. We desperately need this to be successful if we are to turn the tide of famine in one of the world's worst hunger crises," said Laurent, Bukera, WFP's Regional Director for Eastern Africa. "These trucks carry more than just food; they carry a lifeline for people caught in the crossfire of conflict and hunger. We need guaranteed safe passage for our trucks and sustained international support to reach every family at risk."

Sudan now holds half of the world's population facing catastrophic hunger (IPC5). An estimated 4.7 million children under the age of five, and pregnant and/or breastfeeding women, are suffering from acute malnutrition, further underscoring the need for uninterrupted aid delivery and sustained international support.

The WFP convoy that arrived in North Darfur's Zamzam is the first to arrive at the camp since famine was confirmed in August. The combination of fighting around North Darfur's capital El Fasher, and impassable roads brought on by the rainy season from June to September, severed incoming transport of food assistance for months. In the interim, WFP drew on locally sourced food commodities to feed 100,000 people in the camp during September and October.

Year-to-date, WFP has reached 7 million people in Sudan and aims to support over 8 million of the most acutely hungry by the end of 2024.

WFP welcomed the recent decision by Sudanese authorities to extend by three months, the opening of the Adre crossing, which facilitates humanitarian shipments across border from Chad into Sudan. WFP reiterates its call for all border crossings into Sudan to remain open and fully operational, so that life-saving aid can reach those in urgent need.

WFP's Executive Director, Cindy McCain, recently visited Port Sudan, where she stressed the need for consistent and secure access to prevent the spread of famine and address an emergency that threatens to become one of the worst hunger crises in recent history.

Note to the editor:

Details of convoys arriving/headed into hard-to-reach locations:

Convoy 1: Adre to Zamzam camp, North Darfur - departed on 9 November - carrying 150 MT for 12,500 people. Arrived in Zamzam camp on 22 November 2024.

Convoy 2: Port Sudan to Zamzam camp, North Darfur - departed on 12 November - carrying 330 metric tonnes for 27,400 people.

Convoy 3: Port Sudan to Kadugli and Dilling in South Kordofan - departed on 12 November - carrying 210 metric tonnes for 10,000 people.

The United Nations World Food Programme is the world's largest humanitarian organization saving lives in emergencies and using food assistance to build a pathway to peace, stability and prosperity for people recovering from conflict, disasters and the impact of climate change.

WFP Calls for the Safe passage of Life-Saving Aid

WFP calls for the safe passage of life-saving aid, as opening of critical Adre border is extended

PORT SUDAN/NAIROBI - Three UN World Food Programme convoys carrying essential food and nutrition assistance are on their way to Sudan's Zamzam camp in North Darfur and Kadugli in South Kordofan for the first time in months. WFP is calling for the safe passage of these vital humanitarian aid convoys to areas that have been largely cut off from aid since the start of the conflict - especially to Zamzam where famine was confirmed in August.

"All of these convoys must reach their destinations quickly and safely. They are carrying assistance for hungry families who are struggling to survive and should never be a target," said Eddie Rowe, WFP Representative and Country Director in Sudan.

"The safe delivery of this vital assistance will be a critical first step to expanding access, ramping up assistance, and preventing famine from spreading," he said.

WFP aid trucks will travel up to 1,500 kilometres across conflict frontlines, dozens of checkpoints, and rough terrain before reaching their final destinations.

The first convoy crossed the critical Adre border from Chad into Darfur on Saturday 9 November headed for Zamzam IDP Camp, carrying assistance for 12,500 people. The Government of Sudan announced on Wednesday 13 November that the critical Adre corridor would remain open for another three months for the transport of humanitarian assistance.

"We welcome the decision to keep the Adre corridor open. It is a vital lifeline to get urgent assistance to desperate families in the Darfur region and allows us to scale up assistance to millions at risk of famine," said Rowe.

Another two WFP convoys left Port Sudan early Tuesday, one en route to Zamzam Camp in North Darfur carrying assistance for 27,400 people including nutrition supplements for malnourished children. Nutrition supplies in Zamzam camp - where child deaths from malnutrition are being recorded - ran out last month. The other convoy is traveling to Kadugli in South Kordofan carrying assistance for 10,000 people.

"We are working around the clock to get a constant flow of aid to reach communities across Sudan in the face of one of the most dangerous and restrictive operating environments in the world today. All parties and armed groups must abide by their obligations under international humanitarian law and guarantee the safe delivery of this assistance," said Rowe.

Sudan's war could trigger a hunger catastrophe of historic magnitude if the fighting continues to escalate and humanitarian access remains so restricted. So far this year, WFP has provided urgent support to seven million people, but much more is needed to address record levels of need in one of the largest hunger crises worldwide.

The United Nations World Food Programme is the world's largest humanitarian organization saving lives in emergencies and using food assistance to build a pathway to peace, stability and prosperity for people recovering from conflict, disasters and the impact of climate change.

The PEP.... intensive system"27. The PEF in its current form does not support a transition towards more sustainable food systems and is therefore not coherent with the direction that the European Commission has set for the EU with the European Green Deal and the Farm to Fork strategy in particular. There is therefore the need for a non-LCA based methodology, in complement to the PEF, to align environmental scores to the realities of the agri-food systems, including positive and negative externalities.

LCA assess agroecological systems inadequately for three main reasons: (1) a lack of operational indicators for three key environmental issues, namely land degradation, biodiversity loss and pesticide impacts; (2) a narrow perspective on functions of agricultural systems; and (3) inconsistent modelling.

WFP Requires US$16.9 Billion in 2025 to Respond to Humanitarian Needs

Hunger is nearing levels that were last seen during the global food crisis sparked by the pandemic.

22 November 2024

ROME -The United Nations World Food Programme (WFP) has launched its 2025 Global Outlook, calling for US$16.9 billion to address global food needs and the alarming gap between needs and resources.

WFP's flagship 2025 Global Outlook, launched today, shows that 343 million people across 74 countries are acutely food insecure, a 10 per cent increase from last year and just shy of the record hit during the pandemic. The country contexts in which WFP operates are becoming more complex, making reaching people in need more difficult and costly.

A stream of global crises driven by escalating and overlapping conflicts, climate extremes and economic shocks has brought hunger to record levels, generating an unrelenting demand for humanitarian assistance. Yet, funding shortfalls in 2024 forced WFP to scale back activities, often leaving some of the most vulnerable behind.

According to the report, an estimated 1.9 million people are on the brink of famine. The number of people facing catastrophic hunger, specifically in Gaza and Sudan, as well as parts of South Sudan, Haiti, and Mali, has reached alarming levels.

"Global humanitarian needs are rising, fuelled by devastating conflicts, more frequent climate disasters, and extensive economic turmoil. Yet funding is failing to keep pace," said WFP Executive Director Cindy McCain. "At WFP, we are dedicated to achieving a world without hunger. But to get there, we urgently need financial and diplomatic support from the international community: to reverse the rising tide of global needs, and help vulnerable communities build long-term resilience against food insecurity."

The US$16.9 billion WFP needs

to assist 123 million of the hungriest people in 2025 is roughly what the world spends on coffee in just two weeks.

In 2025, WFP will continue prioritising, adapting its responses to each country's specific needs and aligning its capabilities and resources to deliver high-quality programmes.

Regional outlook and priorities

"In Asia and the Pacific, where 88 million people struggle under the devastating effects of acute hunger, WFP will require US$2.5 billion to respond to crises and enhance further shock-responsive social protection and anticipatory action initiatives.

"With over 170 million acutely insecure people, Sub-SaharanAfrica accounts for 50 percent of WFP's projected funding needs in 2025. The conflict in Sudan-where famine was confirmed in one location in August-is driving massive displacement with a spillover into neighbouring countries. Conflict is also pushing millions into hunger in the Democratic Republic of Congo and the Sahel, while extreme climate events exacerbated by the El Niño phenomenon are deepening food insecurity across the Southern Africa region. WFP needs US$8.4 billion to support its operations in Sub-Saharan Africa.

"The outbreak of hostilities in Lebanon has worsened the already dire situation in the Middle East, North Africa and Eastern Europe region, where conflict is also causing food insecurity in Gaza, Syria, Ukraine and Yemen. The situation in Gaza remains dire: 91 per cent of the population is acutely food-insecure, of whom 16 per cent are in catastrophic conditions. 17.1 million people in Yemen and 12.9 million in Syria are also cutely food-insecure. Across the region, funding shortages are hitting hard on WFP's operations, and millions feel the sting of reduced food assistance. WFP requires US$ 4.9 billion for its operations.

"40.8 million people in Latin America and the Caribbean are experiencing food insecurity, with 14.2 million being prioritized for WFP assistance. WFP will need US$1.1 billion to support vulnerable populations and scale up interventions to strengthen food systems, climate resilience and social protection.

The WFP 2025 Global Outlook provides an update on global food security in countries where WFP

Continue .... 34 page

African are Holding Back Desertification and Land Degradation

Rural Voices | 29 November 2024
Mauritania Ethiopia Zimbabwe
Desertification Land degradation

Our planet's soil is in bad shape. Up to 40 per cent of all land is degraded, affecting half of the world's population.

In Africa, land is being degraded at an ever-faster rate, making it harder for millions of rural people to farm. The Sahara, the world's largest desert, is expanding as it swallows up arable land in the Sahel region.

But in every corner of the continent, rural people are finding ways to conserve natural resources, keep their soil fertile and grow enough food for their communities.

Coming back to life

Small-scale farmers in southwestern Mauritania once watched, powerless, as the rains dwindled and the short growing season shrank further. When the rain did come, it was too heavy, bringing floods that swept away the exhausted topsoil.

As the Sahara took over their fields, some sought work in the capital, Nouakchott, or abroad. But today, many of these farmers have returned to their villages - and are giving new life to their fields.

Thanks to the IFAD-supported PROGRES initiative, communities have come together to restore lost arable land by building bunds and dykes. As well as protecting the land against flooding, these structures store water for irrigation during the long dry periods, during which they allow it to slowly infiltrate into the soil.

As land is gradually won back from the encroaching desert, more people are returning and farming well into the dry season. Plot by plot, field by field, their communities are coming back to life.

Sidi, a farmer in southwestern Mauritania, stands next to a recently constructed dyke.

Keeping fields green

The prosperity of Zimbabwe's dryland farmers is dependent on rainfall. But with climate change intensifying large-scale weather phenomena like El Niño, sometimes the rains simply don't come when they are needed.

In Masvingo province, the IFAD-supported SIRP initiative is enabling farmers to cope. Here, the new Banga irrigation scheme has made the difference between food insecurity and the assurance they will have enough to eat.

The open channels that once carried water to the fields have been turned into a piped system, preventing wastage due to evaporation. There is now plentiful water for farmers to grow enough maize for their families - and even to sell to neighbours and to the national grain reserve.

In 2024, two years after the irrigation scheme was restored, a strong El Niño parched farmland across Zimbabwe. But the fields that are watered by the Banga scheme stayed green.

Aaron's maize field in Masvingo province, Zimbabwe, is flourishing thanks to the Banga scheme.

Sowing seeds of renewal

Sometimes one crop holds the key to restoring land. Ethiopia is home to Africa's biggest bamboo forests, and rural people are using the plant

to bring degraded soil back to life. "Since bamboo is a fast-growing plant, it helps recover degraded environments fast, and it doesn't require a lot of management," explains Abraham Alaka, of the government's Forest Development Directorate.

For example, rural people on the shores of Lake Hawassa are planting bamboo with the support of IFAD and our partner organization INBAR. This beautiful lake is endorheic. This means it has no outlets, so any contamination that flows into the lake simply stays there.

But bamboo is making all the difference. Well-adapted to arid climates, it not only holds onto contaminated soil and prevents it from flowing into the lake, but also restores soil fertility. As degraded land recovers, streams that had stopped running have also returned to life.

Shaping EU Agrifood's Future: Organic's Vision for the Future CAP

04/11/2024

Transforming to sustainable agrifood systems requires a Error! Hyperlink reference not valid. (CAP) fit for the future with solutions that work for farmers, nature and society.

After more than a year of in-depth discussions, starting with interest group of farmers or IGOF), the European organic movement published its on the future CAP. In brief,

"Supports all farmers who want to transform their farms sustainably using a whole-farm approach;

"Adequately rewards farmers engaged in sustainability systems, such as organic farmers, for the benefits they already deliver to the environment and society.

The agrifood sector is facing multiple challenges, so the CAP must undergo an ambitious reform to stay relevant and deliver environmental and socioeconomic sustainability. The CAP post-2027 should support both farmers who want to be and those who already are more environmentally ambitious. It is important to encourage those ready to re-designs their farms to be more sustainable and set high environmental ambitions. Moreover, the future CAP should also adequately reward farmers already working with nature and provide benefits for ecosystems functions - this needs to be based on a whole-farm approach.

More specifically, IFOAM Organics Europe's vision proposes a three-stage approach to ensure proportionality between a farm's level of environmental ambition and

the funding it receives, based on four key areas: soil protection, impact on water, climate, and biodiversity. This would allow for high environmental ambitions, a coherent approach at farm level, while easing administration for farmers and national authorities.

Furthermore, the CAP should also play an important role in market regulation to strengthen farmers' role in the agrifood supply chain, increase their resilience to economic crises and ensure a decent income. Targeted measures should support farmers based on socioeconomic criteria. Possibilities for adequate measures that are suitable for the organic sector are currently explored within our organic farmers' group.

This vision was launched and discussed during the 2024 European Organic Congress in Budapest. High-level panellists exchanged on it, Catherine Geslain Lanéelle?Director Strategy & Policy Analysis, DG AGRI, European Commission,?Peter Meedendorp?President, European Council of Young Farmers (CEJA),?Jan Plagge?President, IFOAM Organics Europe / President, Bioland,?Christiane Lambert?President, Copa-Cogeca,?Eric Gall ? Deputy Director, IFOAM Organics Europe).

IFOAM Organics Europe is continuing the work of presenting its vision and representing the needs and demands of organic farmers to the different agrifood stakeholders in Brussels and the EU institutions.

Read our position paper to find out more about the vision of the organic movement for the future of the CAP.

The work of IFOAM Organics Europe on this topic is co-financed by the LIFE programme of the European Union, under the Climate, Infrastructure and Environment Executive Agency (CINEA). This page only reflects the views of the authors and its sole responsibility lies with IFOAM Organics Europe. The CINEA is not responsible for any use that may be made of the information provided.

WFP........

operates and data is available, shares WFP's operational requirements to assist target populations presented by country, region and focus area, and offers a snapshot of how WFP plans to address hunger in 2025.

The WFP Global Outlook also features region-specific outlines of food insecurity levels, needs and planned responses for Asia and the Pacific, East Africa, West Africa, Southern Africa, Latin America and the Caribbean, and the Middle East, Northern Africa and Eastern Europe.

Brussels Bubbles with Activities on Post-2027 CAP

19/11/2024
From the European Commission
Work and discussions on the future of the Common Agricultural Policy (CAP) after 2027 are intensifying in Brussels.

On the European Commission's side: Informal discussions & the budget
As early as 2023, the Directorate-General for Agriculture and Rural Development AGRI of the European Commission already started informal consultations with relevant agrifood stakeholders and launched official working groups to discuss the future of the CAP (5 technical workshops spread in 2023 and beginning of 2024).

The Directorate-General for Budget (DG BUDG) of the European Commission is also discussing a key topic for the CAP: the future of the multiannual financial framework (MFF or the EU's budget). This policy will determine the budget of the EU for the period 2027-2032 and will contain decisive guidelines for the next CAP in terms of funding allocation and subsidies. In a confidential first draft, DG BUDG proposed a new approach for the future of the EU budget aiming at simplifying its allocation.
Instead of several sector fundings, DG BUDG proposed to have a "Single National Plan" for each Member State. This would leave the decision with Member States on how to use and decide the budget allocation for each sector, agriculture being one of them. This proposal received strong backlash from the Agriculture and Fisheries Council, the configuration of the Council of the European Union composed of the agricultural ministers, because of concerns that this would divert resources away from farmers. It seems therefore unlikely that this approach would go further as it is. However, this gives an indication of the Commission's direction on the MFF's future and the trend to give more flexibility to Member States.

Benchmarking, a potential solution for measuring the CAP's sustainability?
In addition, DG AGRI held a Civil Dialogue Group on the CAP on 7 November, focusing on the benchmarking system, a recommendation of the final report of the Strategic Dialogue for the Future of Agriculture.

IFOAM Organics Europe and three other organisations that were part of the Strategic Dialogue presented their take on the benchmarking system and their reflections on the principles and design of such system. From our side, we stressed that benchmarking needs to:[LS5]
Take a comprehensive approach, going beyond just measuring carbon emissions,
Build on existing regulated systems, such as organic farming,
Overcome the shortcomings lof Life Cycle Assessments and PEF methodologies.

Agrifish Council conclusions: "Farmer-focused post-2027 CAP"
On 23 October, the Agrifish Council presented its conclusions on the future of the CAP, supported or not objected by 26 delegations and 1 opposition.

These conclusions remind the European Commission the serious concerns raised by the farming community due to the adoption of the new requirements of the current CAP and they quote, amongst other things, the of the European Council on the EU's contribution to food security, the adopted on the 27th of June 2024 that sets the EU's political priorities for 2024-2029 and previous conclusions from the Agrifish Council on a Long-Term Vision for the EU´s Rural Areas and on the future of agriculture in the EU[EB9] . The conclusions are also taking note of the report from the Strategic Dialogue on the Future of Agriculture in the EU.

The Agrifish Council emphasizes the importance of having a strong, independent CAP containing two pillars that should primarily reward farmers' efforts and ensure a fair distribution of CAP support. The

Council highlights the fact that direct payments are a sensitive issue for Member States, asking for working on an "adequate solution". They stress the need to increase competitiveness in the agricultural sector, a better crisis management and mechanisms and further incentivizing farmers towards green transition mainly through voluntary measures like eco-schemes and agri-environmental-climate measures.

Civil society: Good Food Good Farming campaign actions

On 14 November, the GFGF campaign launched the "European Recipes for Change " video - a flashback video from the European Days of Action with the aim of mobilising people to join the GoodFoodGoodFarming movement. The video highlights the stories of grassroot voices from across the EU, all united under the broader demand for a just agroecological transition. Featuring events in Belgium, Croatia, Germany, Portugal, Poland, Spain, and Sweden, this video seeks to mobilise people and organisations to join the Good Food Good Farming movement. Join the civil movement and use ready-made communication materials.

Do note that we prioritise our members' requests.

IFOAM Organics Europe members can find more information on the member extranet and background materials in the arguments database on the member extranet (main messages, arguments.

The work of IFOAM Organics Europe on this topic is co-financed by the LIFE programme of the European Union, under the Climate, Infrastructure and Environment Executive Agency (CINEA). This page only reflects the views of the authors and its sole responsibility lies with IFOAM Organics Europe. The CINEA is not responsible for any use that may be made of the information provided.

Collaboration with COLEAD and Dominc Ministry of Agriculture

The SIA (SANIDAD, Innovation Agriculturia) Project, a collaboration between COLEAD and Dominican Minstry of Agriculture, has made significant progress since its launch this year.

Funded by the Inter-American Development Bank (IDB), the initiative aims to transform the food safety management and control system and improve the competitiveness of the Dominican Republic's agricultural sector.

Progress and achievements

By the end of the first quarter 2025, all 46 planned activities will have started , ensuring a structured and rapid implementation of the project's objectives.

The project team consists of 17 experts from six countries (Chile, Spain, Belgium, Argentina, Honduras and the Dominican Republic) who bring a wealth of knowledge and experience to the initiative. Their expertise has been instrumental in organising high-impact workshops on agricultural health intelligence, SWOT analyses of regulatory frameworks and the development of institutional strategies around the following:

Modernising SPS infrastructure: Efforts are underway to improve the country's SPS systems, in particular by updating regulations and developing a comprehensive national SPS policy.

Strengthening surveillance: Sanitary and phytosanitary surveillance programmes will be strengthened to maintain and improve the phytosanitary status of the Dominican Republic.

Innovation and technology transfer: Advanced technologies and practices will be introduced to increase agricultural productivity and environmental sustainability.

Making a lasting impact

The SIA project not only addresses current agricultural challenges, but also paves the way for a more resilient, sustainable and competitive future for the Dominican Republic's agricultural sector. By focusing on good agricultural practices, certification and evidence-based policy development, it is promoting long-term improvements in food security and market access. COLEAD remains committed to supporting the Dominican Republic on its path to sustainable agricultural growth. The SIA project continues to demonstrate how strategic partnerships, innovation and capacity building can lead to significant change in the agri-food sector.

सूरक्षित अन्न भण्डारण गरौं

- ☐ भण्डारण गर्नु भन्दा पहिलो अनाजलाई राम्ररी सुकाऔं,
- ☐ अन्नलाई सफा, सुख्खा, कम आद्रता भएको ठाउँमा राखौं,
- ☐ भकारी वा अन्न राखेको भाँडोलाई भुइमा नराखौं, काठ वा फल्याकमाथि राखौं,
- ☐ स्टिल वा तीनको भाँडामा अन्न ओसिन नदिन भित्रबाट पेन्ट गरेर मात्र राखौं,
- ☐ भण्डारण गर्ने कोठामा हावाको राम्रो बन्दोवस्त मिलाऔं,
- ☐ अन्न भण्डारको समय-समयमा निगरानी गरौं,
- ☐ अन्न भण्डारमा लाग्ने घुन, किराहरुको व्यवस्थापनका लागि रासायनिक विषादीको साटो स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने जैविक प्रविधिको प्रयोग गरौं ।

नेपाल सरकार

विज्ञापन बोर्ड